

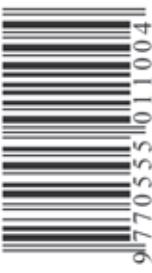
ПРАВОСЛАВЉЕ

НОВИНЕ СРПСКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ

www.pravoslavlje.rs

Број 1074 Цена 90 динара 2,5 КМ 15. децембар 2011. Излази 1. и 15. у месецу

ISSN 0555-0114

9 770555 011004

Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј у Америци

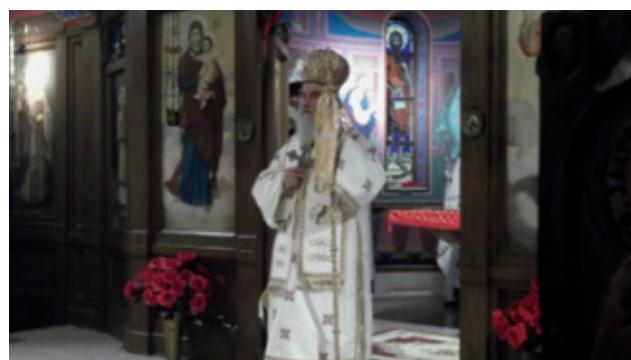
Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј је од 26. новембра до 13. децембра боравио у Манастиру Светог Саве у Либертивилу, у посети Српској Православној Цркви у Северној и Јужној Америци.

Манастир Светог Саве у Либертивилу крај Чикага, одлуком Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве (мај 2011. године), добио је статус ставропигијалног манастира.

У суботу, 26. новембра, Патријарх Српски је у Манастиру Светог Саве служио Свету Литургију са Епископом новограчаничко-средњезападноамеричким Лонгином, уз саслуживање неколико свештеника и ђакона. Након Литургије, служен је парастос заprotoјереја-ставрофора Милана Савића на годишњицу његовог упокојења.

У недељу, 27. новембра, Његова Светост је служио Литургију са Епископом Лонгином у Храму Светог Стефана Дечанског у Чикагу.

*Извор: Епархија новограчаничко-средњезападноамеричка
www.newgracanica.com*

У Епархији западноамеричкој

Са великим радошћу верници Епархије западноамеричке, богољубиво свештенство, преподобно монаштво и сви наши сународници, дочекали су Свјатјешиг Патријарха српског Господина Иринеја у граду Финиску, држава Аризона. Његова Светост је током своје посете о Ваведењу, у недељу 4. децембра 2011. године, посетио парохију Светог Саве у Финиску, и том приликом служио Свету Архијерејску Литургију у нашем храму. Током боравка у Епархији западноамеричкој, Патријарх је посетио грчки Манастир Светог Антонија и српски Манастир Светог Пајсија у Аризони.

Благочестивом народу је ова посета и председавање Светим евхаристијским сабрањем донела изобиље духовних благослова.

Патријарх Српски је стигао у Финиску у суботу, 3. децембра 2011. г. поподне, летом из Чикага, заједно са Његовим Преосвештенством Епископом новограчаничким Г. Лонгином, а у пратњи ђакона Николаја Костура. На аеродрому је организован специјалан дочек па је свога првостојатеља дочекао домаћин Епископ Максим са преко шездесет верника. Осим из Финиска многи су дошли из других градова: Лос Анђелеса, Сан Маркоса, Сан Франциска, Портланда, Солт Лејк Ситија, Оранџ Каунтија, Платине, Лас Вегаса и других места како би својим присуством, пажњом и љубављу дочекали Српског Патријарха како и приличи, у овај значајан дан и празник за све у Западној Америци. Испред same цркве чекало је још више верника тако да је већ на вечерњој, која је служена у 18 часова, црква била пуна. На крају вечерње Епископ Максим је у поздравном слову најдражем госту пожелео добродошлицу и истакао значај ове посете. Патријарх је у отпоздраву рекао да је ову парохију у Финиску посетио раније а да је сада виdeo знатну разлику у квалитету духовности, уметности и црквености парохијана. Међу приоритетним задацима Српске Православне Цркве Патријарх Иринеј је издвојио „јединство у самој нашој Цркви, па онда јединство Цркве у дијаспори.“ Проблеме којих увек и свуда има, Црква треба да решава на најбољи начин, „да свака наша црква у иностранству, у дијаспори, постане одраз и слика Цркве у матици.“ Патријарх је закључио „да треба учинити све како би народ који живи расејан по свету био амбасадор, слика овдашњег народа и тако допринео да свет о нама не ствара неке измишљене, вештачке слике, него онакве какви ми заправо јесмо“.

У понедељак, 5. децембра је служено јутрење у 9 часова, док је Света Литургија отпочела у 10 часова. Служио је Патријарх Српски са двојицом епископа и двадесетак свештеника. На самом почетку Патријарх је благословио новоосликани храм. Овом чину је присуствовао главни иконописац из Београда Александар Живадиновић.

Било је красно видети како цела црквена заједница прима причешће руком Његове Светости, који је, на крају службе, беседио о значају икона у животу верника.

У поздраву, Владика Максим је Свјатјешиг поклонио икону Христа, рад епархијске иконописачке радионице, а оцу Јанку, надлежном пароху, икону Пресвете Богородице.

Свеченом банкету присуствовало је преко 350 званица. Дечија фолклорна група је играла завичајне игре, док је о. Јанко Трбовић у свом поздраву истакао значај ове посете. Епархијски потпредседник Рон Радаковић је говорио о „Пројекту Хиландар 100“. На крају је месни епископ узео реч и позвао Његову Светост да речима мудрости поздрави присутне.

После свечаног гала банкета Патријарх је у пратњи двојице епископа и више свештеника отпутовао за српски Манастир Светога Пајсија Величковског у Сафорду, где је на вечерњу извршио монашки постриг трију искушеница овог манастира давши им имена: Серафина, Катарина и Макрина. У својој поуци Српски Првојерарх је истакао значај монашских завета и следовања Христу.

У уторак, 6. децембра 2011. г., у раним часовима Његова Светост је служио Свету Литургију на којој су сестре појале на српском и црквенословенском језику, што је посебно дирнуло Патријарха. После Литургије је уследио обед у трпезарији на коме су дечица из манастирске школе Патријарху отпевала неколико прелепих духовних песмица. Патријарх је после поздрава мати Игуманије говорио о значају овог манастира за околину и шире православно сведочење на америчком континенту. После тога је игуманија Михаила са сестрама показала Свјатејашем манастирско имење, школу за девојице, воћњаке, маслињак.

Из Сафорда је поворка кренула северозападно ка Флоренсу, у близини кога се налази грчки Манастир Светог Антонија. Игуман и братија са старцем Јефремом су Патријарха Српског сачекали на улазу у манастир одакле се кренуло у цркву где је служена доксологија. Игуман Пајсије је бираним речима поздравио Његову Светост који је на грчком језику отпоздравио и говорио о значају монашког предања у савременом свету. Потом је уследило послужење и обиласак манастирског имења.

На крају посете, Патријарх Српски је рекао: „Учинио бих велики грех да никадаша у посету Цркви и манастирима Аризоне“.

Одлазећи, Патријарх је Цркви Божијој на западноамеричкој обали оставио у завет јединство, веру и наду у Божије присуство и помоћ посредничким молитвама Светога Саве и свих Светих. Ово је посета која утврђује у вери „изабране који странствују у расејању, по предзнању Бога Оца, освећењем Духа за послушање Исуса Христа, ради умножења благодати и мира... Који нас по великој милости својој препороди за живу наду васкрсењем Исуса Христа из мртвих, за наследство непропадиво и неокалано и неувенљиво, које је сачувано на небесима за нас“ (1Петр 1,1-4).

*Извор: Епархија западноамеричка
www.westsrbdio.org*

Званичне посете Пријем у Патријаршији

У име Његове Светости Патријарха српског Г. Иринеја, Његово Преосвештенство викарни Епископ хвостански Г. Атанасије приимио је 8. децембра 2011. године у Српској Патријаршији проф. др Валерија Алексејева, председника „Фонда јединства православних народа из Москве“

ПРАВОСЛАВЉЕ 1074

2
Активности Патријарха

5
Садржај

6
Саопштење за јавност
Светог Архијерејског Синода СПЦ

7
Слобода вере: проблем
дискриминације и прогона хришћана

8
Разговор са Епископом
ваљевским Г. Милутином
**Сваки прави хришћанин
је подвижник**
Славица Лазић

12
Реч препоречна над књигом
Еи. Атанасије Јевтић

16
Литургијско издаваштво
Епископа Хризостома (Столића)
Протојереј-савафор гр Владисав
Вукашиновић

20
Жене у Новом Завету (II)
гр Предраг Драгићиновић

22
У сусрет Рођењу Христовом
Ирина Радосављевић

24
Ко је био Слободан Јовановић?
Иван Петровић

26
Друштвени значај
Мilanског едикта
Владимир Марјановић

28
Причасници нетварне светlostи
у тами историјског пада
Радован Пилићовић

30
Педесет година Археографског
одељења Народне библиотеке Србије
Биљана Цинцар Косић

33
Збирка духовне поезије
Данко Стражинић

34
Библиотека Манастира
Високи Дечани
ћакон мр Ненад Игризовић

37
Црквене библиотеке као чувар
културног наслеђа
мр Ана Сијеља

38
„Здрав си, Милоše,
војводо Потцерски...“
Живорад Јанковић

40
Вести из прошлости

40
Свет књиге

42
Кроз хришћански свет

44
Из живота Цркве

46
Огласи

У Православљу број 1073, од 1. децембра 2011. године, на страни 25, у тексту „Натпевање школских хорова“ аутора Славице Шушњаревић, грешком је написано да је догађају присуствовао председник Катихетског одбора АЕМ презвитељ др Оливер Суботић – који је манифестацији присуствовао у име председника Катихетског одбора, Његовог Преосвештенства Епископа хвостанског Г. Атанасија (Раките). Редакција Православља се тим поводом извињава читаоцима.

На насловној страни:

Манастир Хиландар

Фотографија: ћакон Драган С. Танасијевић

„Православље – новине Српске Патријаршије“ излазе са благословом Његове Светости Патријарха српског Иринеја. Издаје Информативно-издавачка установа Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве. Први број „Православља“ изашао је 15. априла 1967. године.

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

Председник
Епископ бачки др Иринеј

Главни и одговорни уредник
Презвитељ мр Александар Ђаковић

Оперативни уредник
Срећко Петровић

Секретар редакције
Снежана Крупникoviћ

Фотограф
Ћакон Драган С. Танасијевић

Чланови редакције
Презвитељ др Оливер Суботић,
Сања Лубардић, Славица Лазић

**Излази сваког првог и петнаестог у месецу, за јануар и
август двоброј.** Годишња претплата за нашу земљу је 1700
динара, полуодишица 850. Појединачни примерак 90 динара.
Претплата за нашу земљу може се уплатити на благајни Српске
патријаршије, Краља Петра 5 или на текући рачун.
Уплате не слати поштанском упутницом!

Годишња претплата за иностранство:
Обична пошиљка је 70 USD, 70 CAD, 75 AUD, 45 EUR, 35 GBP; авионска:
90 USD, 90 CAD, 100 AUD, 60 EUR, 45 GBP.

Информативна служба:
Текући рачун динарски број:
145-4721-71 Марфин банка
Далматинска 22 Београд
Текући рачун девизни број:
Intermediary Deutsche Bank GmbH,
Frankfurt/M (BIC DEUTDEFF)
Account with inst: 935-9522-10
Marfin bank AD, Beograd (BIC LIKIRSBG)
Beneficiary: RS3514500711000024015
Srpska Pravoslavna Crkva, Kralja Petra 5, Beograd

Телефони: +381 11 50-25-116
Редакција: +381 64 85-88-486
Маркетинг: +381 11 25-103, 30-25-113
ПРЕТПЛАТА: +381 11 50-25-103, 30-25-113
Факс: +381 11 3282 588
e-mail: pravoslavlje@spcrs.rs – редакција
preplata@spcrs.rs – претплата
marketing.spc@gmail.com

Рукописи и фотографије се не враћају. Текстови и прилоги
објављени у „Православљу“ представљају ставове аутора.

Дизајн: Соба.rs

Графичка припрема: Срећко Петровић

Штампа: „Политика“ А.Д.

Дистрибутор: Polydor d.o.o.,
Ломница 11/3/9, 32300 Горњи Милановац
тел/факс: 032/717-322, 011/2461-138

ЦИП – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
271.222 (497.11)

ISSN 0555-0114 = Православље
COBISS.SR-ID 16399106

Православље се штампа уз помоћ
Министарства вера и дијаспоре Републике Србије

Саопштење за јавност Светог Архијерејског Синода СПЦ

Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве обраћа се овим апелом учесницима драме у северном делу Косова и Метохије, уз жарку молитву Богу, једином Извору правог мира, заједништва и љубави међу људима и народима, да не допусти да се та драма претвори у трагедију.

Представницима КФОР-а поручујемо да Црква од њих очекује и тражи да поступају у духу статусне неутралности и искључиво у служби очувања мира, односно да не наступају као „ударна песница“ НАТО-пакта или пак оних моћних држава Запада које су признале фантомску „државу Косово“ и залажу се за њен „територијални интегритет“, а на територијални интегритет Србије, на међународни правни поредак и на Резолуцију Уједињених нација бр. 1244 гледају као на лански снег, него да наступају у име међународне заједнице.

Притом напомињемо да појам међународне заједнице није тек синоним или еуфемизам за Сједињене Државе или за Запад уопште него да у њу спадају, такође, Русија, Кина и све оне земље које, упркос притисцима, нису признале независност самопроглашене „државе Косово“, а међу њима су, нимало случајно, и најмногољудније и веома утицајне земље исламског света.

Уједно апелујемо на КФОР да одустане од насиљног уклањања барикада у реону административних прелаза, а поготову од примене силе према цивилном српском становништву. Напомињемо да је на барикадама или у њиховој близини пре неколико дана рањено или повређено тридесет људи (Дудин Крш), а затим њих још стотинак, па опет њих шездесет (Јагњеница), а од 26. јула до данас тужни биланс рањених и повређених српских цивила износи шест стотина педесет и осам лица. Притом су седморица Срба 27. септембра на прелазу Јариње рањени из ватреног оружја. Овакво понашање међународних снага само потхрањује максимализам и незајажљиве апетите арбанијашких екстремиста, а може да послужи и као повод или изговор екстремним појединцима или каквоје неодговорној групи на српској страни да употребе оружје. Било која људска жртва на било којој страни, ма ко да је испровоцира, била би грех и злочин, трагедија и срамота свих, пораз и крах дијалога и миролубивих напора, једине стварне алтернативе садашњем стању и досадашњој стратегији решавања кризе.

Председнику Србије и Влади Србије поручујемо да Црква од њих очекује и тражи да не напусте српски народ Старе Србије – како је гласио назив за Косово и Метохију свуда у Европи вековима, све до времена Јосипа Броза Тита – ради химере која се зове статус земље кандидата за чланство у Европској унији. Јер, за одговорну државну власт и политичку елиту Србије Србија и српски народ као целина немају алтернативу, а све друго, па и идеализована и митологизована Европска унија, има алтернативу. Учлањење у Европску унију јесте добра жеља и замисао, оправдана геополитичким, економским и цивилизацијским разлогима, али ако одрицање од Косова и Метохије – непосредно или „пузеће“, свеједно – представља цену којом се мора платити чланство у том савезу, већ погођеном најдубљом кризом и угроженом претњом распада, онда треба отворено и часно одустати од кандидатуре и потражити друге моделе за будућност у мултиполарном свету који већ јесте реалност.

Да ли би таква перспектива нанела већу или мању штету било владајућој коалицији било опозицији на предстојећим изборима, апсолутно је неважно и беспредметно када се имају у виду самосазнање и достојанство читавог нашег народа, целовитост Србије макар у ње-

ним границама насталим ванправним, револуционарним решењима из времена комунистичке диктатуре, а запечаћеним трагичним дешавањима последњих година, и – не на последњем месту – очување хришћанског присуства и српског православног сакралног и културног наслеђа на Косову и Метохији, као и опстанак српског народа, који онде живи најмање миленијум и по, а притом албанском народу и другим етничким заједницама ни најмање не оспорава право да напоредо са њим живе у пуној слободи и равноправности.

Сматрамо да, као што наша браћа Срби који живе северно од реке Ибра не треба да доносе одлуке без уважавања легалне и демократске изабране централне власти у Београду, исто тако ни власт не би смела да одлучује – или да „у ходу“ мења своју политичку тактику – без уважавања виталних потреба и ставова Срба северног Косова и читавог подручја Косова и Метохије, за које ово питање није питање партијско-политичких калкулација него, буквално, питање бити ил' не бити. Сматрамо даље да власти Србије и њен преговарачки тим не смеју стављати на нове пробе поверење косовско-метохијских Срба, укључујући и оне на барикадама: довољан показатељ њиховог пољујаног поверења јесте чињеница да десетине хиљада њих траже заштиту и, штавише, држављанство Русије.

Важно је, али није довољно то што највиши представници наше државе понављају да никада неће признati независност Косова и Метохије. Неопходно је да Србија буде делатно присутна на Косову и Метохији где год и колико год је то могуће и да учини све да се спречи пројекат фактичког претварања административне линије раздавања у међурдјавну границу, на чему грозничаво раде приштински чиниоци уз прећутну подршку својих покровитеља.

Нашим верницима, Србима на северу Косова, поручујемо да буду истрајни као што су и до сада били (они најбоље знају како им је, не само дању и ноћу на барикадама у ове хладне зимске дане него и иначе, код куће и свугде), али и да буду мудри, надахнути хришћанским начелима и завештањима својих часних предака. Не смеју дозволити да их било ко испровоцира и да прихвate насиље као метод делања. Њихови протести нису, уосталом, израз пркоса, обести или хира него управо њихове одлучности да не прихвate диктат сile и насиљно наметање статуса. Ти протести се не смеју изродити у одбацивање преговора, дијалога и напора да се мирним путем васпостави прећује стање, нарушено једностраним акцијом Албанаца и деловањем КФОР-а које није сагласно са добијеним мандатом Уједињених нација. У својим дејствима они не треба да мисле само на себе него и на своју браћу и сестре који, под много тежим условима, живе у енклавама јужно од Ибра, као и на оне многоbroјне земљаке који су прогнани са прадедовских огњишта, а о чијим „људским правима“, посебно о праву на повратак и безбедан живот у завичају, нико више и не говори.

Имајући све ово у виду, позивамо истинске хуманисте и искрене вернике – не само оне у хришћанској васељени настоји и оне у исламском свету – да се залажу за мир и правду за све без изузетка, за слободу и достојанство свих и свуда. Буде ли искрено и истрајно, такво залагање биће благотворно за све, а посебно и у једнакој мери биће драгоценено и за Србе и за Арбанасе на Косову и у Метохији.

Из Канцеларије Светог Синода
Доспавља: Епископски бачки Иринеј
портпарол Српске Православне Цркве

Слобода вере: проблем дискриминације и прогона хришћана

У организацији Московске Патријаршије од 30. новембра до 2. децембра у хотелу *Даниловскаја* поред древног Даниловског манастира у Москви одржана је Међународна конференција *Слобода вере: проблем дискриминације и прогона хришћана*. Конференцијом су председавали Митрополит волоколамски Иларион, председник Одељења за спољне односе Московске Патријаршије, надбискуп Едвин Јозеф Ендер, представник Ватикана, и г. Масимо Интровиње, представник ОЕБС-а за борбу против расизма, ксенофобије и дискриминације против хришћана и припадника других религија.

Међу учесницима конференције били су представници Православних Патријаршија Александрије, Антиохије, Јерусалима и Србије, Православних Цркава Кипра и Грчке, Римокатоличке, Маронитске, Јерменске и Асиријске Цркве Истока као и представници муслиманске и јеврејске заједнице и међународних међухришћанских и међурелигијских организација. Учесници ове конференције су у свом заједничком саопштењу осудили насиље и дискриминацију против хришћана и разговарали о непосредним мерама које треба предузети како би се заштитили верници.

Конференција је започела обраћањем домаћина – Митрополита волоколамског Илариона. Митрополит Иларион је пред учеснике конференције изнео веома исцрпан извештај о угрожености верских слобода и права хришћана првенствено у већински муслиманским земљама. Председавајући одела за спољне односе Московске Патријаршије подсетио је учеснике конференције да сваких пет минута по један хришћанин страда због своје вере и да сваке године 105.000 хришћана изгуби живот у међуверским конфликтима сваке године. Митрополит Иларион је истакао неопходност да се призна једноставна чињеница да су хришћани најугроженија верска заједница на свету. Он је посебно указао на тешку ситуацију у којој живе хришћани у Египту, Либији, Тунису, Алжиру, Ираку, Пакистану, Северном Судану, Нигерији, Еритреји, Сомалији, Саудијској Арабији, Бангладешу, Мелезији, Индонезији, Филипинима, Лаосу и Индији, као земљама где су хришћани највише прогањани због својих верских убеђења.

Митрополит Волоколамски је нарочито указао на историјску улогу европских земаља и Русије у заштити хришћанских мањина. Он је нагласио да се проблем прогона хришћана већ годинама прикрива у Европи. „Европски политичари, мотивисани духом политичке коректности, много су говорили о неприхватљивости антисемитизма, исламофобије и другим изразима верске и етничке нетолеранције, али су често прелазили ћутке преко страдања хришћана“.

Учесници конференције су у појединачним иступањима и дискусији констатовали да постоје све чешће појаве христијанофобије у свету и подржали су саопштење Синода Српске Православне Цркве од 30. маја 2011. године поводом насиља против хришћана у Египту од 11. октобра 2011. године. Они су такође подржали настојања међународних организација које се

баве питањима права хришћана укључујући Резолуцију Европског Парламента о ситуацији хришћана у контексту слободе религије као и саопштење ОЕБС-а са конференције у Риму 21. септембра 2011. године о превенцији и реаговању на инциденте мржње и злочине против хришћана.

Нарочита пажња је указана на положај хришћана у већински муслиманским државама Северне Африке и Близког Истока у контексту тзв. „арапског пролећа“.

Констатовано је да је да су револуције у Тунису, Либији и Египту с падом ауторитативних режима довеле на власт и поборнике радикалног ислама што је већ увек погоршало верска права хришћанске мањине, нарочито Копта који су неретко изложени отвореном прогону и страдању и то од стране државних институција и војске. Представници исламске заједнице из Русије и Турске указали су да ислам у свом аутентичном учењу не подржава мржњу према хришћанима и Јеврејима и осудили су све покушаје угрожавања верских права хришћана, изразивши истовремено и забринутост због јачања исламофобије у појединим већински хришћанским земљама.

Другог дана конференције учесници су се састали са првојархом Руске Православне Цркве, Његовом Светошћу Патријархом московским и целе Русије Г. Кирилом у свечаној сали у комплексу саборног храма Христа Спаса у центру Москве. Патријарх Кирил је изразио своју солидарност са хришћанским заједницама чији припадници страдају као жртве насиља и дискриминације. Заједнички је подржана идеја да се у циљу јачања мира и толеранције међу припадницима традиционалних религија развија међуверски дијалог како би се унапредили међуседески односи и избегла злоупотреба вере у идеолошке сврхе. Такође је овом приликом упућен јавни апел да се развију ефикасни механизми за заштите хришћана и хришћанских заједница које су изложене прогону или им је ускраћено право на њихов верски живот и рад. Сарадња треба да укључи и размену информација о положају хришћана, материјалну и правну помоћ угроженим и формирање међународног тела за праћење дискриминације против хришћана и пружање помоћи угроженим.

На конференцији у Москви, Српску Православну Цркву су с благословом Светог Архијерејског Синода и Епископа рашко-призренског Теодосија представљали архимандрит Сава Јањић, игуман манастира Високи Дечани, и монах Нифонт Цвејанов, сабрат Дечанског манастира. Након конференције дечански монаси су били још три дана гости архимандрита Тихона Шевкунова, настојатеља Сретењског манастира у Москви, са којим су разговарали о потреби и начинима помоћи за српски народ на Косову и Метохији. Поред посете Троице-Сергијевој лаври, где су се сусрели и са српским студентима који тамо студирају, и поклоњења светињама Москве, архимандрит Сава и монах Нифонт су на празник Ваведења Пресвете Богородице учествовали у Светој Литургији коју је Патријарх Кирил са архијерејима и свештенством служио у Донском манастиру у Москви. У сусрету са представницима Српске Православне Цркве, Патријарх Кирил је нагласио да Руска Црква помно практикује ситуацију на Косову и Метохији и да је молитвено и на сваки други начин спремна да помогне хришћанима на овом простору. Поред сусрета са Патријархом Кирилом архимандрит Сава и монах Нифонт имали су и краћи сусрет са Митрополитом волоколамским Иларионом који је већ два пута посетио Косово и Метохију и боравио у манастиру Високи Дечани.

Извор: Епархија рашко-призренска

Разговор са Његовим Преосвештенством Епископом ваљевским Г. Милутином

Сваки прави хришћанин је подвижник

Разговарала Славица Лазић

Није наивно бити човек. Око човека се води невидљиви рат, копља добра и зла се ломе око њега. Због овога је од велике важности да до човека допре реч Христова, реч смисла и свесмисла егзистенције.

Његово Преосвештенство Епископ ваљевски Г. Милутин је већ у четрнаестој години отишао у Манастир Каона, где је био искушеник до 1963. године, када га је Епископ шабачко-ваљевски Јован (Велимировић) замонашио у Манастиру Петковица. Године 1967. полази у монашку школу у Манастиру Острог, а по завршетку монашке школе враћа се у свој манастир где постаје намесник манастира а и парох. После завршене Богословије Светог Саве у Београду, уписао је Богословски факултет у Београду, где завршава прву годину. Потом одлази у Америку и студије наставља на Факултету Светог Саве у Либертивилу, где је са успехом дипломирао. Шест месеци је био секретар Епархије канадске, а следећих шест месеци радио је као парох у Нијагари. Потом се враћа у Манастир Каону на место старешине манастира. Епископ Лаврентије га поставља за архијерејског намесника посавотамнавског, а почетком 2003. године постаје архијерејски заменик, где га затиче избор за Епископа аустралијско-новозеландског, 20. јула исте године. Познат је као изузетан органи-

затор, добар беседник, а бави се и писањем. Његови чланци су објављивани у значајним теолошким часописима.

Одлучно сте се супротставили рушењу велике светиње Манастира Грачаница код Ваљева, који је угрожен плановима о градњи бране „Стубо-Ровни“. Грађани су узнемирени, преко 8.000 верника је потписало петицију за њено очување. Какво решење Ви предлажете како бисте осујетили могуће потапање манастира?

– Деведесетих година прошлог века донета је одлука о изградњи бране „Стубо-Ровни“. Потписан је уговор и радови су започети. Било је неких прекида и пауза у раду, да би се пре неку годину интензивно наставило са радовима.

Дошао је на нововаспостављену Епархију ваљевску 2006. године, затекао сам овакво формално-правно стање на терену, тако да ми је остало било само да се детаљно упознам са проблемима који се појављују пушњењем акумулације, без могућности икаквог утицаја на промену стања. Ослушкивао сам глас народа града Ваљева због изградње бране, пота-

пања Грачанице и могуће опасности која се, огромном количином воде, надноси над градом. По својој савести обратио сам се апелом под насловом „Сачувајмо светиње и природу“ и упутио га највишим црквеним и државним властима. Затим, у још два наврата, обраћали смо се саопштењима за јавност.

Суштина нашег обраћања надлежнима била је, а и сада је, иста – пронаћи најбоље могуће компромисно решење, а оно би било по неким стручњацима да се висина бране задржи на коти 333, чија би висина осигурала не само опстанак манастира већ би се очувала природна, одбрамбена граница, изнад које почиње порозно, кречњачко тло, кроз које би отицање воде из акумулације угрозило природне изворе вода у околини Ваљева. Молимо се Богу да буде посреди Његова Света Волја у проналажењу најбољег решења овог проблема.

Како сагледавате могућности враћања одузете црквене имовине у Вашој епархији, с обзиром на низ тешкоћа које се очекују Владиним ограничењима?

– „Господња је земља и све што је на њој,“ говори у надахнућу псалмопојац

Давид (Пс 24,1). Држава, одузимајући туђу својину, огрешила се о заповест Божију: „Не пожели ништа што је туђе.“ То је преступ и пред Богом и пред људима. Црквена имовина јесте добровољни прилог Цркви. Ова земаљска добра треба да служе за потребе Цркве, за економију њену, за опште добро, а и да од тих добара помогне онолико колико може и кад може онима којима је помоћ потребна.

Ми смо у Епархији ваљевској у већој мери окончали поступке започете по одредбама ранијег закона и ступили у посед враћених непокретности. Према постојећој службеној евиденцији епархије, један део имовине ће услед немогућности враћања, услед законских ограничења, сасвим извесно бити предмет обештећења, те тако делимо судбину других субјеката у истом или сличном положају.

Нови храм за јубилеј

На који ће начин Храм Васкрсења Христовог у Ваљеву обележити велики свећиришћански јубилеј 1700 година од Миланског едикта?

— Градња Храма Васкрсења Христовог започета је пре скоро две деце-

није. Оправдано дugo трају радови на храму јер је по величини други у Србији, први после Храма Светог Саве у Београду. Пре четири године убрзали смо радове и успели да до сада завршимо већи део унутрашњег уређења храма, дакле све изузев иконостаса, пода и фресака. Ове године уз велику помоћ државе урађена је прва и највећа фаза партерног уређења, дакле спољашњег дела комплекса Храма Васкрсења Господњег.

Ради смо да, уз помоћ државе, завршимо остале три фазе ових радова, као и да приведемо крају унутрашње радове, за сада без фресака, како бисмо, ако Бог да, извршили освећење храма у јубиларној години Миланског едикта. То би била централна свечаност у Епархији ваљевској, која би се обележила свечаном празничном Литургијом и пригодним програмом. Обележавање овог великог и значајног празника за војинствујућу Цркву Христову, дакле датума када је Хришћанство добило и своју законодавну слободу у вртлогу историјског времена и простора, било би ширег карактера, дакле на нивоу целе епархије, са литургијским благодарењем и торжественим слављем у свим парохијским и манастирским храмовима.

Новоканонизовани свеци, Свети Владика Николај и Преподобни Јустин Ђелијски, пример су аутентичног монашко-аскетског живота, а исто тако и плодотворни писци који су оставили за собом богату ризницу дела. Какав је значај ове духовне оставštине за нашу теологију, културу и духовност?

— Свети Владика Николај и Преподобни Отац Јустин велики су благослов и дар Божији како нашој, Српској Цркви, тако и целом Православљу. У њима видимо Божије промислитељно старање за наш народ. Ово старање, међутим, било је далекосежно, вишегенерацијско, вишевременско. Они су живели, писали и говорили за тадашњег човека, али исто тако и за садашњег и будућег. Њихов допринос нашој помесној Цркви, као и свеправославној Цркви Христовој, јесте немерљив. Немерљив у теологији, у духовности и култури, својим вредновањем исконског народног осветосављеног, охристовљеног наслеђа и стваралаштва од вечне вредности.

Њихов живот, или боље рећи Богоживот, у молитви и посту, подвигу

љубави-састрадавања, у честом, и свакодневном сједињавању са Богом у Светој Чаши, учинило их је земаљским анђелима, а небеским благовешницима, који су, освећујући себе, освећивали и просвећивали друге око себе. Њихова писана реч, а и усмена сачувана преко аудио записа, представља за нас бесцено благо.

Диван је осећај читања њихових дела. То је разговор наш са њима, то је духовно богатство, за разлику од дела испуњених мудрошћу овога света и посветовњачене духовности. Али, читajuћи њих, схватамо да су нам њихове речи често и суд, јер нас смиравају и скрушавају пред њима. Они су били прави подвижници остајући пример нама и будућим генерацијама. Подвижник је сваки прави хришћанин, неко мање, а неко више. Али је прави и велики подвижник онај, чија подвижничка дела рађају добре плодове, као што је то било у животу Светог Владике Николаја и Преподобног Оца Јустина.

Време секуларизма узима свој данак, али и данас постоје и постојаће свети Божији људи, прави подвижници-показатељи живе благодати Божије. Благодат Божија неће престати да пројављује нове светилнике и велике подвижнике. Њихова духовна оставштина, јесте и биће, духовно злато којим се небо купује. Треба да се упитамо постоји ли питање које може да мучи људско биће, а да на њега нису дали одговор.

Сам задатак веронауке говори нам о њеној насушној потреби. Она нема за циљ само стицање информација о Богу. Њен главни задатак треба да буде охристовљење личности, сусрет са живим Богом, давање самога Христа, кушање бесмртног извора

Њихови свети животи и сва њихова дела богата су трпеза и извор бистре воде, са које се храни и поји и теологија и култура и духовност, не само код нас, него се њихова дела све више преводе у Русији и у Грчкој, па и шире.

Бог их је прославио, а нама оставил потврду овога у пројави благодатне сile Божије која чини да мошти Светог Владике Николаја чудотворе у Лелићу и шире благоухани мирис, а на гробу Преподобног Оца Јустина све је више исцељења.

Остаје само она јеванђельска: „Ко има уши да чује нека чује“ (Лк 8,8).

истинским животом.

Данашњи човек је окружен, бомбардован разноврсним информацијама које му се стално сервирају преко електронских медија, билборда, реклама итд. Већи део тих информација је потрошачког карактера – бизнис, комерцијала, а и пожуда, хедонизам који је усмерен ка уништењу човека као боголиког бића. Морамо да будемо свесни да није наивно бити човек, око човека се води невидљиви рат, копља добра и зла се ломе око њега. Због овога је од велике важности да до човека допре реч Христова, реч смисла и свесмисла егзистенције, битисања. Због свега овога ми смо веома задовољни и Богу благодарни за наш црквени радио.

Да ли напредујемо у јачању религиозне (не само побожне) свести, да ли постајемо религиозне личности?

– Ако буде било светих Божијих људи са нама и око нас, то ће позитивно утицати и на све нас да јачамо и напредујемо у побожности, у вери. Том напретку највише може помоћи, на првом месту, црквена јерархија, ако је Христо-зрачна. Но у овом времену све је, изгледа, мање светих овде, на земљи, међу нама, па смо утолико сиромашнији за духовне вредности, јер смо ускраћени за лични сусрет и контакт са њима. Али благодат Божја и данас пројављује нове свете, а до нас стоји колико ћемо се угледати на њих и јачати у вери.

Што се тиче народа у овој епархији, он је веома црквен и духовно здрав. Очувана је народна душа овог народа. Велики благослов Божији су и мошти Св. Владике Николаја и Преподобног Јустина, манастири и цркве, војсковође, устаници и песници. Политичка збивања у свету, тешке економске ситуације и распеће српског народа које траје, не умањује жеђ

народа за Богом, али омета нормалан напредак ка духовним вредностима, јер је народна свест отежана бригама овога света (Лк 21,34). Потребно је, ако се успавамо у вери, да се сестимо речи Св. апостола Павла: „Устани ти који спаваш и васкрсни из мртвих, и обасајће те Христос“ (Еф 5,14).

Религиозност или боље рећи осећај и осетљивост за Бога, неодвојиви су од човековог бића. Човек је више од религиозног бића, он је богоносилац, боголик, а као такав по својој природи гравитира Богу. Међутим, духовна успаваност омета овај развој човека, те је потребно да њавловски сви устанемо како бисмо засијали и били светлост свету, а тиме и здраве религиозне личности.

Веронауку похађа 81% деце

Статистика бележи да је најброжнији одзив ђака за православну веронауку у Србији у Вашој епархији. Имате сталне састанке са директорима основних и средњих школа. Да ли је веронаука отправала повратак у школски систем, каква су Ваша сазнања?

— Свесни смо своје одговорности пред Богом за децу коју нам Бог даје. Ускратити деци право да упознају Христа и Његову Божанску науку јесте, по речима Преподобног Оца Јустина, злочин према деци. У јединим земљама Европе религијон (веронаука) стоји на првом месту предмета.

Сам задатак веронауке говори нам о њеној наушној потреби кроз векове – и данас – у нашим школама. Она нема за циљ само стицање информација о Богу. Њен главни задатак треба да буде – охристовљење личности, сусрет са живим Богом, давање са-мога Христа, кушање бесмртног извора. Она не сме бити терет деци, него радост, како би деца ушла у сферу духовног живота, те да им се отворе духовне очи. Да дечја срца ослушкују Божанске тајне и да победе савремена искушења овога узврелог света. Ми се трудимо да имамо редовне састанке са свим директорима школа са територије наше епархије. Уз обострано уважавање и разумевање

наши односи су на нивоу, а ако има проблема увек их решавамо на обострано задовољство. Веронаука је и те како оправдала свој повратак у школу, јер су видни и опипљиви плодови које она даје. Веронаука призива човека ка узвишенијем животу, ка високој култури живота, у сваком погледу – земаљском и небеском. Јер веронаука открива детету, дакле младом човеку, правilan однос свега у творевини, однос Неба и земље, Бога и човека, човека са човеком, човека са творевином, дакле својим окружењем. Одвратити дете од веронауке велика је туга и сопствени пораз и одсецање лозе од чокота. „Ја сам чокот, а ви лозе“ (Јн 15,5). Школа треба да се увек зида на светосавском темељу, да шире видике просвете и науке и да никада више и ни по коју цену не сужава видике, одбацијући Господа Христа и Његову спасоносну науку. Послушајте Христа Који кроз векове виче: „Пустите децу и не браните им да долазе мени, јер је таквих Царство Небеско“ (Мт 19,14).

Статистика наше епархије говори да 81% деце похађа веронауку у основним школама, док их је у средњим нешто мање, 72%. Иако је проценат похађања високоцифрени, опет није задовољавајући. Христос је свима неопходан, поготову оваквом, да-нашијем свету и човеку. Због овога, Црква ће наставити свој мукотрпан труд да указује не само једном насељу или граду већ целом свету да је Христос неопходан.

Били сте у прилици да боравите и студирате у Америци, а три и по године провели сте на Новом Зеланду и у Аустралији као Епископ. Какав је религиозни живот Срба овде и тамо, колико истински живимо по Богу?

— Цео овај свет је њива Господња на којој је посејана свесапосноса реч Божија – јеванђељска. Служећи у далекој Аустралији и на Новом Зеланду, само сам наставио да радим на тој њиви на којој су пре мене пожртвовано радили, у винограду Господњем, наши епископи и свештеници, добри виноградари.

На целом Петом коншиненшу изграђено је доста дивних храмова, што сведочи о неимарском духу нашег

народа и жеђи за Богом, а исто тако и за местом духовно-националног саборовања, дакле сусрета једних са другима, неговања како своје, Православне вере, тако и својих традиција, свога идентитета, који је увек – и вавек – јединствен, аутентичан, само уколико је прожет вером.

Нема неке велике разлике између народа овде и тамо. Сусретао сам се са многима чијој сам се вери дивио. Има, као и свуде, одређених потешкоћа. Међутим, ако бисмо говорили о некој најистакнутијој разлици, она би била у очигледној носталгији нашег народа на Западу за својом отаџбином. Она се манифестије на различите начине, али има и своје плодове, дакле своју продуктивну страну. Наиме, у носталгији за отаџбином човек се бори да је репродукује, а репродукцију обично чини оно што је највредније код једног народа, а то су – вера и традиција. Свестан је наш народ свога идентитета, своје Православне вере, своје културе, свога наслеђа.

Нажалост, има и оних који лако за-борављају свој језик и писмо као резултат асимилације, која се пре или касније одражава и на менталитет људи. Ово наравно није препрека ка Христо-познању, али може у појединим случајевима да буде камен спотицања.

О утицајима и «утицајима» на Светог Оца Јустина Новог

Реч препоречна над књигом

**Богдан Лубардић: Јустин Ђелијски
и Русија. Путеви рецепције руске
философије и теологије.
Беседа/Нови Сад, 2009.**

Радећи на припреми 22. књиге Сабраних дела Светог Оца Јустина Новог (ми кажемо Новог, па Ђелијског, а Он би волео да кажемо и Врањског), преписујемо из његове сачуване заоставине: листове и листиће, блокове и блокчиће, свеске и свешчице, ишчитавајући не лако читљиве му рукописне записи, белешке, мисли, ерминије/тумачења из Јеванђеља, нарочито Апостола Павла и Светих Отаца, као и делимичне дневнике из неких периода живота (kad их је бележио; најдужи је са студија у Атини 1920–21. г., и из доба мисионарења у Закарпатју, у Словачкој 1930/31. г., иначе их нема много), читах још једном ову Лубардићеву књигу. У њој је наш млади богослов и философ, професор на ПБФ у Београду, истраживао и наводио утицаје и «утицаје» 35 руских писаца, философа и теолога на Оца Јустина Ђелијског, чије имена и наводи (мада сматрамо да, што се тиче утицаја и «утицаја», такви се могу изброжати на прсте једне руке, јер већина њих нису имали никаквог утицаја на Јустина, ни «експлицитно ни имплицитно», иако то БЛ /иницијали су због штедње простора у Православљу/ изричito тврди; в. стр.

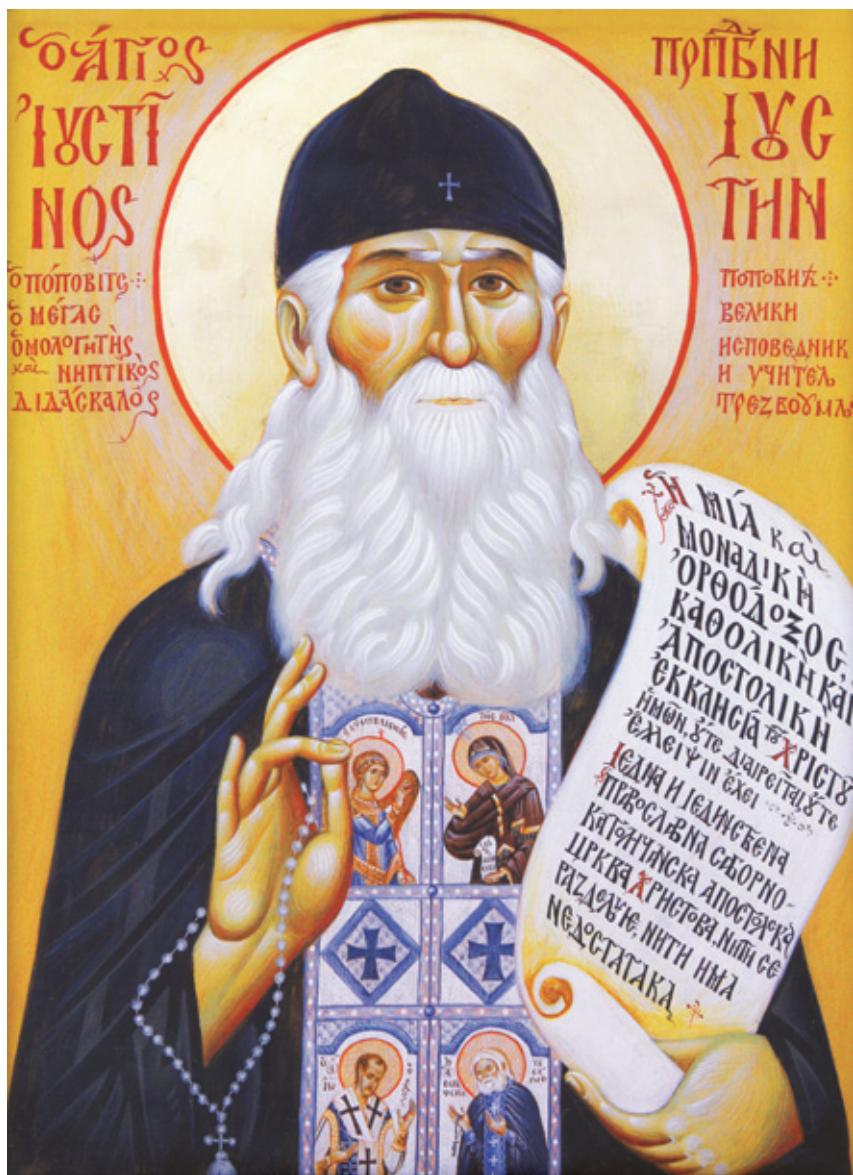
43, напом. 1, где је речено «много шта ниокшта»; слично је и на стр. 14, 21, 46, па и стр. 97: о «аскетоцентричном моралном ригоризму» и «учитељу» ОЈ Зарину. (Шта ли би БЛ тек рекао о Св. Максиму и његовом «ригорозном» христоцентричном аскетизму?) (Изостављам осврт на стране 109–116).

Отац Јустин је несумњиво волио православну Русију, и браћу Русе, и учио се од њих; исто толико, ако не и више, и православну Јеладу, и браћу Грке, и учио се од њих (говорио нам је: «кад се православни Грк управи, из њега проговоре свих Седам Васељенских Сaborа»). Пре свега Светитеље у тим земљама и народима (Свети Серафим му се и јавио у Св. Дечанима; пре тога још Свети Златоуст, за њега најмилији и најјеванђелскиј међу Оцима), а поготову Новомученике Свете Русије (често је понављао речи Тимоти Вера /оца=Еп. Калиста/: да је Русија у страдању под комунистима дала Светих Мученика колико и Црква прва три века).

Али, добри наш Богдане, није вальда сваки Рус са којим се срео, или руска књига коју је прочитao, или поменуо и навео у својим делима, самим тим већ извршила на њега утицај. Тако

БЛ пише, тј. помиње у том контексту, и Толстоја, Шестова, Зјенковског, о. Кипријана, о. С. Булгакова.¹ (Онда би требало рећи исто и за Шекспира, Гетеа, Ничеа, Харнака, Цемса Џинса, Карела Чапека, итд. које је ОЈ читao и цитираo). Узимимо, рецимо, као најкарактеристичнијег само Достојевског, за кога ОЈ каже да му је од петнаесте године био «учитељ – и мучитељ». Зар је њему (па и нама ништима, или једном Зизијуласу, Јанарадсу), било потребно да чита руске или било које друге студије o Достојевском да би осетио и познао ко је тај свечовек, и која је његова свељудска – адамовска и савловска – проблематика!?

Шта је добри богодани нам Богдан хтео са овом књигом? Кад ми је дао рукопис књиге (то и сам помиње, стр. 17), прочитao сам пажљivo и вратио му са озбиљним примедбама, он је од тога споменуо у подтексту само следеће: «Еп. А. Ј., с правом, инсистира на првенству апостолско-раносветоначких и светоначких извора богословља и хришћанске философије Јустина Поповића, па ни то нипошто не треба игнорисати» (стр. 53, напом. 32). Та напомена је стављена испод

Нова икона у Андрејевском Скиту, Карађорђева Поклонница

реченице у тексту (стр. 53) : «Сви ви-
ше наведени елементи мишљења (ци-
тирамо их у следећем пасусу – Еп. Ат.), и
код Флоренског, и код оца Јустина, у
последњем збиру, потичу од апостол-
ских (нпр., Павле Тарсијски, Јован Бого-
слов), раноотачких (нпр., Иринеј Лион-
ски, Атанасије Велики) и светоотачких
(нпр. Дионисије Ареопагит, Симеон Но-
ви Богослов) источника хришћанског
учења». На крају те реченице аутор
упућује у напомени 32: «Упор. Ј. По-
повић, *Стослов I* /у књизи грешком:
III/, § 10, у *На бојочовечанском јутшу*,
132 (и цитира напред поменуто моје «ин-
систирање»). Мое речи нису биле *ин-
систирање*, него савет, али није бит-
но. Мислимо, само, да је штета за чи-
таоце, што аутор није навео целу ту
мисао О. Ј. на коју упућује, а она је
написана у Оксфорду 1917. г. (управо

у време кад је ОЈ припремао свој рад «Философија и религија Достојевског», или пре читања књиге Столић Флоренскога, коју ће читати тек 1918, и правити из ње белешке, како се види из сачуваног блокчића из 1918. г.). Да наведемо то место из *Стиослова 1,10:* «Достојевски и Свети Павле: наш рат је са духовима нечистим испод неба (Еф. 6,12). – У Достојевском стално се осећаш као изменђу два Завета, Старог и Новог: увек крик Исајински за Месијом, за Господом, не за човеком, не за вером у човека: нико не верује у човека – Достојевски је (сав) ту. Сва западна литература верује, превија се ради човека. Достојевски увек пружа руке ка Христу из Содома и Гомора свог».

Ове речи младог Јустина, непосредно, без посредовања «хермене-

утике», сведоче одакле и од кога се ОЈ учио, ко је на њега утицао, киме је тумачио Достојевскога, и себе. То је, по нама, прави *ермине вѣтички* пут и кључ за разумевање и «анализирање» мисли и личности Јустина Новог. Млади Јустин је растао са Исаијом, Соломоном, Псалмима, са Апостолима Павлом и Јованом, са Оцима Јустином Мучеником и Философом, Атанасијем Великим, Григоријем Богословом, Макаријем, Јованом Златоустом, Максимом Исповедником, то јест : кроза све њих – са Христом и у Христу, Кome сe тих година (и целог живота) толико сузнорадосно (*χαρμολύπτ* – Св. Лествичник) молио.²

На две странице испред овога, аутор је написао: «Главни теоријски утицај Флоренскога на оца Јустина представља његово философско разумевање тријадолошке метафизике (сиц!) божанског Лика и божанске Љубави: онако како је представљена у капиталној књизи *Слуб и тврђава истиине*. Ево узоритог цитата из тог дела којим се философија Флоренског језгровито сажима – и у *Трећем стослову* (тачније *Првом*: 1,45) ОЈ наводи следеће: «Само онај који је по-знао Тријединога Бога може љубити истинском љубављу» (стр. 49–50).³ (Две напомене узгред: 1) Још је Августин говорио: «Ко разуме љубав, разуме Тројицу». Али, ту је августиновска «љубав» у Тројици доведена у питање његовим ученијем да је љубав личност Духа Светог, као *copula amoris* Оца и Сина! 2) ПФ је волео израз «Триједини Бог», као и израз «једносуштни», али су оба израза стављена под питања, од стране библијско-светотачког, црквеног светопредањског богословља, његовим софиолошким увођењем у *једносуштвост и тријединство* «Софије», као нечега или некога «четвртог! То ни ПФ ни БЛ, изгледа, нису видели).

По мени, ипак, најнерасудније, тј. најнекритичније, у овој књизи је кад њен аутор у «присуство елемената философије Флоренског код Јусти-на» убраја скоро целу јеванђелско-светоотачку азбуку хришћанској љубомудрија (и у животном подвигу и у мисли): то су «елементи философије љубави Флоренскога: егоизам као су-штина греха-пакла; учење о Христовој Ипостаси-Личности као услову и норми преображења сваке људске ипостаси; учење о агапијској приро-

ди Бога» – тј. да је Бог Јубав, осим ако аутор под тим не подразумева софијански *шамни вилајет* «агапијске природе Софије», што Јустин није могао узети или прихватити, макар то било од драгог му ПФ, јер то не спада у *превазилазећи сваки ум* Тајну (Еф. 3,14–21) **Бога Јубави** и Његовог Јединородног **Сина Јубави** (Кол. 1,13), Кога као Ипостасну Божију **Мудрост и Силу**, код свих «софиолога» /Соловјев, Флоренски, Булгаков/ њихова *Софија* просто напростио истискује сасвим у други план – што Јустин никада није могао прихватити, чиме се уствари све софиолашке, гностичко-аријанске фанатизмагорије разоткривају као псевдо теме које су сасвим изван оквира Божанског Откривења, изван Цркве као Тела Христовог, самим тим и изван богодане Јубави, Мудрости, Силе и Благодати Очевог и Христовог Духа **Јубави**, те дакле и Тријадолошко-Христолошке вере и теологије Апостола и Отаца Православне Цркве. Овим већ падају и даље тезе БЛ: да је ОЈ узео од ПФ учење о Христовој Личности као услову и норми преображажаја људске личности, и о агапијском богосједињењу, и о љубави као највишој синтези личности. За све то Јустин није морао чекати на Флоренског, јер све су то прва слова азбуке Апостолско-Светоотачког благодатног подвигничко-литургијског искуства и њиховог богословља као свеживотног сведочења. Исто тако и по питању учења о подвигништву, и учења о антрополошком и космоловском преображажају стицањем благодати Светога Духа, и о теургији или обожењу, које помиње БЛ као узете од Флоренског (све то на стр. 51–53). Јустин је све то имао код Св. Атанасија и стално то понављао: «Бог се очовечио (=Христос), да би се човек обожио».

Дође ми да се питам: или г. Лубардић, у проучавању ОЈ, сасвим заборавља/пренебрегава Јустинов однос (у свештеничкој седмогенерацијској породици) са Јеванђељем, Апостолима, Светим Оцима (растао је уз Св. Оца Прохора Пчињског, излечитеља његове мајке, и уз његов манастир), или својим читаоцима и студентима продај рог за свећу,⁴ кад пише: «Уствари од оца Павла Флоренског он /Јустин/ преузима готово све осим његове (младалачке – *зајpage аутора*) софиологије» (стр. 51).

Да се запитамо: Ако из опуса ПФлоренског изоставимо софиологију, шта ће остати од његове философије/теологије, и од главног му дела «Стуб и тврђава истине»? А да је Флоренски, како сматра БЛ, одступио од «младалачке» софиологије, то тек треба доказати, и то текстовима његовим (а имао је времена и начина да то покаже). По нама, то би значило да је ПФ одступио од свога *Столића*! Павле Ф. је напустио сваку другу «софију» тек кад је за **Христа Софију** пострадао.

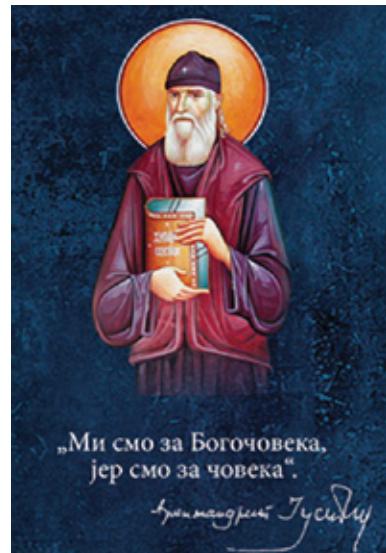
На све то могу рећи још ово: Светијеник Павле Флоренски је убијен од большевика (6. децембра 1937. г.), јер није хтео да се одрекне своје вере у Христа и хришћанског свештеног имена и звања. Ава Јустин би рекао и за њега, као и за Св. Платона Бањолучког: «Све је /што је згрешио/ – избрисао крвљу мучеништва».

После ове и овакве књиге, плода Лубардићевог „херменеутичког плана теолошко философске оријентације мишљења“, који „освешћује чињеницу да је за пун увид у смисао духовно-научних дела потребно тај смисао сагледавати као историју учника (ре)цепције мисли и текстова других“ – исти аутор каже у интервјуу *Православљу* (август ове године): «што се тиче залеђа руског легата ОЈ, о. П. Флоренски је њему уручио прве обрисе модела неопатристичке синтезе теологије» (за познаваоце је то голословна тврђња без покрића, јер код Флоренског нема, и не може бити, ни речи о «неопатристичкој синтези» (јер би у тој «синтези» било свега и свачега); за слуга за ту *синтезу* припада саборно о. Г. Флоровском и Оцу Јустину) – шта остаје од живог извornог ученика, следбеника и исповедника Живога Христа Богочовека и Светих Апостола, Јустина богослова и истиоведника (како га назива светогорски химнограф јером. Атанасије у спеваној му Служби, која је ушла у богослужбену употребу у нашој и Грчкој Цркви).⁵ Велики у много чему другом о. П. Флоренски нема у своме *Столићу* ни преважне теме, ни поглавља о Оваплоћењу Христовом, а има кључно поглавље о умишљеној, нажалост видно присутној прелести тзв. «Софије» (са пуно, у односу те химере на Христа, Светога Духа и Пресвету Богородицу, злохудих епитета). Јустин пак сав је у Христу – Божијој Мудро-

сти и Сили – у животу, мисли, делима, списима, и сва му је философија и теологија Христоцентрична, Богочовекословна.

Уверени смо у Господу да су обојица њих заједно у крилу Авраама, Исаја и Јакова, усновљени Једином Живом и Истинитом Богу, у Сину Јединородном и Јубљеном, Који је вечно и неопосредовано у наручју Очевом, и у заједници Духа Светога, Утешитеља и Учитеља Цркве, Који се за све нас, и у нама, у Цркви, моли уздасима неисказаним и неизрецивим.

*Ваведење Пресвете Богородице
у Храм Господњи, 2011.
+ Ей. Атанасије, Ман. Тврдош⁶*

„Ми смо за Богочовека,
јер смо за човека.“

Атанасије Јустин

НАПОМЕНЕ:

1 Аутор цитира топле и искрене речи О. Јустина о оцу С. Булгакову (из 1925). Можда БЛ не зна да је године 1935, на тражење нашег Св. Синода, О. Ј. писао критику Булгаковљеве Софиологије (текст треба да је у Синодској архиви, још увек несрећено у поткровљу Маркове цркве). Кад је током рата о. Г. Флоровски боравио у Србији, питао га је О. Ј.: „Зашто је о. Сергије, човек дубок, у богослужењу молитвен, тако писао о „Софији“, овај му је одговорио: „Зато што је СБ мислио и говорио: Оци су то лепо и тачно рекли и написали, конкретно Халкидонски орос, али они то нису схватили. Ми треба сад да објаснимо шта то значи!“ – На то је ОЈ, ухвативши се за чело, рекао: „Ау,

то је страшна гордост! И зато није чудо што је застранио у јерес“. ОЈ је такође често говорио: Како је Аполинарије, та-кав аскета, пао у јерес?! – Ако треба да поменем: кад сам из Атине дошао у Париз, да бих у Академији Св. Сергија имао разлог боравка и неку „стипендију“, дато ми је да код проф. П. Евдокимова радим једну тему из делâ о. С. Булгакова; прихватио сам Еклесиологију, те прочитao малу и велику Триологију и сва доступна ми тада дела СБ. При крају године преминуо је Павле Евдокимов и мене – „белу врану Флоровскога“, већина Булаковца изабре за професора, те своје изводе, исписе, белешке на маргинама набављених књига СБ оставих да почивају (до данас, осим што сам о „софиологији“ СБ говорио у Шамбезију, и објавио сажети осврт, на француском и српском). Узгрed, читао сам тада и Евдокимова (и касније сажете му славопојке у „Христос у руској мисли“, прев./изд. Ман. Хиландара; цитира га нашироко БЛ), и Л. Зандера „Бог и свет“ (говорили су тада студенти у Св. Сергију: у оном и је сав садржај те двотомне књиге!), као и недавно некритички приказ БЛ философије, уствари „софиологије“ СБ (у *Богословљу*, 2/2002). Кажем, с нелагодношћу, ово некритички, уз остало и због сасвим нетрезвеноумног прихватања прелестних „доживљаја/виђења/искустава“ непостојеће „полуипостасне“, „цело/ипостасне“, или „моноусијне“ Софије све тројице софијанаца. За БЛ је Булгаков, у одбрани свога софијанства, само, ето, „испољио извесну меру пргавости“. Ни речи о томе да је Софија софијанистâ умишљени, беспредметни (као код аријанаца) посредник, илити женствена Помесница!, између Бога и света, па чак и унутар саме Свете Тројице! Јер они, као и аномејци, знају Суштину Божју и отуда знају „Нетварну“ и „тварну“ Софију! Итд. Господе йомилу – 70 x 7!

2 То се види у само делом преписаном „Молитвеном дневнику“ из 1920–21. г. (*На бојочеванском пушту*, стр. 119–129). Могла је ова, за читаоце информативно врло садржајна (мада непотребно сколарски искомпликована) студија БЛ о Оцу Јустину, можда више да искористи записе ОЈ из ових *Појлавља*, већином насталих из срца и пера младог Јустина (првих деценија 20. в.), која смо, на брзину, сабрали за 1. годишњицу блаженог му престављења (а биће их много више из сада преписиваних бележака и записа у блокчићима и свескама тога доба), јер се у њима види

духовна радионица овог Новог богослова Христа Господа – *Првој Богословији*, по речима Светих Максима и Паламе, или, како би рекао сам ОЈ тих година: Првог *Патропоја*: «Тајна Христова је у Оцу. Бог је Отац, не само Бог... За Христа Бог и није Бог, већ **Отац**. Христос није теолог, већ **Патролог**» (запис у једној свесци, 4/IX 1916, у Лондону, где је стигао из Русије пре 20. јула 1916, пре но што је, како рекосмо, читao *Столиј Флоренскога* 1918. у *Бриџши Музеју*, како нам је сам рекао).

3 У подтексту БЛ с правом примећује да је мисли у „стословима“ сабрао уредник књиге *На бојочеванском пушту* (=J. Ат.), али не знамо, ни он ни ја, из ког је тачно времена тај узгредни запис оставил ОЈ. Нашавши га у папирима, без датума (вероватно ипак из тих година), унео сам га и ставио, сасвим спонтано, између два друга слична записа: Антиоха Монаха: „Молитва са плачем и у духу, храна је ума, као што је хлеб тела“, и А. Хомјакова: „Само онај схвата Цркву, ко схвата Литургију“, и пре и после тога унетих других записа ОЈ, махом езегетских на одломке Св. Писма, понајчешће Апостола Павла (са којим је Јустин од ћачких дана у Богословији „друговао“ и даље „кроз живот проходио“ (вишетомно тумачење Павлових Посланица назвао је: „**Са Апостолом Павлом кроз живот**“).

4 Изгледа да је у томе успео, бар код писца некритичког приказа ове, по мени некритичке књиге БЛ, с потписом Милосав М. Гудовић: „О руском лицу Ђелијског философа“, објављеног у *Богословљу* (1–2/2010, стр. 265–268), стручном часопису ПБФ, коме је главни и одговорни уредник Б. Л. – Больји је и садржајнији приказ исте књиге Благоја Пантeliћа (у *Саборност*, 4/2010, 367–372), који је у до-некле и критичком приказу (мада не та-квом у оцени напред наведених „најмање 9 елемената философије Флоренског код Јустина“), тачно указао на чињеницу да је „концепт неопатристичке синтезе већ постојао код Јустина и пре него што га је Флоровски изнео, једино га Јустин није тако назвао“. Ипак, не слажемо се са тврђњом приказивача БП да је „П. Флоренски најснажније утицао на оца Јустину... (чак) и када се узму у обзор и оштачики писци из православног хришћанског предања!“ Ни са тврђњом, мада хипотетичном, „да би извесне резултате, можда, до-нело и истраживање утицаја философије имени П. Флоренског на Јустиново учење

о молитви“! (Јустин није писао „учење о молитви“, него је, као и са Св. Писом, иницио: „Твори да би разумео“: „Молитва је просфора умешена од суза и срца“/запис 26.8.1916: Лондон; *Стослов* 1,5; ср. и 1,8: „Молитва – дестилатор мисли, и решето, сито, ковница, ликоливница“). И трећа примедба овом иначе смисаоном приказу: звучи обострано нескромно да је „Б. Лубардић овом књигом уписао Ј. Поповића у диптихе философа утврђених васељенским искуством умовања ве-ром православља“. – Додајем, ипак, речи светог Старца Амфилохија Патмоског, Духом Светим препознатог из даљине йо-знаника О. Јустина, изговорене у часу кад је дух свој предавао у руке Господа свога, благосиљајући са обе руке: „Благословена долазећа млада генерација“.

5 Истина, БЛ каже на другом месту и ово: Јустин је „изабране“ (курзив аутора) елементе мисли Флоренског уградио у шире, кохерентније и строжије пра-вославне неопатристичке темеље (под-влачење наше) теолошко-философске мисли“ (стр. 59, напом. 47), али БЛ то каже само у подтексту, док у главном тексту стоји оно што смо навели, чиме је испо-љена једностраност и некохерентност ове студије (у којој има доста непотребних, и безвездних, напомена, попут. напом. 80 на стр. 69).

6 Философ истраживач г. Богдан Лубардић наставља своју „херменеутичку оријентацију мишљења“ у истом смеру, у опширном тексту: „Павле Флоренски и патролошки радови Јустина Поповића. Историјат учинака једне рецепције – прилог разумевању почетака „неопатристичке синтезе“ у српској теологији“ /*Српска шеолођија у двадесетом веку*, 9, ПБФ, Бгд. 2001, 65–165. (књигу ми је аутор поклонио са посветом, још маја 2011, али ми је отад лежала у дуго неотвараној кутији са новопридошлим књи-гама). Осврт на ово биће у пропратној књизи уз издања Сабраних дела Св. Аве Јустина – ако ме Господ поживи дотле на земљи. Г. Лубардић као сколар почиње да личи на поједине скolare на Западу, који настоје да Св. Максима Исповедника представе као неког епигона Оригеновог или Евагријевог. – У међувремену, добих из Русије књигу-зборник: „Флоренски: pro et contra“. Антологија, изд. 2. исправљено и допуњено, Спб. 2001, 824 стране, са 44 мишљења и оцена старијих и новијих аутора.

Литургијско издаваштво Епископа Хризостома (Столића)

— први део —

Прошојереј-сиваврофор гр Владимира Вукашиновић

Свако озбиљно истраживање литургијске теологије СПЦ током друге половине 20. и прве декаде 21. столећа немогуће је обавити а да се при томе у обзор не узме издавачки, преводилачки и приређивачки подухват Епископа Хризостома (Столића). Било да је објављивао богослужбене књиге разних намена и профила, било да је публиковао богословску литературу – првенствено на пољу литургије, Владика Хризостом није само антиципирао и пратио, него је и на својеврсан начин омоућавао јављање и процват литургијског препорода који је укравшао и краси нашу помесну Цркву током поменутог временског периода. Истраживање целокупног корпуса књига, студија и приручника које је он објавио превазилази наше амбиције. Намеравамо да у овом раду осветлимо само један аспект издаваштва Владике – литургијске, богослужбене, књиге. Остале, бројне и занимљиве, остављамо другим истраживачима. Из тог ширег круга тема и проблема, бавићемо се искључиво липтурцијарима – књигама у којима су објављени пореци Светих Литургија. Кратак, информативан увод у наше излагање биће биографија и литургијско-богослужбена библиографија Владике Хризостома.

Биографија Хризостома (Столића)

Епископ Хризостом (Столић) рођен је 1939. године у Руми, где је завршио основну и средњу школу. По завршетку средње школе одлази у Манастир Дечане, где га је замонашио и рукоположио

у чин јерођакона и јеромонаха Епископ рапшко-призренски Павле. Убрзо после тога одлази у Америку где у руском Манастиру Свете Тројице у Џорданвилу завршава теологију. По завршеним студијама путује на Свету Гору, у Манастир Хиландар. У Хиландару је провео 19 година. Свети Архијерејски Сабор СПЦ на свом редовном заседању, од 14. до 24. маја 1988. године, у Београду, изабрао је архимандрита Хризостома за Епископа западно-америчког. Епископ Хризостом је управљао овом епархијом све до избора за Епископа банатског 1992. године. За Епископа Жичког изабран је 2003. године.

Литургијско-богослужбена библиографија Хризостома (Столића)

МИНЕЈИ

Жички и сивуденички Минеј – септембар–август, Том 1–12, приредио Епископ жички Хризостом (Столић), Краљево, ЕУО Епархије жичке – Манастир Жича – Манастир Студеница 2006.

АПОСТОЛ И ЈЕВАНЂЕЉЕ

Апостол – како се чита свакој дана по седмицама, приредио Милан Радовановић, Краљево, ЕУО Епархије жичке 2003, 2004 и 2010.

Свето Јеванђеље – како се чита свакој дана по седмицама, приредио Милан Радовановић, Врутци: Манастир Рујан 2005 и 2008.

ЛИТУРГИЈАРИ

Божанска липтурција светој апостола Јакова браћа Господње по шелу и првој Епископији јерусалимској, приредио и уредио за јерејско свештенодеј-

ствовање о. Хризостом Столић Хиландарац, машинопис, Хиландар 1982.

Божанска липтурција светој апостола Јакова браћа Божијеј и првој Епископији јерусалимској, (црквенословенски текст, српске рубрике) приредио и уредио за јерејско свештенослужење о. Хризостом Столић Хиландарац, Хиландарски фонд Богословског факултета СПЦ, Београд 1985.

Божанска липтурција светој апостола Јакова браћа Божијеј и првој Епископији јерусалимској, Вршац: ЕУО Епархије банатске 1992.

Липтурција Пређосвећених дарова Светоја апостола Јакова Браћа Божијеј (среда четврте недеље великој посту), Вршац: ЕУО Епархије банатске 1996.

Липтурција Пређосвећених дарова Светоја апостола Јакова Браћа Божијеј (Велики јонедељак), Вршац: ЕУО Епархије банатске 1996.

Липтурција Пређосвећених дарова Светоја апостола Јакова Браћа Божијеј (Велика среда), Вршац: ЕУО Епархије банатске 1996.

Липтурција Пређосвећених дарова Светоја апостола Јакова Браћа Божијеј (Велика срета), Вршац: ЕУО Епархије банатске 1996.

Божанска липтурција светој апостола Марка, Вршац: ЕУО Епархије банатске 1998.

Липтурција Апостолских установа, прве и приредио Епископ жички Хризостом (Столић); Краљево, ЕУО Епархије жичке 2004.

Чиновник архијерејској свештенослужења, приредио Епископ жички Хризостом (Столић); Краљево, ЕУО Епархије жичке 2006 и 2010.

Чиновник архијерејској свештенослужењу за превизијерску и ђаконску употребу, приредио Епископ жички Хризостом (Столић); Краљево, ЕУО Епархије жичке 2009.

ОСТАЛИ ТЕКСТОВИ

Православни светочиник: месецслов светих 1, септембар–јун, Крагујевац 1988.

Православни светочиник 2, јул–август, Крагујевац 1989.

Служба светом оцу Сави Трећем = Служба светог отца нашега Савве Третија = Office for saint Sava the Third, прев. М. Матејић, Columbus, Ohio state University 1985.

Обред посађања темеља Цркве, Краљево 2009.

Поред наведеног треба знати да је Епископ Хризостом учествовао у приређивању новог издања Зборника а да сада, по налогу Светог Архијерејског Синода, приређује ново, проширено и исправљено, издање Срђака. Такође је превео и Литургију Светог Григорија Богослова да би је приближио нашој богословској јавности, не наменивши је богослужбеној употреби.

Јаковљева, Јаковљева Прећеосвећена, Маркова и Литургија Апостолских Установа

Ова група литургијара доноси службе антиохијске и Александријске литургијске фамилије. Прва књига из овог круга издања коју је објавио Епископ Хризостом била је *Божанствена Литургија светог апостола Јакова браћа Божијет и првој епископији јерусалимској*. Штампана је у Београду 1985. године. Текстови молитава, химни и јектенија су донесени на црквенословенском, а рубрика на српском језику. Приређена је на основу два штампана, грчка и једног руског издања, као и српског рукописног хиландарског службенника бр. 332 који је, по речима приређивача, био основни текст за приређивање овог издања. Када смо већ код српских рукописа треба рећи да су најновија истраживања показала да поред поменутог хиландарског списа постоји још рукописа ове службе. Тако, на пример, знамо да је Литургију апостола Јакова превео са грчког језика Епископ Партије (Павловић), изабрани Епископ посвећења Архиепископије карловачке и Архимандрит

Саборне светониколајевске цркве. Димитрије Руварац пише да се у Манастиру Фенеку, налазио превод Литургије Светог Апостола Јакова Епископа Партије, рукопис № 28, који је преписао грgetешки калуђер Вартоломеј:

Во славу Свјатија Јединосушнија и живојворјашчија и нераздјелимија Троици, Ойца и Сина и Свјатија Духа. Спомасаја сија божественаја литургија свјатија апостола и браћа божија Јакова; во обичежијашелном монастијре Геретешекје. Ешче тишчанием, настопајанием и иживијением пречеснијејашаја ојица итумена кир Софронија Стефановића збратаијеју, жеје стисано, и устроена јест је монахом Вартијоломеем в љејто 1780. мија Јулија, дња 25.

Поред овог рукописа, постоје још два, млађа, преписа истог дела. У првом се на очигледан начин указује Партијева улога. То је рукопис № 716 Музеја СПЦ у Београду:

Во славу Свјатија, Јединосушнија и Нераздјелимија Троици, Ойца и Сина и Свјатија Духа, прейасаја сија Божественаја литургија свјатија апостола и браћа божија Јакова во ојицежијашелном монастијре Хойове рукоју јеромонаха Мишрофана Алкича в љејтоје ѡисодњем 1830. Сија божественаја литургија преведена бист с грческаја на славјански јазик Партијијем епископом.

Други, крушедолски, препис ове службе из исте, 1830. године, нема напомену о преводу Епископа Партије, али је реч о истом тексту као и у хоповском рукопису. Службеник се налази у Библиотеци Српске Патријаршије ПБР № 158.

Јаковљева литургија ће бити потом преведена на српски говорни језик и објављена у Вршцу 1992. године, седам година након црквенословенског издања. У овом издању нема нема посебних напомена било у виду предговора било поговора. Литургију је превео прота Матеја Матејић. Матејићев превод критиковао је Епископ Атанасије Јевтић називавши га „лошим српским преводом, притом само са словенског.“ Владика Атанасије је, напоменимо, поново превео и објавио ову литургију. Поред пуне службе приписане Апостолу Јакову, Епископ Хризостом објавио је и Прећеосвећену литургију њему приписану у Вршцу 1996. године. Ову службу превела је са грчког „группа преводилаца Епархије банатске“ док је „објашњење свеште-

норадњи,“ односно рубрике, дао Епископ банатски Хризостом. Издање има пратећи текст *О Литургији Прећеосвећених Дарова Светоја Апостола Јакова Барата Божијеја и првој епископији Јерусалимској*. Предложак који су преводиоци имали пред собом био је Фундулисов издање из 1979. године коме су приододате опширне рубрике. Ова служба објављена је у четири свеске јер су њени променљиви делови (међу којима поред библијских читања и химнографских елемената спадају и заамовне молитве) додавани за сваки дан основној структури ради лакшег сналажења свештенослужитеља.

Две године након тога Епископ Хризостом објављује и *Божанску литургију светог апостола Марка* у Вршцу 1998. године Ову литургију превели су на српски језик 1987. године, са Фундулисовог издања из 1977. и старијег руског издања из 1874. године, хиландарски монаси, међу којима се тада налазио и Епископ Хризостом. После је прота М. Матејић тај превод „поправио и коначно обуличио“.

Прва књига овог профила, коју је и превео и приредио Епископ Хризостом, објављена у Епархији жичкој, била је *Литургија Апостолских установа* 2004. године. Ова књига, у односу на претходна издања Епископа Хризостома, има неубичајено много пратећих текстова. Из тога се, претпостављамо, да видети извесна доза опрезности која је пратила њено објављивање. Њој су приододати: Пратећи текст и коментари службе из дела *Собрание древних (старинных христианских восточных и западных) Литургий*, пер. и прим. А. Катанского: в 5 т. СПб., 1874–1878; текст исте намене из Фундулисовог издања; тумачење другог правила Трулског Ва-сельенског Сабора које се односи на ову службу из пера Никодима Милаша; као и превод одговарајућих одељака друге књиге *Апостолских установа* на основу Функувог падерноршког издања из 1905. године. Занимљиво је да приређивач овде није приододao ни један свој пратећи текст. Опрезност при објављивању ове службе произилази из одређене теолошке проблематичности њеног записсивача и компилатора чију теологију Фундулис назива „древном, која би се могла одредити као полуаријанска.“ Међутим, нешто касније он набројавши низ отачких сведочанства, не претерано срећно одабраних, закључује да

она говоре о „православности тог текста, које су имали Оци заиста осетљиви на докматска питања, што је чињеница коју потврђује и пажљиво испитивање докматског учења у овом тексту.“

Са Фундулисом се не слаже Атанасије Јевтић који, пишући о Литургији тзв. *Апостолских установа*, говори да је она дело аријанског компилатора, Епископа Јулијана, негде из Антиохије сиријске из 4. века, и указује на богословску проблематичност њеног садржаја. Том приликом наводи и следеће: „Ово исто мишљење Светог Фотија, додајемо и ми, важи и за тзв. *Литургију Апостолских установа* (у 8. књизи Установа) што треба да знају они који је преводе и издају код нас, и тиме као да желе да се она и служи у Православној Цркви.“

Проблем ауторских анахронизма, порекла и настанка Светих Литургија

На овом месту треба застати и позабавити се једним феноменом који не карактерише само поменута издања него и приручнике литургике који су били нормативни у временима која су за нама. Преводиоцу и приређивачу ових литургија близак је један *историјски и богословски анахронизам* – он их, по правилу и традицији, приписује апостолима чија имена данас носе. Тако за Јаковљеву литургију каже да је: „...најстарија хришћанска литургија коју је својим богонадахнутим устима изрекао свети апостол Јаков.“ Исто то понавља за Пређеосвећену службу Светога Јакова где вели да је „...ова литургија још из апостолских времена“ те самим тим дело Апостола Јакова. У кратком поговору свог издања Маркове литургије – *О литургији свејдој апостола Марка*, користи исти *богословски анахронизам*, пишући да је ову литургију „саставио свети апостол Марко“ за потребе Александријске Цркве.

Занимљиво је видети како Епископ Атанасије Јевтић, пишући о ауторству ових служби, заузима својеврstan „средњи“ став – са једне стране не прихвата директно ауторство у буквалном смислу те речи, а са друге подвлачи одређену стварну везу између атрибутованог аутора и конкретне службе. Тако је, поводом Марковог ауторства, рекао да служба „...није написана од њега (Марка, прим. аутора) или је усмено,

светопредањски, не без разлога, осмала *по његовим именом* и била најважнија литургија на грчком језику у Александрији и Египту где је Свети Марко основао прву Цркву. „Јаковљеву литургију,“ пак, назива „древном литургијом Јерусалимске Цркве,“ познатом под именом Светог апостола Јакова, назавши предање – канонско и све-tootatchko – да она потиче директно од Светитеља *у одређеној мери основаним*.

Савремена литургиологија за Литургију која се приписује Јакову брату Божијем и Епископу Јерусалимском вели да је настала у Јерусалимској Цркви крајем 4. или почетком 5. века. Нови резултати хронолошких истраживања њеног порекла датирају је прецизније – негде између 370. и 400. године. Компаративна литургијашка истраживања показала су њену, где текстуалну где структуралну, сличност са Марковом Литургијом као и Литургијом Апостолских установа, али највећи степен подударности ипак има са старијим слојевима Литургије Светог Василија Великог. Још је један од пионира савремене литургичке мисли Дом Грегориј Дикс поставио тезу по којој постоји један заједнички извор Василијеве и Јаковљеве службе чије су они потоње разраде.

Овом питању посебну монографску студију посветио је Џон Фенвик. Он сличност Јаковљеве и Василијеве Службе тумачи претпоставком да су оне у ствари независне разраде и прераде заједничког предлошка, оригинала, који је најверније сачуван у египатској верзији (најстаријем слоју тзв. василијевског предања) Литургије Светог Василија. Сама, пак, Јаковљева литургија, с краја четвртога столећа, по њему је богословски мудро изведена синтеза палестинских извора (Литургије Мистагошких катихеза и богословља Јевсевија Кесаријског) са раном, египатском, формом анафоре Светог Василија. Џон Витвлијет који је резимирао досадашња научна достигнућа у истраживању развоја Јаковљеве литургије сматра да није само та најранија форма Василијеве службе послужила редактору Јаковљеве литургије него је он знао и за касније верзије Василијеве службе којима се такође користио у наредним фазама рада.

Питање ауторства Пређеосвећених литургија је још компликованије. Аутор Византијске службе овога типа

свакао није Григорије Двојеслов што је Стефан Алексопулос показао на озбиљан и задовољавајући начин. Слична ствар је и са палестинском варијантом ове службе. Иако се на више места помиње Свети Јаков као могући аутор праформе Литургије Пређеосвећених дарова то није тачно и њен аутор, попут свог византијског колеге, такође остаје непознат. Међутим, веза између Светога Града и ове врсте службе ипак постоји. Три литургијска извора, од којих је најпознатији Катедрални типик цркве Васкрсења у Јерусалиму, Часнога Крста 43, указују на постојање посебне службе овога типа у јерусалимској традицији.

Питањем општег порекла односно настанка евхаристијских анафора, ширим од проблема појединачног ауторства, бавили су се бројни литургичари током претходног столећа. Првобитна хипотеза била је теорија *разграђивања обреда*, немачког теолога Фердинанда Пробста. Он је мислио да је постојао један примордијални апостолски литургијски поредак који се после током века раздваја и ширио у различите обреде. У овој теорији свакако има *нешто* истине, јер би било немогуће негирати постојање једне основне апостолске киригме из које проистиче целокупна хришћанска теорија и пракса – па и литургијска пракса, али та киригма се не може идентификовати са дефинисаним литургијским обредом.

За смену ове теорије, како је писао Бредшоу, од пресудног значаја била је хипотеза Дом Грегорија Дикса по којој није постојао један заједнички евхаристијски апостолски архетип древне Цркве из кога су онда издвајане засебне целине. Са друге стране, древне анафоре имале су одређени заједнички именитељ, нешто што их је објединавало – структуру службе. Ову структуру било је могуће извести и на примеру текстуално сасвим различитих предложака.

Тафт је показао да је и пре Дикса други немачки научник, оријенталиста и литургичар, Антон Баумштарк раскртио са овом теоријом у свом познатом делу – *Компаративна литургија*. Баумштарк је показао да прва три века хришћанске ере знају за постојање мноштва локалних литургијских пракси које су током времена уједначаване, процесом директно супротним ономе што је предлагао Пробст.

– крај у следећем броју –

Три „Социјална семинара“

Семинари о учешћу хришћана у решавању друштвених изазова

У организацији Хришћанског културног центра и Надбискупије, уз подршку Задужбине Конрад Аденауер у Београду су 19. и 26. новембра и 3. децембра 2011. године организована три скупа, под оквирним називом „Социјални семинар“

Ови семинари имају корене у „Школама за друштвено-политичко деловање“ које су активне у неколико дијецеза у Немачкој од педесетих година XX века, а које су дале добре резултате када је посреди укључење хришћана у решавање друштвених питања.

Породица, друштво и Црква

На првом скупу, одржаном у просторијама Надбискупије, тема је била *Породица, друштво и Црква – дијалог наше*. Говорили су надбискуп Станислав Хочевар, мр Зоран Деврња, влч. Андрије Ђуричек, фра Филип Караџа, проф. Маријана Ајзенкоп и мр Јелена Јабланов Максимовић. Говорници су се сложили да је, у светлу резултата Пописа у Србији, ситуација тешка, али да може да буде и велико надахнуће за обављање мисије. Констатовано је да је основни проблем што је сама установа брака доведена у питање и релативизована. Потом је указано на значај који слика Свете Породице треба да има у животу и свести свих хришћанских генерација, као и да нарушеност супружничког односа у савременој породици онемогућава превазилажење кризе, али да ју је „могуће исцелити у у благодатним токовима Цркве“.

Учесници су се сагласили, и да велики проблем представља стално и агресивно пропагирање средстава за уништавање људског живота и наметање „контрацептивног менталитета“, те извлачење сексуалности из контекста љубави што доводи до злоупотребе које понижавају људска бића. У складу са таквим околностима, уочено је да је потребно да доносиоци одлука (политичари), који олако гласају за прописе супротне хришћанским начелима, схвате вредност живота. У том смислу, размене су идеје о томе како пројавити етос Цркве у друштву у коме политичка пројава није хришћанска. У живој дискусији примећено је да се родио знатан број питања, али и да постоји велико занимање за њихово решавање. Такође је истакнуто, да одговорност лежи на верујућим људима и да је у ери преоптерећеној информацијама најделотоврније – сведочење. Из тог разлога је наглашено да је важно да Цркве и верске заједнице покрену теме, јер је потребно да хришћанство буде „јак стуб у друштву“.

Закључено је, да је неопходно у контактима са државним органима подизати свест о значају породице, као и да, путем што већег броја различитих јавних наступа, младе људе треба упознавати са правом вредношћу брачне заједнице.

Млади и здравље

Други сусрет, као својеврstan наставак, посвећен теми *Млади и здравље*, десио се у просторијама ХКЦ у Земуну. Говорили

су здравствени радници, др Петар Милановић и Саша Совиљ, те Марија Вранешевић из Добротворног фонда СПЦ „Човеколубље“, као и теологи Марија Јосиповић, Антонио Арас и Никица Јакшић.

Разговарано је о проблемима и изазовима са којима се млади и њихове породице сусрећу када је у питању здравље уопште, а нарочито када је реч о болестима зависности и превентиви истих. Посебно поучно било је предавање о проблемима са којим се суочавају особе са ХИВ-ом и сидом, произошло из искуства у обављању милосрдног рада запослених и волонтера ДФ „Човеколубље“.

Разговарало се о могућностима унапређења положаја и бољем укључивању у друштво ових потпуно дискриминисаних појединача, са освртом на тешкоће које они имају због недовољне бриге државе. Такође је било речи о подизању свести о изазовима који се јављају у сусрету са тешко оболелим људима, те о ангажовању у оквиру Црвеног крста као врсти милосрдног рада и важности добровољног давања крви.

Религија и људска права

Последњи, у овом низу семинара одржан у Земуну, бавио се темом *Религија и људска права*. О овој теми се разговарало са нагласком на погледе из православне, римокатоличке, протестантске и исламске перспективе. Говорили су др Драган Ђукановић, др Марко Николић, фра Филип Караџа, др Раде Кисић и г. Елдин Ашћерић.

У динамичној расправи учешће су узели теолози, вероучитељи, студенти и гимназијалци. Позитивно је сагледан савремени концепт о људским правима у погледу потребе за ограничењем апсолутизма и самовоље државе, и посебно афирмације међурелигијског и међукултурног суживота и недискриминације. Изнет је и став да је недостатак савремене концепције о људским правима апсолутни секуларизам који онемогућава препознавање целовитости „истинских људских права“. Као проблематична наведена је и инструментализација људских права од стране Запада зарад остваривања појединачних интереса који само идеју компромитују. Такође се говорило о присутности верских заједница у друштвеном животу и притом је поменут принцип *јавне дужности* који постоји у Немачкој, а који значи да су оне позване да јавно реагују.

Организатори су, обзиром на неиспрност тема и чињеницу да су учесници млади људи, најавили још семинара у будућности, како би се разговарало о различitim питањима.

Данко Старахинић

Из православне ризнице тумачења Светог Писма

Жене у Новом Завету (II)

гр Предраг Драштиновић

У Новом Завету често наилазимо на имена жена које су имале значајне улоге у ранохришћанској Цркви. Каква је тачно била улога жене у Цркви по сведочанствима текстова Новоја Завета? Како разумети апостолове речи да жене треба да ћуте у Цркви (1Кор 14,34)?

Живот у раној хришћанској Цркви за околину је био препознатљив пре свега по новим међуљудским односима који су одударали од окружења и били последица вере у Христу као Сина Божијег. Основно хришћанско убеђење о једнакости свих људи пред Богом и међусобно изражено је у ранохришћанској крштењској теологији, коју прима и надаље предаје апостол Павле: „Јер који се год у Христа крстисте, у Христа се обукосте. Нема више Јудејца ни Јелина, нема више роба ни слободнога, нема више мушког ни женског, јер сте ви сви један (човек) у Христу Исусу“ (Гал 3,27–28). Новокрштени хришћани саморазумевали су се као заједница у којој се испуњава обећање Божије из књиге пророка Јоила 3,1 и даље: „И биће у последње дане, говори Господ, излићу од Духа мојега на свако тело, и прорицаће синови ваши и кћери ваше, и младићи ваши видеће виђења и старци ваши сањаће снове. Па и на слуге своје и слушкиње своје излићу од Духа мојега и прорицаће“ (Дап 2,17–18). Из наведених места се јасно види да унутар нове заједнице нема природних подела људи и да нема мушког и женског: Бог свима подједнако дарује Духа. Место где

се остварује овај идеал заједничког, неподељеног живота је хришћанска заједница, Црква.

Међутим, у хришћанским заједницама се није проповедало и живело брисање полности као такве. Свакако да мушкарци остају мушкарци, а жене жене. Тварност људских бића у конкретном облику, расном,ном, па и социјално статусном разумева се као дар од Бога, као нешто преко чега се не прелази олако и у чему се чека Други долазак Господњи (уп. 1Кор 7,20.29–31). Како се онда конкретно, у пракси, пројављивала крштењска теологија једнакости свих, конкретно мушкараца и жена?

У античком свету полне улоге су биле јасно подељене и биле су уско везане за расподелу моћи унутар друштва: мушкарци су били они који владају, а жене оне које служе; мушкарци имају право на јавни живот, жене треба да буду у кућама; у дискусијама мушкарци воде реч, а жене су те које треба да ћуте. У хришћанским заједницама је требало да буде другачије. Сам Господ је поучавао своје ученике да је њихов систем вредности другачији од система вредности овога света (уп. Мк 10,43: „Између вас пак да не буде тако“, да међу њима не треба да буде владајућих и потчињених, већ

само служења једни другима. С друге стране, када апостол Павле наводи многе дарове унутар хришћанских заједница (1Кор 12–14) он свакако у виду нема само мушкарце као носиоце тих дарова, већ и жене. У Новом Завету срећемо многе жене у разним црквеним улогама: мисији, богослужењу и вођењу заједница. Како онда разумети апостолове речи да жене треба да ћуте у Цркви (1Кор 14,34)? Пре него што се посветимо овој теми навешћемо неколико примера знаменитих жена ране Цркве.

Приска

Акила и Приска, брачни пар Јевреја, били су сарадници апостола Павла у мисији. Они су пуно путовали (1Кор 16,19; Рим 16,3; Дап 18,18–19). Акила је био из Понта (Дап 18,2) и у извесном моменту се преселио у Рим. Године 49–50. напустио је Рим са својом супругом, због Клаудијевог едикта по коме су сви Јевреји морали да напусте престоницу (Дап 18,2). Пар је из Рима дошао у Коринт, где су наставили да се баве својим занимањем, израдом шатора, и где су се и срели са апостолом Павлом (Дап 18,3). Заједно са Павлом путовали су у Сирију (Дап 18,18), а по повратку

Fractio Panis – „ломљење хлеба”, катакомбе Св. Прискиле у Риму, фреска из трећег века на којој је представљена Евхаристија – есхатолошки обед у Царству Божијем. За трпезом се налазе и жене.

су остали у Ефесу (Дап 18,19; 1Кор 16,19). Потом су се вратили у Рим где су се интегрисали у тамошњу црквену заједницу (уп. Рим 16,3–5). Они су дакле делимично сарађивали са Павлом, а делимично су деловали независно од њега. Лука не извештава да их је Павле обратио у хришћанство када је дошао у Коринт, тако да је могуће да су постали хришћани већ приликом првог боравка у Риму, дакле пре Клаудијевог едикта. Приска је свакако имала велику улогу – како у подршци апостолу Павлу тако и у мисионарском раду. Она се с правом може назвати ранохришћанском мисионарком.

Фива

Прво име које срећемо на листи имена у Посланици Римљанима (гл. 16) је име једне хришћанке, Фиве, која је припадала цркви у Кенхреји, око 7км удаљеној од Коринта, тачније била служитељка у тој цркви (16,1). Жена о којој је реч донела је Павлову посланицу из Коринта у Рим. Фива је вероватно путовала пословно у Рим, те је Павле искористио прилику да по њој пошаље посланицу. Он је надаље препоручује римској заједници и моли да јој се нађу

за све што затреба (16,2). Каква је била црквена улога Фиве у заједници у Кенхреји тешко је рећи. Она је вероватно била имућна жена која је пружала хришћанима гостопримство у својој заједници.

Јунија

Андроник и Јунија се помињу у Рим 16,7. Они су вероватно припадали кругу првих хришћанских мисионара у Риму били су, судећи по именима, хришћани из јudeјства. Постали су хришћани пре Павла и судећи по томе што их он назива „апостолима“ тј. „знаменитим међу апостолима“, може се сматрати да су се бавили мисионарским радом, вероватно најпре на Истоку, а касније у Риму. Апостол Павле не само да их лично познаје већ су били његови „сапатници у сујањству“, вероватно у Ефесу. Већина научника сматра да је Јунија женско име, о чему сведочи добар број древних преписа, без обзира што промена акцента у неким преписима сугерише мушки име, као и чињеница да мушки име Јунија није посведочено у антици. У патристичким тумачењима Јунија је жена. У Посланици Римљанима имамо, дакле, древно сведочанство да се једна жена назива апосто-

лом. Она је заједно са највероватније својим супругом Андроником била активна мисионарка.

Нимфа

Сличан проблем као са Јунијом из Рим 16,7 јавља се и са Нимфом. Име се јавља у Посланици Колошанима (Кол 4,15). Изворни текст гласи: „По здравите браћу у Лаодикији и Нимфу и њену домаћу цркву“. Изворно читање овог текста је дакле: καὶ Νύμφαν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῆς ἐκκλησίαν, док углавном каснији рукописи читају Νιμφᾶν, дакле мењају име у мушки. Поједини рукописи решавају ствар тако што остављају именицу у женском роду (претпостављајући лично познанство са Нимфом) или присвојну заменицу мењају у ἀυτῶν, дакле „цркву њихову.“ Међутим, Нимфа је по свему судећи била домаћица цркве у Лаодикији. То не би био усамљен случај у раном хришћанству. Довољно је поново подсетити на Приску и Фиву, Лидију из Филипа која је угостила апостола Павла (Дап 16,14), Марију, мајку Јована Марка, у чијој кући се окупљала рана заједница (Дап 12,12).

— наставиће се —

Божићни пост – Мала четрдесетница

У сусрет Рођењу Христовом

Ирина Радосављевић

Ишчекивање празника Рођења Христовог прожима радошћу
и ове дане испуњене уздржањем, трудом и постом,
дајући им пун смисао и садржај

Xришћански пост представља потпуно уздржавање од хране, не или од појединих врста хране, као и од лоших мисли и дела. По хришћанском схватању, тело није тамница душе нити непријатељ кога би требало уништити, већ заједно са душом чини јединствену целину којој је Оваплоћењем Христовим отворен пут ка обожењу. Душа делује на тело и тело на душу. Њихов склад је, на жалост, падом у грех нарушен, па је потребно поново успоставити њихово хармонично јединство. Оваплоћење Христово је пружило могућност човеку за потпуно обновљење и исцељење, а на том путу очишћења, обожења и спасења неопходно је заједничко деловање и душе и тела. Отуда је телесни пост неизбежни пратилац духовног, и духовни пост телесног. Пост је моћно оружје у борби са злим помислима, а зла помисао је она која рађа грех. Телесни пост јача вољу, прочишћује ум, расветљава осећања и помаже нам, да као у огледалу, сагледамо себе реалније и трезвеније. Циљ телесног поста није мучење тела, већ држење тела у приправности, на стражи, његово учествовање у врлини, у подвигу обожења. Телесно је неодвојиво од духовног и само у синергији

духа и тела може се остварити циљ хришћанског живота.

Пост душе и тела и очишћење односа

Свети Јован Златоусти пише: „Кажеш да постиш. Увери ме у то својим делима. А која су то дела? Ако видиш сиромаха, удели му милостињу. Ако се нађеш са непријатељем својим, измири се са њим. Видиш ли на улици неко лепо лице, одврати свој поглед од њега. Дакле, не само да постиш стомаком, већ и очима и слухом, и рукама и ногама и свим удовима тела. Руке нека посте уздржавајући се од сваке грамзивости и крађе. Ноге нека посте тако што неће ходити путевима греха. Очи нека посте тако што страсно неће посматрати лепа лица нити у зависи гледати на добра других људи. Кажеш да не једеш месо. Али, чувай се да не гуташ похотљиво очима оно што видиш око себе. Пости и слухом својим не слушајући оговарања и сплетке. Устима и језиком својим пости и уздржавај се од ружних речи и шала. Каква нам је корист ако не једемо месо и рибу, а уједамо и прождирнемо своје ближње.“

Пост, телесни и духовни, представља наше одрицање од егоизма,

одбијање да творевину и друге људе употребљавамо зарад испуњења сопствених жеља и потреба. Уздржавање је чин чојства. Пост би требало, пре свега, да очисти и преобрази наше односе према ближњима. Свети Василије Велики каже: „Не ограничавај врлину поста само на исхрану. Истински пост није само одрицање од различите хране, него одрицање од страсти и грехова: да никоме не учиниш неправду, да опростиш ближњему своме за увреду коју ти је нанео, за зло што ти је учинио, за дуг што ти је дужан. Иначе, не једеш месо, али једеш самога брата свога. Не пијеш пиће, али унижаваш другога човека.“ Пост је време продубљивања љубави и саосећања, време појачаног напора ка разумевању и остваривању врлина, време усмешавања посебне пажње ка сопственим исклизнућима и промашајима. Све то зарад узрастања у љубави Христовој.

Примери поста у Светом Писму

Примери поста у Светом Писму су многи. Мојсије је постио на Синајској гори четрдесет дана и ноћи ишчекујући плоче завета (5Moj 9).

Рођење Христово,
мозаик из 1296.
године, Црква Санта
Марија Мађоре, Рим

Божићни пост траје од 15. новембра до 25. децембра (по старом календару) и назива се још и Мала четрдесетница. Представља припрему за празник Рођења Христовог, да бисмо новорођеном младенцу Христу, попут мудраца са Истока, могли као најдрагоценји дар принети своје сопствено срце пуно љубави и вере.

Давид је постио у покајању када му се разболео син кога је добио из прелубничке везе са Витсавејом чијег мужа Урију Хетејина је претходно послао у смрт (2Сам 12). Пророк Јоил је позивао народ на пост да би избегао гнев Божији (Јоил 1,14; 2,12). Након Јонине проповеди, становници Ниневије су постом задобили милост Божију (Јона 3). Јестира је наложила тродневни пост пре него што се упутила цару Асвиру ризикујући свој живот (Јест 4). Пророк Илија је након поста затворио небо да не пада киша три и по године и власкао удовичиног сина (1Цар 17). Пророк Данило, бачен лавовима, није двадесет дана окусио ни хлеба ни воде (Дан 6). Свети Јован Крститељ је, живећи у пустини, постио непрекидно. Сам Господ Исус Христос је постио четрдесет дана у пустини (Мат 4), а јеванђеља бележе његове речи о роду који се изгони само постом и молитвом, као и да ће и његови ученици постити кад Женик не буде више с

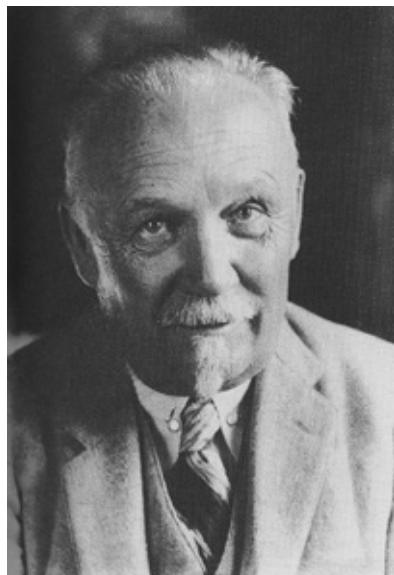
њима. Из Дела апостолских и Дидахија видимо да су апостоли и први хришћани постили, а након њих и сви угодници Божији.

Божићни пост

Пост средом и петком посведочен је најдубљом хришћанском старињом и Светим Оцима, а наређен 69. Апостолским правилом. Исти канон прописује и држање Свете четрдесетнице. Када је реч о Божићном посту, помињу га у четвртом веку Свети Амвросије Милански и блажени Августин, а у петом веку о њему пише Свети Лав Велики. У почетку, дужина овог поста није била прецизно утврђена. Чувени канониста Валсамон, Патријарх антиохијски, на питање да ли треба држати пост пред празнике Светих Апостола, Рождества Христовог и Успенија, одговара да их треба држати по седам дана јер је „само један четрдесетодневни пост Свете и велике Пасхе“. На Са-

бору који је одржан 1166. године, у време византијског цара Мануила и цариградског Патријарха Луке, доноћена је одлука да сви хришћани држе четрдесетодневни пост уочи празника Рођења Христовог.

Према речима Св. Симеона Солунског „пост божићне четрдесетнице изображава Мојсијев пост који је постивши четрдесет дана и четрдесет ноћи добио на каменим таблицама Божије заповести. А ми, постећи четрдесет дана, созерцавамо и примамо живу Реч од Ђеве, не најртану на камену, већ оваплоћену и рођену и присаједињујемо се Његовој божанској плоти“. Божићни пост нас припрема да у миру и покајању, измирењи једни с другима и с обновљеним и прочишћеним односом према Богу, човеку и свету, дочекамо радосни празник Христовог рођења. Представља чишћење и укравашавање наше пећине да би и у њој засјала светлост са Истока и да би и она примила богојадиленца Христа. Пост увек треба посматрати као кретање и узлажење ка Празнику, ка корачање ка радости и пуноти, ка сусрету са Богом и ближњима.

Поводом преноса посмртних остатака академика Слободана Јовановића

Ко је био Слободан Јовановић?

Иван Петровић, адвокат

Слободан Јовановић – један од највећих српских научника – брисан из историје, али незаборављен

Особености стваралаштва српског великана Слободана Јовановића огледају се, првенствено, у изузетној разноврсности његових списка. Ти списи обухватају неколико најзначајнијих подручја друштвених наука, а делимично излазе изван тих оквира. Слободан Јовановић био је правник, историчар, књижевник и политичар, потпредседник Министарског савета Краљевине Југославије, председник Министарског савета Краљевине Југославије у Лондону, професор Београдског универзитета, председник Српске краљевске академије, ректор Београдског универзитета, професор јавног права и декан Правног факултета у Београду, као и члан Француске Академије моралних и политичких наука.

Слободан Јовановић, који је својим делом обележио културну епоху Србије свог времена, родио се 4. децембра 1869. године, у Новом Саду, који је тада био у границама Аустро-Угарске, где је његов отац Владимир живео као изгнаник из Србије. Владимир Јовановић, либерал, изгнаник из отаџбине, дао је деци неуобичајена имена: сину име Слободан, а ћерки име Правда. Од тада до данас, име Слободан понело је много Срба, за разлику од женског имена Правда, које се није одржало.

Породица Јовановић се 1872. вратила у Београд, где је Слободан похађао основну школу, а затим гимназију, у којој је исказао прву наклоност ка друштвеним наукама. Захваљујући родитељима који су отишли у иностранство „ради научног образовања своје деце“, Слободан се у јесен 1887. уписује на Правни факултет у

Женеви, где се посебно посвећује изучавању јавног права, које је специјализирао на париском универзитету. Као државни стипендиста млади Слободан се октобра 1891. „ставља држави на расположење“, неколико месеци као писар у суду, а након тога пет година као шеф одељења у Министарству иностраних дела. Независно од својих службених обавеза Јовановић много чита, и то не само стручну литературу него и књижевна дела домаћих и страних писаца, па почиње да објављује и прве књижевне приказе и позоришне критике. Док је службовао као чиновник у њему је сазревало уверење да ће његов прави животни позив и научна опредељеност бити у правној науци, што се дододило 1897. када је изабран за професора државног права на Правном факултету.

На Правном факултету Јовановић остаје с прекидом за време ратова, током читавог свог радног века, све до 1940. кад је пензионисан, као неспорни ауторитет првог реда у науци уставног права чији је утемељивач у Србији. Током оба балканских ратова 1912/13. године Слободан Јовановић је био шеф Прес-

бираа при Врховној команди Српске војске. У ратном пресбиру је радио и од почетка Првог светског рата до 1917. када му је додељен рад у Министарству иностраних дела, а након рата био је експерт владе на Конференцији мира у Паризу 1918/19.

Слободан Јовановић никада није био учесник у политичким борбама, никада није припадао некој политичкој партији, нити је учествовао у стварању устава, иако се целог свог живота бавио уставним правом, политичком историјом и описивањем политичких прилика у Србији и Југославији свог доба. Његово неучествовање као уставописца свакако произлази из жеље да сачува своју научничку објективност и независност о чemu сведоче његови савременици који су га описали као човека „јасно одређених схватања и гранитне чврстине“.

У време када су страначке борбе показвале своје ружно лице и давале негативне резултате, октобра 1937. основан је Српски културни клуб чији је председник био Слободан Јовановић, са задатком „да ради на неговању српске културе у оквиру југословенства“. СКК

Слободан Јовановић је са неколицином млађих колега, пре свега на београдском Правном факултету, тридесетих година прошлог века био утемељивач социологије као посебне науке у Србији. Поред тога што се бавио социологијом историје, социологијом права и политичком социологијом, Јовановић је озбиљно проучавао однос између друштва и религије. У две свеске скрипата са докторандског курса, објављених 1938., на више од 250 страница, под насловом *Социологија религије*, Јовановић истражује друштвене темеље и друштвено-историјски значај религије, утицај религиозних учења на свест људи и њихово понашање. „Али од социологије религије не треба захтевати више него што она може дати. Као што је већ речено она проучава само спољашњу страну религије: унутрашња страна религије измиче јој готово потпуно (...) Зато је и речено да социологија религије даје слику религије без онога што је у религији главно, а то је религиозност“.

који се изричito изјаснио да се нећe вeзвивати ни за коју политичку идеологију и да у његовом раду могу учествовати људи разних политичких погледа представља почетак оздрављења тадашње политичке сцене који је сурво прекинут избијањем II светског рата.

27. март 1941. је не само прекретница у животу српског народа у 20. веку, и „један од императива наше историје“, када је народ послушао „глас своје савести, глас свог историјом одређеног карактера“, како се изразио Јовановић, него и почетак његовог учешћа у политици. У владу образовану после промена Јовановић је ушао као једина нестражничка личност, „без одушевљења и без опирања, по једном дубоком осећању дужности, тако типично за њега“, али и „у складу са његовим убеђењима“. Та влада објективно није могла успети да сачува земљу ни од рата, ни од неми новног војног пораза. Улазећи на никшићком аеродрому у авион који ће га одвести у избеглиштво из ког се никада неће вратити, Јовановић је по сведочењу присутних кроз суде рекао: „Ово је најнесрећнији дан у мом животу!“

Као дугогодишњи професор уставног права који се деценијама бавио политичком историјом Јовановић је о вођењу државе и бављењу државничким послом знао више него било који његов савременик, али прилике у којима је постао председник владе у избеглиштву биле су до крајности неповољне, чега је Јовановић био дубоко свестан. Када је завршен II светски рат Слободан Јовановић је имао пуних 75 година. Бесмисленом пресудом југословенских власти од 15. јула 1946. Слободан Јовановић, председник владе савезничке земље која се борила против сила Осовине, проглашен је издајником и ратним злочинцем. Због тога је све до почетка деведесетих година прошлог века Слободан Јовановић био прокажен, његова дела највећим делом уклонења из библиотека, а његово име брисано чак и из списка чланова Српске академије наука. Из тог разлога многи нећe знати одговор на питање из наслова овог текста.

О томе колика је неправда поменутом пресудом учињена Слободану Јовановићу говори и чињеница да је после 2. св. рата Шарл Де Гол позвао Јовановића да буде консултант на изради Устава Француске, док је истовремено Јовановић у отаџбини био осуђен као издајник.

Правна ништавост срамне пресуде утврђена је одлуком Окружног суда у

Београду 2007. године, али тиме нису поништене и штетне последице скривања духовног блага садржаног у делима Слободана Јовановића.

После рата Слободан Јовановић је остао да краје скромно живи у Лондону, као лице без држављанства које му је одузето поменутом пресудом.

Силна енергија којом је располагао није га напуштала и он је до краја живота радио и писао као најугледнија личност српске емиграције. Био је активан и у обраћању западним савезницима, покушавајући да их наведе на уклањање режима у Југославији и увођење демократије. Његово најубојитије оружје било је перо, којим се борио до краја. Његови пријатељи и сарадници сведоче да је до смрти сачувао не само радну енергију, о чему говори и број радова написаних у емиграцији, него и луцидност, духовитост и ведрину.

За дописног члана француске Академије моралних и политичких наука изабран је 1950. године. На оснивачкој скупштини српских писаца и књижевника у изгнанству, 1951. године изабран је за почасног председника.

На крају богатог живота проживљеног управно и часно, Слободан Јовановић, рођен у емиграцији, у емиграцији је и преминуо, у Лондону 12. децембра 1958.

Овај текст сачињен је на основу монографије коју је о Слободану Јовановићу написао знаменити професор уставног права академик Миодраг Јовичић 1997. године, а поводом преноса Јовановићевих посмртних остатаака који су 1. децембра 2011. ексхумирани

и пренети у храм Светог Саве у Лондону, а неколико дана касније у Београд. Дана 10. децембра 2011. Слободан Јовановић сахрањен је у Алеји заслужних грађана. У име Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве сахрани је присуствовао Преосвећени Епископ бачки Г. Иринеј. Парастос великану служио је Пресвећени викарни Епископ хвостански Г. Атанасије.

На дан сахране Слободана Јовановића, на Правном факултету у Београду, у његовом амфитеатру, одржана је комеморативна седница, а плато испред Правног факултета понео је његово име. Мислим да се тиме хтели да је пре уласка у храм правне науке неопходно упознати личност и дело српског великана Слободана Јовановића. ■

После дугогодишњих покушаја да се штампају сабрана дела Слободана Јовановића, због неповољног мишљења власти, тек 1990. године у заједничком по духвату три издавача (БИГЗ, Југославија Публик, Српска књижевна задруга) штампано је 12 томова сабраних дела академика Слободана Јовановића. Међу значајнија његова дела спадају: *О суверености* (1897), *Дводомни систем* (1899), *Велика народна скриваштина* (1900), *Српско-булгарски рат* (1901), *Енглески парламентаризам* (1902), *Светозар Марковић* (1903), *Основи правне теорије о држави* (1906), *Макијавели* (1907) *Наше уставно право у 19. веку* (1907), *Уставно право Краљевине Србије* (1907), *Политичке и правне расправе* (1908 – прва књига, 1910 – друга књига), *Расправа Пера Тодоровић* (1908), *Уставобраништељи и њихова влага 1838–1858* (1912), *Вођи француске револуције* (1920), *Друга влада Милоша и Михаила 1858–1868* (1923), *Уставно право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца* (1924), *Влада Милана Обреновића 1868–1878* (1926 – први том, 1927 други том), *Влада Александра Обреновића 1889–1897*, (1929 – први том, 1931 други том), *Сабрана дела у 17 књига* (1932–1936 код Геце Кона), *Из историје политичких доктрина I–III* (1935), *Портаћна држава* (1936), *Расправа Гледстон* (1938), *Студија Амерички федерализам* (1939), *Примери политичке социологије: Енглеска, Француска, Немачка 1815–1914* (1940), *О шотландшаризму* (1952); *Моји савременици* (објављено 1962. у Винзору, Канада), *Портрети из историје и књижевности* (1963), *Записи о проблемима и људима 1941–1944* (1976). Читајући књиге Слободана Јовановића увиђамо да је био многоструко и изразито надарен, човек изузетне памети, огромног знања, најснажније логике, бриљантног језика.

1700 година од Миланског едикта

Друштвени значај Миланског едикта

Владимир Марјановић

Милански едикт којим се у исто време гарантује слобода хришћанима, али и свим другима, треба да служи као пример уређења односа Цркве и државе.

Римском царству постојао је велики број религија и култова и готово сви су признавали и поштовали римског цара као божанство. То је био услов легалности и дозвољености исповедања одређене вере. Само је једна група људи одбила да призна римског цара као Бога. То су били хришћани. Због такве одлуке хришћани су постали противници државе, које је требало уништити. Оптуженi су за издају, радикализам и безбожништво. Од времена цара Нерона, па све до цара Константина прогони нису престајали. Истина, нису увек били истог интензитета, али су били константни. Готово сви римски цареви прогањали су хришћане. Услов да хришћанин не буде прогоњен био је да принесе жртву паганским божанствима или да пред кипом цара принесе тамјан. Римске паганске власти су чак нудиле хришћанима могућност да исповедају своју веру у Христа као Бога, правдајући то постојањем бројних култова и богова поштovаних од различитих народа Римске империје. Једини услов за то било је признавање царског божанства. Хришћани су радије бирали смрт у великим мукама него одрицање од Христа и идолопоклонство.

За време цара Диоклецијана прогони су били најизразитији и најсuroвији (тзв. Велики ћротон хришћана) и то више на истоку него на западу Римског царства. Прогони су погађали не само вернике, него

и свештенике од којих се тражила лојалност званичној римској вери. Много је људи убијено, одузимане су свете књиге, као и имовина хришћана. Иако су чинили мањину (свега 10% становништва тадашњег царства припадало је хришћанској заједници), хришћани су били немилосрдно прогањани.

Галеријев едикт

Опште је прихваћено мишљење у јавности да је Милански едикт из 313. године први документ којим је заустављен прогон хришћана. Пренебрегава се историјска чињеница да Миланском едикту претходи Едикт о толеранцији вера који је донео Галерије, један од тадашњих владара Римског царства заједно са својим савладарима Константином и Ликинијем. Галерије је иначе био један од великих прогонитеља хришћана, који је настављао политику из времена цара Диоклецијана. Документ је обнародован 30. априла 311. године у Никеји. У њему се хришћанима допушта слобода вероисповести, слобода молитвеног окупљања, а за узврат се од њих тражи да поштују земаљски поредак, као и да се моле за здравље и напредак државе. Оно што је врло карактеристично за овај документ јесте чињеница да се у њему говори о поделама које постоје међу самим хришћанима. Изражен је и страх власти да се те поделе не пренесу и на државу. Тачније, доку-

мент сведочи о тежњама да се одржи традиционална римска многобожачка вера и карактерише га наводно човекољубље и снисходљивост римских власти према хришћанима који су означени као људи „обузети лудошћу“. Сам Галерије, творац овог Едикта умро је после шест дана од издавања овог закона о толеранцији. Тај закон је ипак послужио као основа за Милански едикт.

Милански едикт

Потребно је и имати у виду друштвене околности које су довеле до доношења Миланског едикта. Тадашњи цар Константин био је владар који је највише заслужан за давање институционалне слободе до тада прогоњеним хришћанима чиме је покрену масовну христијанизацију Римског царства. Пре битке код Миливијског моста 312. године, против супарничког цара Максенција, цар Константин је имао виђење Христа који му је објавио да на штитове стави Његов монограм у облику грчких спојених слова Х и Р, те да ће тако победити. Тако је и било. Овај симбол није био познат хришћанима пре тог догађаја. Управо ово збивање је било повод за доношење Миланског едикта. Ипак, постоје историчари који тврде и другачије.

Милански едикт заједно су потписали владари (тетрарси) Римског царства Константин и Ликиније фебруара 313. године. Ни до данашњих

1

2

1. Св. цар Константин Велики, мозаик у Цркви Свете Софије, Цариград

2. Бронзани кип цара Константина у Јорку, у Енглеској, у близини места где га је војска прогласила царем

дана није пронађен оригинални текст овог значајног документа, већ се као извор наводе дела црквених историчара Јевсевија Кесаријског и Лактанција. Тачније, текст који је данас познат као Милански едикт заправо је Ликинијева верзија Миланског едикта који је он обнародовао у Никомидији неколико месеци касније. Оно што је разликовало Галеријев едикт о толеранцији и Милански едикт јесте – давање пуне слободе хришћанима и свима другима, што се из текста и види:

Зашто смо се уселили и донели одлуку да свима дозволимо да исповедају своју веру, и ма која да је небеска сила, само да га нама и нашим љоданицима мир и најредак. То је био изванредан и разуман начин да нико не оглоши љодника не оспоравамо, били они хришћани или припадници друге вере, слободу вероисповести и на тај начин ће нам Свешињи Бог, коме ће свако од нас слободно да се клња уделити милост. (наведено према: Небојша Озимић, Милански едикт, Пунта, Ниш 2010, стр. 59–60)

Значајна ставка била је и повраћај одузете имовине која је припадала или појединцима (хришћанима), или хришћанској заједници. На тај начин настојале су се исправити неправде које су претходни владари починили хришћанима само због верског опредељења:

Уосталом, vezano za хришћане, доносимо одлуку да ако су бојослужбена месница на којима су се окупљали, о којима је у указима који су стишли у Ваш уред већ било речи, била одузета у прошlosti от стране државе или приватних лица, да одмах буду без икаквих накнада или безусловно враћена. (наведено према: Н. Озимић, Милански едикт, стр. 61)

Док се у Галеријевом документу говорило о хришћанима које је „обузела лудост“, Миланским едиктом се обезбеђивало достојанство хришћанског становништва. Али значај Едикта није само у признавању хришћанске слободе, већ и у допуштању слободе вероисповести за све грађане Римског царства.

Цар Константин и Милански едикт

Иако су документ заједно донели цареви Константин и Ликиније, велику улогу имао је управо цар Константин. Ликиније је временом покушао и да обнови гоњења хришћана на свом делу царства (319. године), или без успеха. Иако је Едикт проглашавао верску слободу, Константин је несумњиво био наклоњен хришћанству. Убрзо се забрањује приношење жртава, недеља се законски прописује као нерадни дан, забрањују се гладијаторске игре, цар Константин учествује у раду Првог Ваљевског Сабора. Цар Константин

је поставио темеље Византијском царству, оснивајући Нови Рим – град Константинопољ. Пуних седам деценија трајала је верска неутралност државе. Свакако да ту неутралност не треба схватати онако како је данас разумеју поборници секуларне државе. То што је цар Теодосије кансије хришћанство учинио једином дозвољеном вером у Римском царству и што су забрањени остали облици вероисповедања није „заслуга“ цара Константина.

Милански едикт и данашње време

Данас, када трагамо за моделима сарадње Цркве и државе, када се покушава наћи нови начини деловања Цркве у савременом друштву, Милански едикт може послужити као темељ. Савремена секуларна држава све више добија карактер установе непријатељски расположене према Цркви и хришћанима. Вређање и уклањање хришћанских симбола, па и отворени примери дискриминације говоре у прилог томе. Управо из тих разлога Милански едикт којим се у исто време гарантује слобода хришћанима, али и свим другима, треба да служи као пример уређења односа Цркве и државе.

Свети Синаити средњовековне Србије

Причасници нетварне светлости у тами историјског пада

Радован Пилићовић

Богољубиви кнез Лазар прима Синаите, видевши у њима видљиви благослов за народ који започиње нову етапу у свом животу и постојању. Малобројни хагиографски извори уступају место народној традицији која новонастала општежића око Мораве, према Дунаву и Тимоку, у данашњој централној и источној Србији везује за личности подвижника.

Везе средњовековне Србије са Синајском Гором, чврсто успостављене у време Св. Саве, неговале су се нарочито преко монаха, али и представника властеле која је од тамошњих духовника тражила духовне поуке. Синај је библијски топоним, место сусрета Бога и створеног човека, место на коме се излила благодат богопознања, уједно и онтолошког откривења Божанства као „Онога који јесте“. То је место на коме је пророк Мојсеј примио таблице закона, и са класичном хришћанском ером постаје обитавалиште пустињака и општежитеља. Манастири чији су ктитори византијски цареви, где иконографска решења у уметности VI и VII века инсистирају на темама као што су Преображење Господње, што је антиципирало исихастичке манире и општа места XIV века.

Срби и православни Исток

Утицај Синаја и синайтског монашког предања долазио је до Срба на Балкан и преко немањићких задужбина у Светој Земљи. Од средине, нарочито у другој половини XIV века, средњовековне српске области бивају уточиште и гостолубива територија за групе, организоване и раштркане, које се тамо настањују, трпећи прогоне, несигурност од агарјанско-исмаилђанске најезде која се разлила по јужном и југоисточном Балкану. Основачем овог духовног покрета сматра

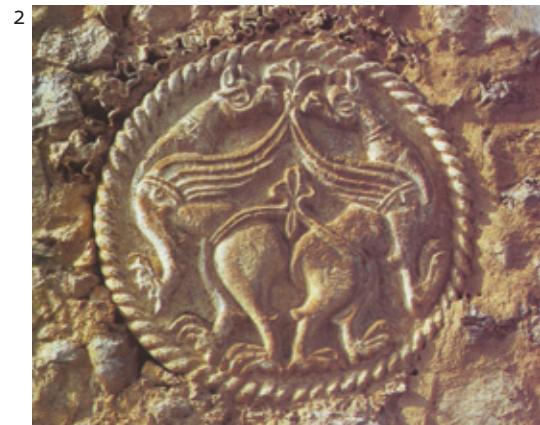
се Григорије Синаит који је 1326. прешао на Свету Гору где је окупио повећу групу ученика.

Синаити у српским земљама

На престолу Пећких патријараха нашао се, после смрти цара Уроша (†1371) и Патријарха Саве IV (†1375), Јефрем, монах источног типа, без нарочитог осећаја за политичке потребе и тренутак, човек Цркве есхатолошког усмерења, духовник смутног времена. Извори сведоче да је бежао од избора за патријарха на сабору у Пећи, а био је два пута на трону (1375–1380) и (1389–1400) године. Појава таквог карактера на кормилу Српске Цркве свакако је морала да делује подстицајно за источне монахе који су били приморани да крену у сеобу, видевши у моравској Србији и Зети Балшића сигурну луку, односно боравиште згодно за живот у неометаном подвигу. Његов старији савременик и члан високе јерархије Српске Цркве је и Митрополит серски Јаков, који је потицаша од духовне деце Григорија Синаита. Ученик се помиње у Житију свога учитеља како је „под његовим руководством постигао висину врлине да се удостојио архијерејског достојанства“. У једном свом запису Митрополит Јаков Серски (1346–1360) сећа се Синајске Горе посведочујући своју љубав према њој: „О, Синају, светлости очију мојих! О, Синају, како је велика моја жудња ка теби, јер у огњу неопа-

лимом би спасен, сачуваш ме од огња вечитог! Након смрти цара Душана 1355. године, наступиле су борбе властеле за политичко вођство, српски државни живот се свио око слива трију Морава и према Подунављу. Кнез Лазар (1371–1389) који је са краљем Твртком 1373. победио Николу Алтомановића, претендовао је на политичко наслеђе светородне династије и немањићког суверенитета, потписивао се као „Стефан Кнез Лазар, Господин Србљем и Подунавију“. Црквена јерархија је подржала „честитога кнеза“, а под његовим покровитељством настаје низ нових манастира, баш у областима новог политичког и културног живота новонастале епохе. Богољубиви кнез Лазар прима Синаите, видевши у њима видљиви благослов за народ који започиње нову етапу у свом животу и постојању. Малобројни хагиографски извори уступају место народној традицији која новонастала општежића око Мораве, према Дунаву и Тимоку, у данашњој централној и источној Србији везује за личности подвижника. У таквој групи налазе се следеће светиње: Раваница, Горњак, Љубостиња, Витовница, Тумане, Рукумија, Сисојевац, Јошаница, Дренча, Нова Павлица, Велуће, Наупаре, Копорин, Павловац на Космају и други.

Из групе ученика Св. Григорија Синаита, најзначајнији од оних који су прешли у Србију, свакако је Св. Ромило Равнички, упокојен 1376. године, чија се гробница са моштима налази у пригради Манастира Раваница. Жи-

1. Манастир Раваница, задужбина Св. Кнеза Лазара саграђена између 1375. и 1377. године. Црква је посвећена Вазнесењу Господњем и ограђена је чврстим одбрамбеним зидом са седам кула.

2. Грифони са фасаде припрате Раванице, данас знак републичког Завода за заштиту споменика културе

шије му је написао савременик Григорије Синайт, познатији као Млађи или Григорије Раванички. Рајко или Руско, пореклом из Видина, одлази у Загору где се код Трнова монаши у Манастиру Св. Богородице Одигитрије и добија име Роман. Затим одлази у Тракију, у Парорију, где се пријеждаје Григорију Синайту – Старијем од кога прима синайтска предања и поуке, као великосхимник. После Маричке битке 1371, угрожености Св. Горе и суседних крајева од Турака, преко Валоне долази у Србију. Из познијих преписа аутентичних повеља кнеза Лазара и Патријарха Спиридона од 17. маја 1379. за Манастир Пресвете Богородице у Ждрелу Браничевском, данашњи Горњак, каже се „да се старац Григорије са својим калуђерима потрудио око подизања и градње тога храма“. Овај Григорије Горњачки или Синайт – Млађи, по некима је Србин пореклом, а по другима Јелин из околине Смирне, који се пре боравка у Србији подвизавао у Кипру, Криту, Синају, Парорији тракијској и Светој Гори.

Молитвеници и подвижници

Поред најпознатијих Синайта: Ромила, Романа Раваничког и Григорија Горњачког, који су као просијавши уписаны у календар Српске Православне Цркве, сведочећи нам тако о једној сјајној епохи молитвеника и богољубивих људи, списак српских синайта се не исцрпује. Синайти су

били духовни покрет исихастичког карактера, наглашеног анахоретског и тиховатељског типа, који је окупљао и друге свештеномонахе о чијој светости сведоче штури записи и кратке житијне белешке. Народно, усмено предање много више приповеда о овим испоснима, светим скровитим местима и њиховим кивотима са светим моштима. Усмено предање забележено и фиксирано средином XIX века набраја седморицу Синайта који се настањују у српским земљама и започињу своју мисију.

Тежња ка седмици, као светом броју, тешко да одговара историјској стварности јер је број ових „чувара светих врлина“, како их назива Константин Философ био много већи. Тако се зна да Данило Синайт припада другој половини XIV века, а његове су се мошти налазиле у Манастиру Благовештење у Ждрелу који је пропао у немирима Кочине Крајине крајем XVIII века. У Манастиру Рукумија налазиле су се мошти Св. Мартирија, пропале за време Карађорђевог устанка, о чему сведочи у свом извештају и егзарх београдских митрополита Максим Ратковић 1733. године. Предање наводи и Нестора, брата Св. Романа Синайта, који је подигао цркву у Витковцу код Алексинца. Преподобни монах Сисоје се помиње у повељи кнегиње مليци из 1398, а верује се да место Сисојевац код Раванице чува успомену на његове земаљске подвиге. Име Зосима Синайта се доводи у близку везу са Манастиром Тумане код Голупца, где се нала-

зе и његове мошти. Народно предање памти Андреја Синайта, који је зауздао мечку змијом и на њој јашући дошао владици, што је пројекција неких нарочитих народних осећања. Прича о прилично непознатом калуђеру који је одбијао дародавце, јер је на његов призив над кесом златника: „Поштени, пријите!“, само један дукат кренуо према његовом испосничком лицу, такође би се могла везати за Синайте. Даље, се памти Јов Синайт, који је живео у месту Прекопеча код Манастира Драча и Јоша Синайт (Јован или Јосија?), чије место подвига беше пећина испод брда Шареник код Јошанице, недалеко од данашње Јагодине. Вавила се подвизавао у клисури Раваничке речице, а топоним Синаје у Метохији лако може бити везан за овај духовни покрет. Народ зна за Синайте, који се у хагиографској литератури називају „анонимни“, а живели су – тројица у Манастиру Св. Петке код Параћина (из савремених извора краја XIV века познат као „Пустинја Лештјанска“), један у Манастиру Витовница код Петровца на Млави, итд. Имена Дионисија и Николаја Синайта се теже везују за неке конкретне топониме.

Присуство Синайта у Србији, која је била крајем XIV века на удару иноверног освајача, дало је духовног подстицаја борби за хришћанство, освежило је изворе аутентичног црквено-богословског предања које се плодотворно одразило на бројна културна поља, као што су књижевност и уметност.

Значајан јубилеј

Педесет година Археографског одељења Народне библиотеке Србије

Биљана Цинцар Костић

Уз писану и живу реч која ће тећи ових дана на тему дечанских рукописа, као својеврсну илустрацију која их прати визуелно, Археографско одељење је у холу Народне библиотеке поставило изложбу под називом „Предање дечанских рукописа“.

YНародној библиотеци Србије, на дан славе – Светог Стефана Дечанског, ове године, било је пуно разлога за славље. Обележен је значајан јубилеј – педесет година постојања Археографског одељења Народне библиотеке. Уз прославу го-дишњице обележене су и делатности овог Одељења везане за наш знаменити косовско-метохијски манастир: излазак из штампе књиге *Опис ћирилских рукописних књига манастира Високи Дечани*; излажење 32. броја часописа *Археографски прилози*; отварање Међународног научног скупа *Дечани у светлу археографских истраживања* и свечано отварање изложбе под називом: *Предање дечанских рукописа*. Свечарске дане отворили су управник Народне библиотеке, Сретен Угричић, државна секретарка Министарства културе, информисања и информационог друштва

РС, Снежана Стојановић Плавшић и начелник Одељења Радоман Станковић, који је говорио о историјату Одељења.

Први радови на систематском опису јужнословенских ћирилских рукописа отпочели су 1959. године формирањем Археографске комисије при Савету за културу НР Србије. Развијањем послова и отварањем интердисциплинарног поља истраживања (кодиколошко, филолошко, палеографско, историјско, историјско-уметничко, филигранолошко, историјско-књижевно и теолошко) овај пројекат је те 1961. године преузела Народна библиотека Србије – и поверила га свом новооснованом „Одељењу за попис и опис ћирилских рукописа и српских у иностранству“. Из овог првог, доцније је израсло Археографско одељење. Основач и први руководилац Одељења био је академик Владимир Мошин. Он је дефинисао научно-истраживачки пројекат и назвао га: „Опис јужнословенских ћирилских рукописа у земљи и српских у иностранству“ чији је крајњи циљ издавање Корћуса (серије) Описа јужнословенских ћирилских рукописа. Од 1965. године у финансирању ове делатности Народне библиотеке посебно учествује и Републички фонд за научни рад. Археографска обрада рукописа – као основна делатност овог Одељења, подразумева потпуно науч-

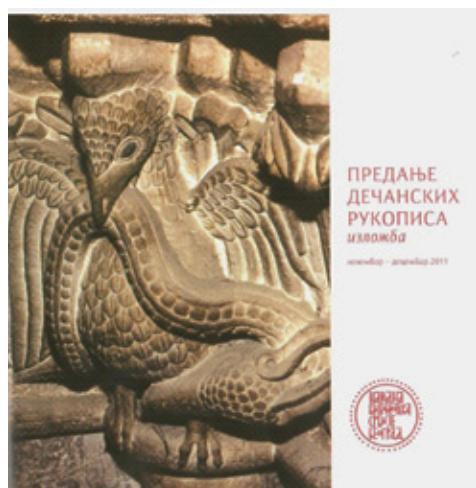
но испитивање и опис свих старих ћирилских рукописа до XVIII века у фондовима ондашње Југославије, а српских и других ћирилских рукописа југословенских народа из истог периода у иностраним фондовима.

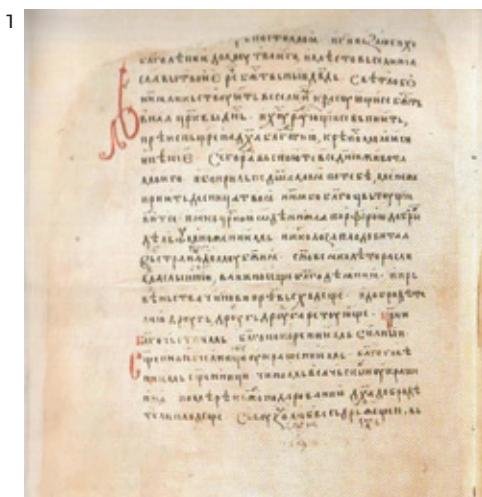
Из преданог вишедеценијског рада тима стручњака овог Одељења никли су бројни наслови монографија из Корћуса као што су:

Ћирилски рукописи у Јовијесном музеју Хрватске; Копијарева збирка словенских рукописа у Љубљани; Каталог ћирилских рукописа Манастира Хиландара са Палеографским албумом; Инвентар ћирилских рукописа у Југославији; Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије са Палеографским албумом; Опис рукописа и старијих штампаних књига Епархије будимске у Сентандреји; Ђирилске рукописне књиге Цетињској манастиру 14–18. век.

Осим наведених монографија издата је и едиција *Водени знаци и гашење рукописних књига – Манастира Високи Дечани*, Музеја Српске православне цркве у Београду, Свете Троице код Пљеваља, Манастира Хиландар од 14 до 17. века, Манастира Крка, Манастира Никољац, Пећке патријаршије, Манастира Савина.

Затим: *Филигранолошки опис и албум грчких рукописа од 14–19. века у Центру Дујчев у Софији; Водени знаци српских ћирилских рукописа у Црквеном историјско-археолошком музеју у Софији и српских рукописа*

1. Повеља кнегиње Милице.

2. Четворојеванђеље из 1494. године

3. Паренезис

у Народној библиотеци Иван Вазов у Пловдиву; Водени знаци рукописа Манастира Милешева, Бистрица, Подврх; Ново датирање српских рукописа у Румунској академији наука у Букурешту, као и у Ватиканској библиотеци, Универзитетској библиотеци у Одеси и у Шафариковој збирци Народног музеја у Прагу.

Из српске дипломатике објављена су два капитална дела: *Повеља Кнеза Лазара* и *Повеље и љисма десића Стефана*. Уз њих, ту је и неколико (од великог броја урађених) монографија и научних радова, сарадника Одељења, који представљају делимично завршена истраживања: *Актуелни језички и текстулошки проблеми у старијим ћирилским симоненицима*; *Студије из историје српскохрватског језика*; *Историја српској језику*; *Српски рукописи у Библиотеци Епархије арадске*; *Старе српске ћириличке књиге у Архиву САНУ*; *Библиотека Манастира Студеница*; *Законоправило Св.*

Саве; *Ресавски крућ писара 1392–1427*; *Говор Пирота* у 18. веку и већи број монографских дела и научних радова из српске археографије, објављених по многим домаћим и светским научним часописима.

Међу фототипским издањима су: *Софиска илустрована Александрија и Хиландарска кондика из 18. века* (заједничка издања са Народном библиотеком из Софије), *Београдско четворојеванђеље*; *Радослављево јеванђеље*; *Рујанско четворојеванђеље*; *Хиландарски медицински кодекс*; *Студенички штићик Св. Саве и Издање Београдској паримејници са крилатим ајварашом*. (Додајемо и податак да се још увек у рукопису налази и *Опис ћирилских рукописа збирке Радослава Грујића* у Музеју Српске православне цркве у Београду – који чека да угледа светло дана.)

Ових свечарских дана обележен је излазак из штампе најновијег капиталног дела српске писмености и

историјског присуства на Балкану и српске археографије, књиге *Опис српских средњовековних рукописа Манастира Високи Дечани*, аутора Димитрија Богдановића, Љубице Штављанин Ђорђевић, Биљане Јовановић Стипчевић, Љупке Васиљев, Луције Цернић и Мирославе Гроздановић Пајић. У књизи је описано 157 кодекса и 8 фрагмената који су писани или преписивани од краја XIII до половине XIX века. Њима је приклучено још 10 кодекса из цркве у Црколезу – који су данас саставни део дечанске збирке.

У свечаним приликама, као што је овај јубилеј, обичај је да се подсетимо и на оне који су били на челу Одељења.

Академик Владимир Мошин, јереј, је оснивач и први руководилац Археографског одељења. Свестрани научник, теолог, византолог, слависта, текстолог, палеограф, филигранолог – једном речју потпуни археограф.

Почетак
Марковог
Јеванђеља из
1550-60. године

Он је, заједно са Брикеом и Лихачовим, дао основу релативно новој историјско-филолошкој науци, филигранологији.

Академик Димитрије Богдановић, теолог, правник, један је од најпознатијих текстолога међу Јужним Словенима, писац, византолог, палеограф, историчар, историчар и теоретичар средњовековне књижевности, изузетан познавалац српске средњовековне медиевистике, и писац патролошких студија.

Академик Ирена Грицкат Радуловић, филолог, археограф, писац и песникиња. У својим објављеним резултатима истраживања скренула је пажњу на море недоречених, или неоткривених места које нуде српски ћирилски споменици и којима је наша наука дужна да приступи што пре. Настојала је да се разоткрију многе тајне које крију наши средњовековни рукописи. Упућивала је на то да треба укључити научнике из неколико научних грана – филологе, историчаре књижевности, текстологе, историчаре уметности, филигранологе, познаваоце некадашње филозофске и богословске мисли – инсистирајући на мулти-

дисциплинарном научном принципу.

Академик Александар Младеновић, недавно преминули руководилац – један је од најплоднијих и најзаслужнијих српских лингвиста нашега доба, за кога је Павле Ивић рекао да је „најзначајнији историчар нашег књижевног језика после Ђуре Даничића“. Био је одличан познавалац историје српског народног и књижевног језика, од најстаријих времена до друге половине 19. века. Након долaska у Народну библиотеку Србије, на место начелника Археографског одељења, покренуо је часопис *Археографски йрилози*. Први број ове периодике изашао је априла 1979. године. Часопис карактерише специфична научна физиономија. Својом истраживачком усмереношћу постао је једини такав научни часопис, не само у бившој Југославији и Србији, већ и на Балкану, посебно међу Јужним Словенима. У њему се објављују резултати проучавања старијих српских рукописа и штампаних књига између 1494. и 1638. године, која археографском методом осветљавају: језик, графију, правопис,

палеографске црте, садржај, скрипторе, илуминације, водене знаке, записе, повезе, историју књиге. Научни резултати у овом часопису користе се не само у српској и јужнословенској, већ и у словенској археографији. На дан славе Светог Стефана Дечанског, ове године, промовисано је његово тридесетидруго издање.

Археографско одељење Народне библиотеке Србије наставља да ради на три основна пројекта – истраживање и опис јужнословенских ћирилских рукописа, текстолошко истраживање и публиковање старијих српских ћирилских споменика, као и историја српскословенског књижевног језика у рукописним и штампаним споменицима средњег века. На овим темама, уз спољне сараднике, у самом Одељењу данас раде: начелник Радоман Станковић, др Јасмина Недељковић Ковачевић, др Драгана Новаков, мр Љиљана Пузовић, мр Миланка Убилиарип, Јована Станојловић, Владан Тријић и Светлана Зграбљић.

Уз писану и живу реч која ће тећи ових дана на тему дечанских рукописа, као својеврсну илустрацију која их прати визуелно, Археографско одељење је у холу Народне библиотеке поставило изложбу под називом: „Предање дечанских рукописа“. На њој је изложено симболичних 33 рукописа – отворених на најлепшим страницама – са заставицама, иницијалима и сваковрсним писарским украсима. Ту су богослужбене, богословске и друге манастирске књиге, међу којима је и једини сачувани превод несталог грчког оригинала, као и *Поменик манастира Дечана*, дописиван три века.

Обиласком изложбе „Предање дечанских рукописа“, посетиоцу се неминовно нижу слике из њихове историје. На том месту не можемо, а да не осетимо понос и пред собом и пред светом, што смо управо ми њихови баштиници.

Свесни колики је значај посла који обављају запослени у Археографском одељењу за српску културу и идентитет народа, уз сећање на све који су ту некада радили, и на оне који нису више међу нама, пријружујемо се честиткама поводом јубилеја, са жељом да и убудуће несметано раде на свом светом послу!

Први Сабор духовне поезије у Манастиру Раковица

Збирка духовне поезије

У овој *Збирци* су објављене песме изабране између 500 радова од 136 аутора из различитих делова Србије и десетак из дијаспоре

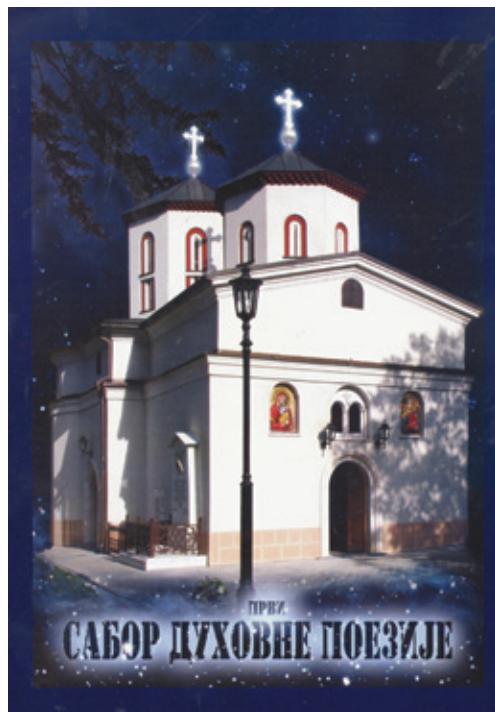
Yз благослов Његове Светости Патријарха српског Иринеја, на Малу Госпојину, 21. септембра ове године, у Раковици, у Београду, одржан је први Сабор духовне поезије. Сабор су организовали Центар за културу и образовање Раковица, уз подршку и гостопримство игуманије и сестринства Манастира Раковица. У оквиру овог скупа одржани су песнички сабор, изложба ликовних радова и Округли сто о српској духовности. Један од плодова овог окупљања је *Збирка духовне поезије*.

У овој *Збирци* су објављене песме изабране између 500 радова од 136 аутора из различитих делова Србије и десетак из дијаспоре, тј. неколико европских земаља, али и Северне Америке. Ради се о ствараоцима различитог песничког изражая. Тако су заступљени радови за децу, хаику поезија, песме у десетерцу, док је део молитвеног карактера и одликује их исповедни израз.

Мотиви за ове песме су налажени у богатој ризници православне духовности и историји. У књизи се, као вид увода, налази неколико песама наших познатих стваралаца, гостију Сабора, попут Матије Бећковића, Владете Јеротића, Слободана Ракитића и др. Уз њих су песме приспеле на такмичење, и обухватају оне које су награђене, похваљене и оне сврстане у тзв. венац изабраних. Награђене су песме Веселина Гајдашевића из Фекетића као прва, друга је Ђорђа Николића из Чикага и трећа Радивоја Пантића из Куршумлије. У образложењу жирија стоји да су критеријуми за одабир били степен „логосне природе песничког језика и најприближнијег духовног постигнућа о епохалној свести о садашњем и будућем времену српске цивилизације, светосавске мисли“, а ту логосну природу су чланови жирија настојали да пронађу „према тумачењу и разумевању у сва три њена обличја: Путу, Истини и Жivotу“.

Намера је да се Сабором и Збирком радова подстакне овај вид песничког стваралаштва, као један од узвишењих израза човекове духовности. Такође је била и жеља да се укаже на важност овог, од књижевних историчара, запостављеног жанра у српској књижевности, а за који је у новије време пробуђено занимање код низа младих истраживача који се баве духовним аспектима српске поезије. На крају, можемо се сложити са речима песника Радомира Андрића, да је стиховима сабраним у овој *Збирци*, чврсто успостављен континуитет између духовних извора и ушћа, на песничком језику.

Данко Спрахинић

Округли сто о српској духовности

Саставни део Сабора био је Округли сто о српској духовности који је одржан у Центру за културу и образовање Раковица. На њему су говорили су протојереј-старофор проф. др Димитрије Калезић, протојакон проф. Радомир Ракић, проф. др Јован Пејчић, песник Радомир Андрић, председник Удружења књижевника Србије и др. Разговарано је о особености црквене поезије, о православној духовности, српској молитвеној поезији и сл.

Тако је за боље поимање песама у *Збирци* од значаја оно што је проф. др Димитрије Калезић рекао о особености црквене поезије. По његовој оцени, овај род поезије одликује „живи однос, конкретан и оригиналан, и то да је поезија потпуног, религијског односа, где се обраћа лични човек, личном Богу, непосредно или посредно, путем одређеног светога или анђела, који је такође члан саборне заједнице“, па је она и „упућеност и усмереност, дубоко лична, усмерена од личности – Личности“. Уз то, рекао је проф. Калезић, она је и „препев богословских откровењских финеса и домета и превод те узвишене тематике на људски језик, да људи појме, схвате, усвоје“.

Из историје црквеног библиотекарства

Библиотека Манастира Високи Дечани

ћакон мр Ненад Идризовић

Једна од библиотека која је до нас дошла сачувана (не потпуно), и за коју је урађен детаљан опис, јесте библиотека Манастира Високи Дечани. На нашу срећу, ова библиотека (и ризница) није много страдала од Турака.

Познато је да српске средњовековне библиотеке нису довољно проучене. Оно што знамо о њима, углавном се заснива на фрагментним подацима из радова наших истраживача средњовековне историје, који о старој српској књизи и библиотекама говоре успутно. Мада, постоје и посебни радови које су писали: Станоје Станојевић, Ђорђе Сп. Радојчић, Љубомир Дурковић-Јакшић, Димитрије Богдановић, Леонтије Павловић, Мирјана Шакота, Надежда Р. Синдик и др. Недавно се појавила (2008) и студија *Књиге и библиотеке у Србији у средњем веку* Гордане Стокић Симончић, а велики допринос дају и археографски описи средњовековних рукописа од стране сарадника у Археографском одељењу при Народној библиотеци Србије. Ови описи обухватају резултате изучавања скрипторијума, идентификацију писара, датирање рукописа помоћу водених знакова (филигранологија), илуминацију рукописа итд. У оквиру њихове делатности покренут је пројекат *Опис јужнословенских ћирилских рукописа* и издаје се научни часопис *Археографски прилози*, у коме се објављују научни и стручни радови из археографије и сродних дисциплина.

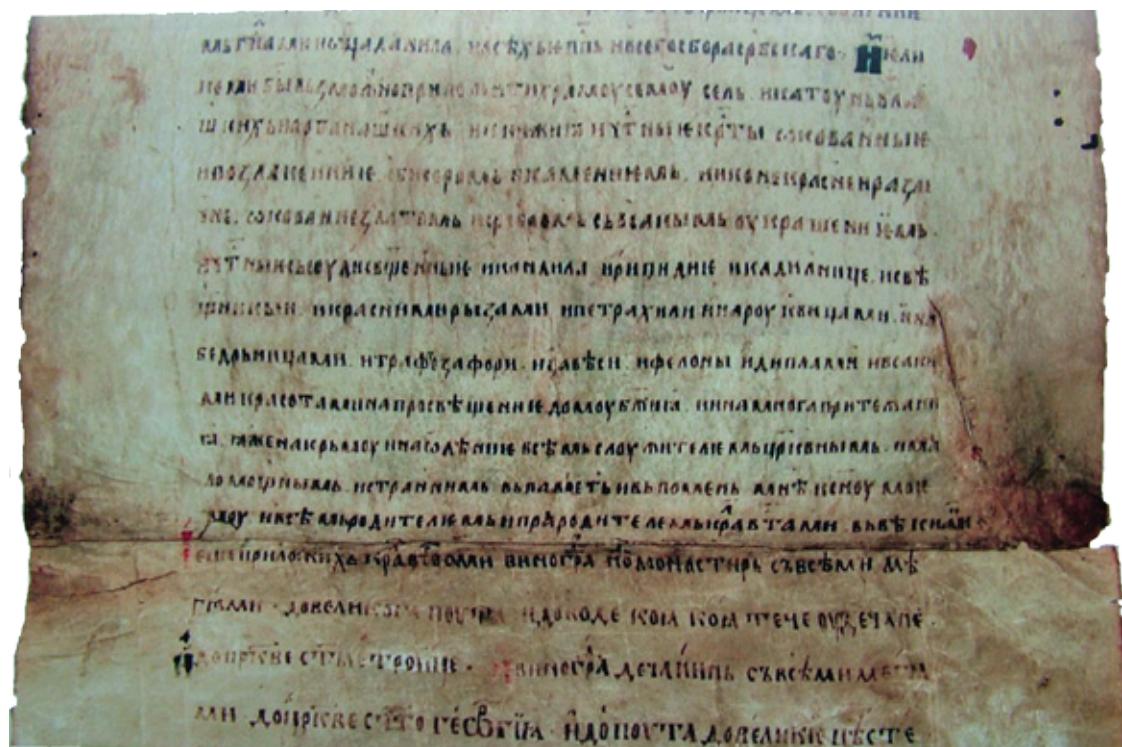
Једна од библиотека која је до нас дошла сачувана (не потпуно), и за коју је урађен детаљан опис, јесте библио-

тека Манастира Високи Дечани. На нашу срећу, ова библиотека (и ризница) није много страдала од Турака, јер је манастир имао повлашћен статус зато што су се у њему гајили соколови за султанов двор.

Оснивање библиотеке и њен првобитни фонд

Зидање Манастира Високи Дечани трајало је од 1327. до 1334. године (дело фра Вите из Котора), а осликан је 1346/1347. Још од времена зидања формирана је и библиотека. Прве књиге ушли су фонд као ктиторски поклон од оснивача манастира, Светог Стефана Уроша III Дечанског. Сведочанство о овоме налази се забележено у *Дечанској йовељи*, коју је он издао у Неродимљу, после битке на Велбужду, 28. јула 1330. године, а гласи овако: „И приложих колико ми је било могуће овоме храму: села влашких и арбанашких катуна и књига и часне крстове оковане и позлаћене са бисером и драгим камењем и различите дивне иконе, оковане златом и сребром са сваким украсом и часне сасуде освећене и канџила и рипиде и кадионице и свећњаке и красне одежде и епитрахиље и наруквице и столњаке и завесе и фелоне и хаљине и сваку лепоту ради прослављања божијег дома и многа друга имања за храну и одевање црквеним служитељима и

нејаким и намерницима за успомену и за помен мени и сину моме и свим мојим родитељима и прародитељима, на векове, амин“. Ове књиге представљају првобитни фонд библиотеке који се може приближно реконструисати на основу типика, који регулише правила богослужења и црквеног живота у манастиру. Према досадашњим истраживањима које је спровела Мирјана Шакота, овај фонд се састојао од следећих књига (на пергаменту и хартији): *Четворојеванђеље*, крај XIII почетак XIV века; *Четворојеванђеље*, средина XIV века; *Четворојеванђеље*, четврта деценија XIV века; *Ајостол-Јеванђеље*, друга четвртина XIV века; *Четворојеванђеље Јосифово*, седма деценија XIV века (1360/1370. година); *Ајостол*, шездесете године XIV века; *Ајостол*, тридесете године XIV века; *Ајостол*, седма деценија XIV века (1360/1370. година); *Минеј за јуни*, средина, XIV века, око 1350. године; *Празнични минеј за сејшембар – јануар*, трећа деценија XV века (1420/1425. година); *Минеј за јули*, седма деценија XIV века (1360/1370. година), са додацима из треће четвртине XVI века; *Псалтир*, седма деценија XIV века; *Триод Јосни*, друга половина XIV века; *Требник*, XIV век; *Дечанска крмија*, почетак XIV века и *Синтагма Матије Влаштара*, осма-девета деценија XIV века (1375/1385. година). По њеном мишљењу, у првобитни фонд

Одломак из
Дечанске
повеље, где
се налази
податак о
поклоњеним
књигама

треба уврстити и разне зборнике проповеди и слова светих отаца, који су преписани на пергаменту и хартији у XIV веку. Постоји и сведочанство из 1397. године у повељи монахиње Јевгеније (кнегиње Милице), у којој се спомињу књиге дароване манастиру: „(...) и приложи на дар дому Божијем Пантократору и светом ктитору Четворојеванђеље оковано и позлаћено и Ајостол.“

Не зна се поуздано како се повећава фонд и када је он имао највише књига, али на основу кодиколошких проучавања дошло се до приближних података. До времена када су почеле да се појављују прве српске штампане књиге (крај XV века), у фонду су се налазиле само рукописне књиге. Најстарија сачувана штампана књига је непотпуни примерак *Октоиха йећо-гласника*, који је штампан у штампарији Ђурђа Црнојевића 1494. године. Поред велиог броја црквенословенских књига из XVIII и XIX века, овај фонд поседује десетак једну стару, српску штампану књигу, две влашке и три руске, од којих су две *Островичке Библије* из 1581. године.

Смештај скрипторијума и његова делатност

Од када је основана библиотека у Манастиру Високи Дечани, основан

је и скрипторијум, у коме су се вршиле текстолошке исправке и прераде текстова који су се преписивали и преводили, а писана су и оригинална дела. Скрипторијум је радио и после проналаска штампе. Још у време када није било завршено осликовање манастира, у скрипторијуму су се по послушању игумана преписивале књиге. Он се највероватније налазио у пиргу где је била смештена и библиотека. На неким рукописима налази се белешка да су „пиржанске“, што указује на њихову припадност пиргу, било да су у њему чуване или преписане. Сасвим је могуће да се ради о неком другом пиргу, али неки истраживачи дају предност дечанском пиргу.

Најранији помен о постојању скрипторијума потиче из 1337. године. За време краља Душана, по послушању првог дечанског игумана Арсенија, преписан је рукопис *Паренезис Јефрема Сирине*. Он се данас чува у АСАНУ (Архив САНУ), под бр. 60. Постоји и рукопис *Црквени штицик* који је преписао писар Добрета, по послушању поменутог првог дечанског игумана, око 1331. до 1345. године. Њега је руски књижевник и бивши сарајевски конзул А. Ф. Гильфердинг узео из Манастира Високи Дечани и поклонио Руској императорској библиотеци – данас Руска национална

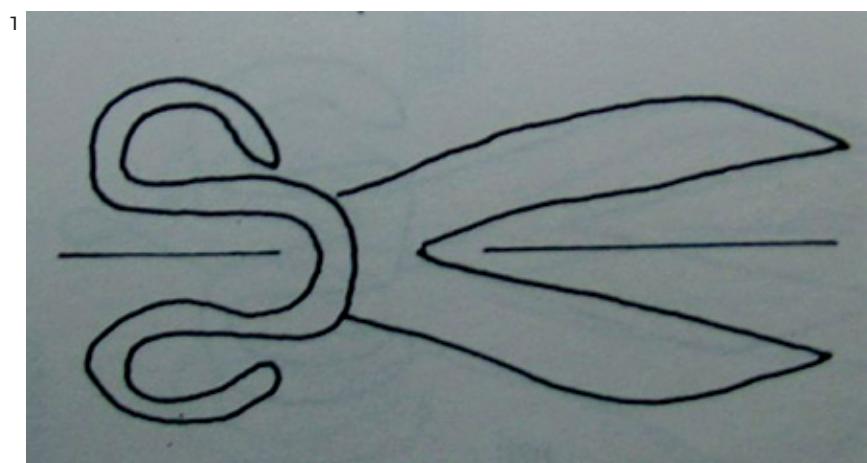
библиотека у Санкт Петербургу (бр. F p I № 93). Године 1440/1450. монах Григорије преписује *Триод* йосни у пустинији више манастира „према јуту и у очима сунцу“ у Цркви Света Три Јерарха. У околини манастира налази се пустинја Белаја, са неколико испосница, у којима се, крајем XV и почетком XVI века, одвијала жива писарска делатност. У овом скрипторијуму радио је писар Никандар, који је преписао више рукописа, од којих су најстарији *Четворојеванђеље* из 1494. године и *Златоуст* (посни и цветни) из 1503. године. Има рукописа у којима се он није потписао али методом атрибуције је установљено да је Никандар преписао још неколико рукописа: *Пролој стиховни за јануар – марј* са изводом из *Пролоја за ајрел и синаксарима Јериода*, по следња деценија XV века (1494/1500. година); *Пролој стиховни за септембар – децембар*, прва деценија XVI века (око 1503. године) и *Псалтир са шослевојем*, почетак XVI века (1500/1505. година).

За време турске владавине у XVI веку, без обзира што се књижевна и писарска средишта селе у сремску Деспотовину, у Србији се писарска традиција сачувала у мањим центрима и мањим црквама. За књиге које су писане у овом периоду карактеристична је појава многобројних за-

писа, јер су писари желели да оставе неки траг о себи и о судбини свога народа. Ниједан запис из овога периода не указује да је место настанка рукописа у дечанском скрипторијуму, а и пустиња Белаја се нигде не спомиње. Постоје само два дечанска рукописа из XVII века без записа о месту настанка. Из XVIII и XIX века има их око десетак. Два рукописа су грчка, а остали су, према записима у некима од њих, настали (не сви) у дечанском скрипторијуму. Манастир Високи Дечани, осим скрипторијума, поседовао је и иконописачку школу, а био је и центар разноврсних примењених заната (дрворез, златарство, профани намештај), о чему сведоче много-бройни сачувани предмети у дечанској ризници.

Филигранолошка обрада дечанских рукописа

Великим трудом Радомана Станковића и Мирославе Гроздановић Пајић урађена је филигранолошка обрада дечанских рукописа, помоћу чега су израђена прецизна датирања о времену настанка сваког рукописа. За већину рукописа су успели да прецизирају датум настанка. За оне рукописе за које није било одговарајуће паралелне филигранолошке грађе за поређење, они су давали нешто шири распон датирања. Овај њихов подухват је био тежак, јер велики број записа у овим рукописима не пружа никакве податке о времену и месту писања. Оваква оскудност података навела их је да путем испитивања водених знакова траже паралеле за исте и врло сличне водене знакове у другим рукописима у којима се користила иста хартија. На основу испитивања водених знакова утврђено је да Манастир Високи Дечани није поседовао скрипторијум у коме су се у дужем временском интервалу преписивале књиге. Сваки већи писарски центар у коме су се систематски преписивале веће количине књига, био је препознатљив по хартији на којој су се налазили идентични и врло слични водени знаци. У дечанској збирци постоје рукописи из друге половине XIV века са идентичним и врло сличним воденим знацима или већина њих писана је у Манастиру Хиландар. Ова појава није необична, јер се у Манастиру Хиландар нала-

зио велики преписивачки центар у коме се књиге нису само преписивале за сопствене потребе, него и за потребе других српских манастира. Испитивања водених знакова у рукописима из XV века показала су да су они настали у другим преписивачким центрима, као што је, на пример, у Ждрелнику код Пећи и у писарским средиштима деспота Стефана Лазаревића и Ђурђа Бранковића. У дечанској библиотеци постоји мали број рукописа из XVI века, од којих је већина настала у мањим црквама и по приватним кућама. Најмање је рукописа из XVII века и у њима нема записа о месту настанка. Ово је период у коме Манастир Високи Дечани само опстаје, тако да попуњавање фонда није ни разматрано. Са појавом тежње за оживљавањем манастирског културног живота од краја XVIII до краја XIX века, заживела је и писарска делатност, па је фонд поново почeo да се попуњава.

Закључак

После библиотеке Манастира Хиландар, библиотека Манастира Високи Дечани је најочуванија српска средњовековна библиотека. Први који је урадио опис дечанских рукописа био је Лазар Мирковић. Овај опис никада nije објављен и чува се у АСАНУ у Историјској збирци. Инвентар дечанских рукописа са кратким описима урадила је Мирјана Шакота 1954. године. Велики допринос припада Димитрију Богдановићу и његовим сарадницима из Археографског одељења, који су 1969. године започели детаљну израду описа. Од 1981. го-

1. Водени знак Маказе – у разним варијантама појављује се од 1395 до 1494. године.

2. Водени знак Змај – у разним варијантама појављује се од 1360. до 1400.

дине дечански рукописи су пренети у трезор Народне библиотеке Србије где се и данас чувају. Хронолошки оквири збирке дечанских рукописа крећу се од краја XIII до средине XIX века и укупно броје 167 јединица. Недавно се у јавности појавио *Опис ћирилских рукописа манастира Високи Дечани* у издању Народне библиотеке, као резултат досадашњих истраживања на пољу дечанских рукописа. На крају, желимо да кажемо да овај опис није коначан, већ представља одлично полазиште за нова научна трагања. На основу њега могуће је извршити реконструкцију садржаја осталих српских средњовековних манастирских библиотека.

Библиотеке Српске Православне Цркве

Црквене библиотеке као чувар културног наслеђа

мр Ана Сијеља

Српска Православна Црква је имала ту част да у српској културној историји буде прва која ће у свој храм ради богослужења унети штампану књигу. Црква је прва прихватила да прикупља, преписује и чува књиге и од њих формира библиотеке које данас представљају опште културно наслеђе нашег народа.

Кроз историју свих православних народа забележена је нераскидива веза између Цркве и државе. Свако национално, државно и културно уздизање српског народа доводило је и до духовног уздизања. Држава и Црква су се међусобно допуњавале и тако формирале јединствено национално биће. Када је држава посустајала, дух Цркве је увек био довољно снажан да препозна и прихвати народне потребе и да их упути у реализација националних тежњи и идеала. Заслуге Српске Православне Цркве као иницијатора прве српске књиге су велике и никада нису биле оспораване. Српска Православна Црква је имала ту част да у српској културној историји буде прва која ће у свој храм ради богослужења унети штампану књигу.

Оснивање првих библиотека код Срба везано је за подизање храмова и манастира одмах по примању хришћанства. Библиотеке су доживеле велики успон у доба Светог Саве и средњовековне српске државе. Стагнацију у развоју, библиотеке су доживеле за време Турака. Када су се српске цркве, које су до тада биле расцепкане на неколико обласних цркава, ујединиле, библиотеке су већ биле добро организоване а њени књижни фондови богати. Без обзира на ратове и уништавање цркава и манастира, скоро да није било ниједног храма нити црквене општине у којима није постојала мања или већа библиотека. Иако у почетку скромних капацитета, библиотеке су одиграле

велику улогу у ширењу књиге међу народом.

Црква је прва прихватила да прикупља, преписује и чува књиге и од њих формира библиотеке које данас представљају опште културно наслеђе нашег народа, не само по садржини књига него и по месту где су осниваче. Из биографије Светог Саве сазнајемо да је он из Свете Горе, Солуна и других крајева донео много књига у манастире Студеницу и Жичу. Он је приликом одласка у сваку епархију, епископима даривао потребне књиге како би формирали своје стручне библиотеке. Потпуно је разумљиво што су први и најбројнији преписивачи или „писци“ наших старих књига били дијаци или презвитери, односно парохијски свештеници. Калуђери су посао преписивања књига почели да обављају у својим келијама или заједничким просторијама које су се називале скрипторијуми.

Наша најстарија библиотека је библиотека Манастира Хиландар на Светој Гори и она је настала управо захваљујући прегалаштву калуђера. Црквене библиотеке су попуњаване књигама које су куповали владари, властела, црквени представници, занатлије, али и сиромашни сељаци. Како се о књигама водило рачуна у време њиховог настања, може да се оцени и на основу места њиховог чувања. Манастирски и црквени пиргови изабрани су као најсигурнија места за чување књига од пожара и крађа. Књиге нису биле поштећене уништавања ни од стране Турака, те је добар део тог културног

блага, упркос залагању да се сакрије и сачува, био уништен. Када су се појавиле прве штампарије, наш народ је био под турском влашћу, тако да се начин умножавања књига није много изменио. Књиге су се и даље појављивале у рукописном издању све до појаве савремених библиотека.

Може се закључити да су црквене библиотеке својеврсни чувар српског културног наслеђа. Важно је нагласити да су се библиотеке развијале и у време када је српски народ преживљавао најтеже тренутке у својој историји. Захваљујући преданости и сналажљивости, а пре свега огромној љубави према књизи, оних личности које су биле непосредно везане за цркву, као што су знаменити епископи и друга свештена лица, књига се очувала међу народом а самим тим и његов духовни и културни интегритет. Након Другог светског рата велики књижни фонд је уништен или му се услед крађа губи сваки траг, а процес његовог допуњавања и обнављања још увек траје. Поред библиотеке Манастира Хиландар, свакако да најзначајније место заузима Патријаршијска библиотека. Осим ње, међу најзначајније библиотеке Српске Православне Цркве спадају библиотека Музеја Српске Православне Цркве и школске библиотеке СПЦ.

Преко фондова ових, али и других библиотека у саставу СПЦ може се пратити и развој књижевно-научне мисли код Срба, што је нека врста историјске потврде о великој вредности књиге и њеног пута од Светог Саве до данас.

– Осам века Милешеве –

„Здрав си, Милоше, војводо Поцерски...“

Живорад Јанковић

Не чуди што Вишњић у неколико својих песама велику пажњу посвећује познатом јунаку Милошу Стојићевићу Поцерцу. То је по много чему посебна личност.

Вишњићевој песми о почетку буне, лик кнеза Илије Бирччанина је саливен у једном моменту песниковог одушевљења. Касније, кад говори о сечи, он је сведен на сасвим обичног, онаквог каквог га познајемо и из причања проте Матије Ненадовића. Изгледа да ни песнику, а ни слушаоцу (читаоцу), не смета ова „двојспратност“. Не пита се како је могуће да особа скоро натприродних дарова олако упадне у турску замку, а било би незамисливо да моли за живот уз било какав откуп.

Такав јунак у принципу не би смео да умре, ни необичном смрћу, а још мање свезан као роб. Сетимо се да певач нема снаге да сахрани симбол јунака Косовске битке, Бошка Југовића. Он га прати до пред крај живота, пошто зна да би слушаоца смрт таквог јунака тешко погодила. Поред тога, треба рећи да надахнути опис Илије у оквиру дахијског плана сече се налази у „средини“ набрајања. Свечаним приликама, каква је појава кнеза, ту није место. Њима припада или почетак или крај излагања, зависно од намере уметника или контекста излагања.

Да је било услова за постојање неке особе сличне поетском лицу Илије, тада дахијско време не би било доживљавано као период највећег и неиздржливог насиља, које је било на путу да прерасте у геноцид.

Уметник урасте и узрасте уз свога јунака. Преко њега „решава“ и своје, па и опште тегобе. У случају ове песме,

као да је постојала потреба за особом таквих својстава, а друго је питање зашто је тај избор пао баш на Илију.

Утисак је да је певач својом причом о Илији постигао циљ. Себи, а изгледа и свом слушаоцу, дао је одушкве. Казивање се прима без отпора, а то значи успех. Слушалац се понаша као хипнотисан и не сметају му каснији контрасти које прима мирно.

Успех ове песме састоји се у томе што би она успешно одменила за невољу све остале изворе. Снага њене убедљивости је таква да скоро не оставља траг сумњи или недостатку.

Овако приказан, Илија Бирччанин код Филипа није преувеличан, већ је створен из основа. Као да је Филип у стању екстазе (обузетости) ликом јунака. У основи стоји вапај, лични и општи, за јунаком таквих могућности. Пошто је реч о личности коју савременици знају, толико више чуди да је певач успео са својим описом. Да ли је постојала могућност да забиђе помен смрти свога јунака или да причу о њему заврши описом потеклим из турских уста? Тад би Бирччанин био скоро бесмртан, остао би тајна за свагда. Тајна постоји и овако, она није у Илији, већ у поступку певача. Пошто није урадио тако, на губитку је и певач и његов јунак.

Однос према Илији је кључни проблем целог Филиповог епа. Да ли тиме потврђује или поткопава његов углед. Као да се своди на његове касне приче о посети Прилепу и Марковим Појилима.

Повест о Илији је круна целе дахијске и Филипове приче. Јавља се питање шта је ту претежније – Филипова необуздана машта или фобија Турака зликоваца, који судећи по себи у свему виде претњу? Појава Илије ремети равнотежу песме. Ту је скоро све могуће. Толико личности, а нико му није ни приближен.

Не чуди што Вишњић у неколико својих песама велику пажњу посвећује познатом јунаку Милошу Стојићевићу Поцерцу. И то је по много чему посебна личност. За разлику од Илије Бирччанина, кога велича само он, код Поцерца је сасвим дружије. Пословично несложни Срби овде поступају скоро потпуно исто, као да се надмећу, иако раде не знајући један за другог – како би што лепше говорили о Стојићевићу. У првом реду, то се односи на тополског казивача Петра Јокића, а потом на проту Матију Ненадовића. Њихове похвале као да потичу од исте особе. За њима не заостаје много ни Вук Каракић. Попут биографије Хаци Рувима, Хајдук Вељка Петровића, и ту Вук као да је песник у прози: „Име је овога славнога јунака познато из народних песама наших и изван народа српског. Ја овде не мислим његову славу умножити, него ћу само колико знам да назначим из његова житија оно што сваки слушајући име његово може зажелети да зна.“

У Протиној скали о смени водећих људи у области Шапца нашло се места и за Поцерца – почев од скоро потпуно заборављеног Остоје Спужа,

Милош Потцерац

па до Милоша. „Кад смо ми с ваљевском војском марта 1804. на Шабац дошли, и Шабац умуасерили (опколили) и почели тући, онда је био Остоја старешина и неки Андрија Витомировић, а после је настao Лука Лазаревић, а још после Стојан Чупић, од Мишара и Милош Потцерац... Ту нам у Бељин дође Милош Стојићевић Потцерац (до то доба није био знатан), од своји Потцераца поутеко... Ово нека буде (руком на Милоша) Војвода Милош Потцерац, Милошу Обилићу на место!... Поклони се Милош и приђе му руци. Он не даде руке, но се у образ пољубише. И рече Милош: „Господару, сто живота да имам, сви ћу сто изгубити и твоју вољу и заповест до смрти испуњавати.“

Тополски казивач П. Јокић даје следећи опис, доста сличан противном: „Алекса поче фалити Милоша, ал' опет каже да он не може њега толико похвалити колико Милош заслужује. Ово Господару врло би мило... Увече се постави вечера. Седе он, па и сви постарешству, где је коме место. Милош служи при со-ври. Господар рече, те он седе. Кад се наслужи Господару трећа чаша, он је узе па рече: „Господари и браћо! Ову чашу вина да пијемо за здравље младог нашег јунака Милоша, одсадашњег војводе Потцерског, који заједно са именом најслеђује храброст и јунаштво свог имењака Обилића. Здрав си, Милоше, војводо Потцерски!!!“ Милош скочи да пољуби руку, а он га врати да седне на своје

место! Ето, тако је Потцерац војвода постао... Кажу да је његово јунаштво много помагало и то што је све помиљао на косовског војводу Милоша, за којег се пева и прича да је био из Потцерја. А и Карађорђе га је подсећао кад га је завојводио. Кад је погинуо било му је тек тридесет пет година.“

Занимљиво је да Прота у својим сећањима стиже само до пред Мишарску битку, те му је могуће као и Јокићу да говори само о почетку. Иначе, кроз његова писма везана за бојишта куда се Потцерац креће, Милош се не помиње.

Петар Јокић ратује на свим бојиштима где се покаже потреба, тако да је у прилици да говори само о до-гађајима око Мишарске битке, а то је тек први јавни иступ кад му се дала прилика да се сртне са Црним Ђорђем, о коме зна само по чувењу. Али, пошто није имао прилике да га види, препознаје га тек уз помоћ околине. Није познато да је икome на речима изузетно шкрти Вожд упутио толико речи хвале.

И Вишињић појаву Потцераца везује за Мишар. Ту се он, за разлику од осталих казивача, где је „почетник“, помиње као већ доволно познат и сврстava у водеће личности које на-браја Кулинова када – Црни Ђорђе, Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић, Цинцар Јанко, Стојан Чупић – про-тив којих је отишао да ратује њен муж Кулин капетан, односно по њеном мишљењу, да их „казни“. Према песми, је Потцерцу намењено да буде којима растргнут.

Иначе, песма тражи „равнотежу“. У њој је Кулин капетан приказан као предводник турске сile („кој‘ је гла-ва на сто хиљад војске“), што уствари није био и њега мора да погуби лично српски Вожд („погуби га Петровић Ђорђе“).

Казивачи Прота и Јокић говоре о Потцерцу пре боја, а потом га Јокић среће и после боја. Песма га помиње три пута, међу онима које треба казнити, као погубитеља Зворничког капетана, и у кадиној клетви.

Уз остало, Милош Потцерац је самоук у стицању писмености, што говори да је и интелектом знатно обдарен, а то обично не иде са војничком вештином заједно. Очит пример те појаве јесте Милошев командант

Анта Богићевић. И он је писмен, али у кључним моментима то је од мале користи. У условима опасности, обузет страхом, Богићевић је неупотребљив. Прво га хвата паника, предаје се „судбини“, а и кад се нашло неко решење, опет се од њега може мало очекивати.

*Kag тио чуо Богићевић Анђо,
Та онда се љера осећио,
Узе Анђо љеро и аршију,
Дрху руке, љисати не може.*

Код гуслара при излагању о Потцерцу хроника прераста у легенду – припада му част „мејдан отворити“; у јунаку се „живо срце смеје“. Имао је толико услова да од Потцераца створи мит, све му је стајало на распологању – особине и успеси јунака се граниче са невероватним – недостаје само један корак да изложен прерасте у легенду. Цело Филипово певање, као и велики део устанка, био би у знаку овог јунака.

Милош Потцерац се и ван песме о Мишару у реалности среће често у друштву са Стојаном Чупићем, Луком Лазаревићем, Јанком Цинцарем, Лазарем Мутапом. За разлику од њега, Црни Ђорђе се код Филипа среће директно само у песми о почетку буне. Остали примери се посредно односе на њега.

Певач се и другим поводима враћа на овог несвакидашњег јунака. Његово јавно деловање је врло кратко, само око четири године, али оставља великог и дубоког трага у сећању многих савременика. По томе како је „наивно“ отишао у смрт, може се сврстати са славним Јанком Катићем, који пада пред Мишарску битку, управо онда кад Потцерац наступа.

По песми, Турцима је највише сметало што Милош носи Кулиново оружје. У смутним временима, смрт је обична, свакодневна појава, и људи се саживе са њом. Гледање нечијег оружја и коња у рукама противника је изазов који се не може занемарити нити игнорисати. Питање живота и смрти се своди на однос среће или несреће према појединцу. Предмети постaju важнији од живог бића:

Сабља ми се јесће ојасила

.....

Турцима је љаше на срамоту.

Из старог Православља

НАШЕ ВЕСТИ

Дар Верском
старатељству

Амерички амбасадор г. Берк Елбрик посетио је Њ. Светост П. Германа 18. XII ове год. и предао му је чек на 200. 000 старих динара, као свој дар ВЕРСКОМ ДОБРОТВОРНОМ СТАРАТЕЉСТВУ у Београду. Њ. Св. Герман је посебним писмом захвалио у своје име као и у име свог Старатељства на приложеном дару.

Мика Шпиљак
код Папе

Председник СИВ-а Мика Шпиљак учинио је 10. јануара посету Папи Павлу VI у Риму. Ова прва посета Папи једног југословенског председника владе уопште трајала је 20 минута дуже него што је било предвиђено протоколом, а што је неуобичајено у Ватикану.

Разговору председника Шпиљка и Папе присуствовао је наш изасланик владе при Светој столици Вјекослав Цврље и монсињор Казарали, секретар за изванредне послове Ватикана.

За време посете председник Шпиљак и Папа Павле VI изменјали су и дарове. Папа је Шпиљку уручио специјалну медаљу и поклонио две драгоцене књиге о старом и новом Риму, а Шпиљак је Папи поклонио скулптуру „Девојчице“ Фрање Кршинића и копију фреске св. Јована Крститеља из Жиче.

Православље – новине Српске Патријаршије, година II, број 20, Београд, 18. јануара 1968. страна 2.

др Дavor Цалто

Plus Ultra

Отачник и Радио
Слово љубве,
Београд 2011, 126 стр.

Недавно је из штампе изашла нова књига др Давора Цалта која носи интригантан наслов *Plus Ultra*. Између пажљиво дизајнираних корица налази се једанаест текстова који су разворстани у три дела.

У првом делу (*Култура*) проналазимо четири текста у којима се аутор бави неким од кључних феномена савремене културе (спектакл, симулација), али и различитим формама фетиша које карактеришу савремено друштво и културу. Као један од најбољих познавалаца модерне и савремене уметности, др Цалто објашњава и поједине аспекте савремене уметности, нпр. питање уметничког квалитета и начина на који нешто постаје „уметност“ у оквиру данашњих уметничких институција. Нарочиту пажњу привлачи текст о „сигурности у заточеништву“ где се на нов начин интерпретира чувена Фромова теза о „бекству од слободе“ примењујући је и на сам феномен културе.

Други део (*Комуникација*) садржи два текста која се баве рецентним друштвеним темама: проблемом мултикултурализма у светлу недавних оспоравања тог концепта и темом геј-параде и покушаја одбране насиља из перспективе „традиционалних (хришћанских) вредности“. А на крају овог поглавља налазимо и јединствену анализу феномена „журки“ као (поп) културне појаве која се у неким својим аспектима може довести у везу са хришћанском онтологијом.

У трећем делу (*Вера*) налазимо текстове који се баве односом хришћанства према бројним питањима савременог друштва. Тако текстови *Fides et Regnum* и *Vox Populi–Vox Dei* садрже важне и занимљиве анализе односа православља и демократије, као и православља и монархије, као облика државног уређења. У тексту *Narod*

Нова књига у издању ОТАЧНИКА
Александар Шмеман
Евхаристијско богословље
Београд 2011, 224 стр.

Зборник садржи једанаест огледа, као и обимну студију на тему евхаристијске теологије оца Александра.

Књигу по сајамској ценi можете поручити на тел. 0668887654
или e-mail: otacnik@gmail.com

Божији: од љемена, преко нације до цркве, аутор објашњава концепт „народа Божијег“ (Цркве) у светлу хришћанског предања, истичући разлике између хришћанског и старозаветног појма „изабраног народа“. Такође, указује се на опасност од различитих идеологизација и инструментализација вере и Цркве у функцији политичких и националних/националистичких циљева и интереса. У закључном тексту овог поглавља (*Вера у савременом свету*), аутор нуди одговоре на тридесет питања која се данас најчешће постављају о православљу, хришћанству и односу хришћана према бројним феноменима савременог друштва и културе. Између осталих, ту можемо наћи и одговоре на питања: „Да ли је припадност православној Цркви непосредно повезана са припадношћу одређеној нацији“, „Како гледати на процес уједињења Европе и на процес глобализације из угла православне вере“, и др.

И овом књигом др Давор Цалто покazuје своје изузетне компетенције, како на уже стручном подручју теорије и философије уметности, и њиховог осмишљавања из перспективе православне теологије, тако и на пољу критичког односа према широком броју питања од значаја за савременог човека и за разумевање вере у свету који се непрестано мења. Све ово потврђује већ више пута изнете оцене о аутору ове књиге као изузетном интелектуалацу чија нам размишљања помажу да боље разумемо друштвену реалност у којој живимо.

Милица Тодорић

Георгије Сфранцес

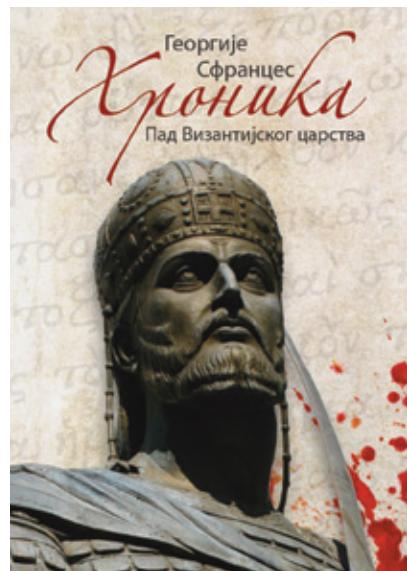
Хроника: пад Византијског царства

Превео и приредио
Младен Станковић;
Предањске студије,
Београд 2011, 284 стр.

Српска византолошка школа је од својих почетака, од доба Драгутина Анастасијевића и Филарета Граница па све до наших дана, оправдано уживала светски углед. Доиста, једино су византолози од свих делатника из области тзв. хуманистичких наука могли да са резултатима својих истраживања изађу и ван граница српског говорног подручја. Византолошки институт САНУ и Катедра за византологију Филозофског факултета београдског Универзитета јесу установе које су добро познате у свету византолога, као и друге сродне институције чији рад задире и у ту област историјске науке. Једини део истраживачког рада некада југословенских, а сада српских византолога који се није развијао истовремено са осталим, јесте рад на превођењу извора за историју Византије, те је свака делатност на том пољу научно-културни догађај првог реда. Отуда и значајан преводилачки подухват гospодина Младена Станковића, који је, то треба подврћи, реализован ван било какве институције и без икакве подршке (дакле: о трошку самог преводиоца), не сме остати непримећен.

Не би било згорег поменути да се Младен Станковић већ извесно време озбиљно бави позновизантијском историјом; најзначајнији резултати су две монографске публикације: *Свети Марко Ефески: житије, изабрана дела, служба* (Београд, 2007), коју је Станковић потписао као преријивач и преводилац, и која је већ постала незаобилазни део истраживања живота и дела великог богослова из периода „сумрака Византије“ (израз И. Ђурића); и *Последња византијска царица* (Београд, 2010), која је Станковићево ауторско дело, а о њеном значају можда најбоље говори чињеница да је већ у припреми друго издање.

Трећа Станковићева књига која за тему има последње године Источно-ро-

мејске империје приређена је, за овдашње прилике, несвакидашње озбиљно. Приликом превођења коришћена су најзначајнија издања Сфранцесове Хронике (тачније *Chronicom Minus*, дакле: *Мала Хроника*); упоредо уз превод публикован је и грчки текст, а у напоменама дата су веома корисна појашњења; преводу претходи непретенциозан али веома педагошки написан увод, у коме су изложени најзначајнији моменти из Сфранцесове биографије и важне информације везане за његово дело; уводу су приодате и археографска напомена и хронолошки преглед живота аутора Хронике. Приређивач је Сфранцесовој *Малој Хроници* додао и превод извода из тзв. *Велике Хронике* (*Chronicom Maius*) која се приписивала Сфранцесу, али није његово дело; савремена истраживања убедљиво су показала да је аутор списа монемвасијски Митрополит Макарије Мелисург. Након превода читаве *Мале Хронике* и извода из *Велике*, дати су пажљиво урађени регистри и мапе, што у многоме олакшава читање самог дела. Иначе, *Мала Хроника* покрива период од 1413. до 1477, а *Велика Хроника* од 1258. до 1478. године.

Сфранцесов опис судбоносних деценија за историју Византије од посебног је значаја, јер је он, или њихов непосредни актер или је о конкретним до-гађајима добијао информације „из прве руке“, те је његова књига обавезно штитво за све оне који се интересују за тему пада Византијског царства. А с обзиром да нам ондашње апокалиптично доба може у многоме помоћи у разумевању тренутног стања у коме се налази данашња цивилизација, оних који се интересују за Сфранцесов спис треба да буде што више.

Блаје Пантелић

КРОЗ ХРИШЋАНСКИ СВЕТ

Маријана Петровић

Фрагмент рукописа Септуагинте

ФРАНЦУСКА

Семинар о Септуагинти

У саставу програма Вишег Института за екуменске студије (ISEO) – заједничког пројекта Факултета за богословље и верске студије, затим Протестантског богословског института и православног Института Св. Сергија – на православном Институту Св. Сергија ће бити одржан семинар о Септуагинти, древном грчком преводу Старог Завета.

На семинару ће говорити представници све три цркве: Валери Дувал-Пужол (протестант, предаје на римокатоличком Институту у Паризу), Кристоф Рембо (римокатолички свештеник и предавач на римокатоличком Институту у Паризу) и господин Стефан Мунтеану (православан, предавач на православном Институту Св. Сергија). Семинар је намењен првенствено студентима богословских факултета.

Грчки превод Старог Завета (који је написан на јеврејском језику), дуго је био Библија Јевреја и хришћана. На семинару ће бити обрађени наслеђе, допринос и актуелност Септуагинте међу римокатолицима, протестантима и православнима. Замишљено је да се на овом скупу смењују предавања и разматрања различитих, за ту тему значајних, библијских, светоотаочких и литургијских текстова.

РУСИЈА

Седми богословски дијалог

Седми по реду богословски дијалог између Руске Православне Цркве и Конференције немачких бискупа (Римокатоличка црква) одржан је 7. и 8. децембра у Одељењу за спољне цркве не односе у Московској Патријаршији. Тема овогодишњег дијалога је било хришћанско схватање људских права.

Као представници Руске цркве учествовали су Архиепископ берлински и немачки Теофан, Архиепископ полтавски и миргородски Филип, Архиепископ бабрујски и биховски Серафим,

protoјереј Димитриј Сизоненко, секретар одељења и свештеници Александар Васиутин и Алексиј Дикарев. У име Конференције немачких бискупа у дијалогу су учествовали др Герард Лудвиг Милер, бискуп Регенсбурга, др Герард Фајге, бискуп Магдебурга, др Николаус Швертфегер, помоћни бискуп у Хилдесхајму, др Јоханес Олдеман, професори др Алберт-Петер Ретхман, др Јозеф Фрајтаг, др Еберхард Шокенхоф и др Хајнц-Герард Јустенхофен.

На почетку овог богословског дијалога Архиепископ бабрујски и биховски Серафим је изнео свој рад о људским правима у предању Руске Православне Цркве, након чега је уследила жива дискусија. Бискуп др Николаус Швертфегер је говорио о ставу Другог ватиканског концила по питању људског достојанства: Декларација *Dignitatis Humanae* и њен историјски контекст.

Московска Патријаршија је 1986. године иницирала богословски дијалог између Руске Православне Цркве и Конференције немачких бискупа и он се од тада одржава наизменично у Немачкој и у Русији на сваке две или четири године.

Извор: <http://www.bogoslov.ru/>

ГРЧКА

Конференција о Св. Григорију Палами

Велика међународна конференција на тему „Св. Григорије Палама: Богословски и философски значај његовог дела“ биће одржана на Богословској Академији у Солуну од 7. до 15. марта 2012. године.

Ову конференцију ће организовати Богословска Академија у Солуну у сарадњи са Патријаршијским Институтом за Патристичке студије (манастир Влатадон), Институтом за православне хришћанске студије (Кембриј), Солунском Митрополијом и пријате-

љима Свете Горе (Велика Британија и САД), као и у сарадњи са другим православним хришћанским институцијама и организацијама у Грчкој.

На конференцији ће се првенствено обратити пажња на значајан допринос Св. Григорија Паламе богословским и философским дебатама од 14. века до данас. Учесници конференције ће бити у прилици да посете манастире који се доводе у везу са Св. Григоријем Паламом у Солуну, Верии и Свету Гору, уз алтернативан програм за жене учеснице конференције. Сва заседања ће бити симултано превођена на енглески и на грчки језик.

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА

Конференција на Оксфорду

Како се наводи на сајту Универзитета у Оксфорду, од 13. до 14. јануара 2012. године, на факултету Кебл који се и налази у саставу Универзитета у Оксфорду, биће одржана конференција о савременим богословским истраживањима западног хришћанског мистицизма. На конференцији ће учествовати бројни професори са различитих универзитета и факултета из целе Велике Британије. Биће обраћаване теме као што су: мистицизам и христологија, мистицизам као пророчанство, мистицизам и свакодневница, мистицизам и материјално, итд.

Извор: <http://www.theology.ox.ac.uk/>

ИТАЛИЈА

Православне фреске у базилици Санта Кроче

Стална поставака копија фресака из манастира Милешеве, Сопоћана и Грачанице постављена је у Фиренци, у базилици Санта Кроче, највећој фрањевачкој базилици на свету.

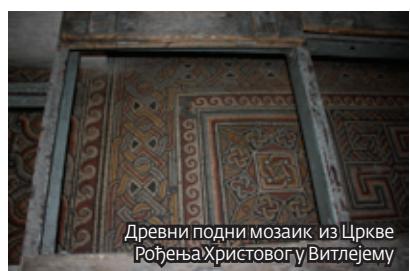
Ово је први пут да су дела, која не припадају италијанској уметности, у овом простору изложена као стална поставака. Министарство културе је за израду ове поставке ангажовало Галерију фресака. Повод за овај догађај било је гостовање изложбе „Србија, земља фресака“, сачињене од 32 експоната. Она је била представљена фирменинској публици у априлу ове године, а услед великог интересовања изложба је продужена за целих месец дана. За та два месеца, изложба је остварила рекордну посећеност – видело ју је преко

30 хиљада људи. Тиме је оборен рекорд посјећености изложби у тој цркви.

На иницијативу Паоле Војновић, историчарке уметности са универзитета „Сиракуза“ у Фиренци, фрањевачко братство предложило је да седам копија највреднијих српских фресака добију сталну поставку у граду који врви од туриста током читаве године. Само Санта Кроче, у којој се налазе фреске чувеног Ђота а у којој су сахрањени Микеланђело, Галилеј, Макијавели и Росини, годишње обиђе више од милион посетилаца.

Стално изложбено место, у специјално изабраном простору, у сали поред унутрашњег дворишта, имаће копије „Богородице из Благовести“, „Мироносица на гробу Христовом“ („Бели анђео“) из Милешеве, два мотива са фреске „Рођење Христово“ („Пастири“ и „Купање Младенца“) и „Оплакивање Ане Дондоло“ из Сопоћана, као и портрети краља Милутина и краљице Симониде из Грачанице.

Древни подни мозаик из Цркве Рођења Христовог у Витлејему

ПАЛЕСТИНА

Обнова Цркве Рођења Христовог

Древна Црква Рођења Христовог, која се налази у средишту Витлејема, на делу трга Мангер, коначно ће бити обновљена. Три хришћанске цркве – римокатоличка, православна и јерменска, које заједно управљају овом црквом старом више од 1500 година, већ дуже време не успевају да се договоре око рестаурирања и обнављања цркве, те је палестинска влада преузела тај пројекат на себе, изјавио је палестински министар туризма.

„Наш председник је издао декрет да три цркве у чијој је надлежности ова црква заједно обнове кров и да се цела грађевина припреми за обнављање, али с обзиром да то није спроведено, сада ће палестинска влада то учинити“, додао је он.

Поправке које је потребно хитно извести – јер дрвени кров прокишињава

а греде сваког тренутка могу пасти на туристе – износиће око два miliona америчких долара и требало би да буду изведене већ након Ваксрса идуће године. Око 15 miliona долара је потребно да би цела црква била сасвим обновљена. Палестинска влада је обезбедила део средстава а надају се да ће остатак новца добити од међународних организација.

Палестинске власти већ дugo покушавају да се изборе да Црква Рођења Христовог буде уврштена на Унескову листу светску баштину. Фонд Светских Споменика сврстава ову цркву међу 100 најугроженијих споменика на свету. Она се налази на само пет километара од Јерусалима. Палестинске власти су преузеле контролу над Витлејемом 1995. године.

Изградњу Цркве Рођења Христовог је завршио Св. цар Константин 333. године, али је црква била уништена почетком шестог века а затим између 527. и 565. године поново изграђена.

ИТАЛИЈА

Договор о сарадњи

Почетком децембра месеца, представници Фонда папе Јована XXIII за религијску науку (Fondazione per le Scienze Religiose Giovanni XXIII) преговарали су са представницима Руске Православне Цркве међу којима су били Архимандрит Кирил (Говорун), заменик председника Одбора за образовање РПЦ и проректор школе Св. Кирила и Методија за постдипломске и докторске студије, и о. Јован (Гујита) из Одељења за спољне црквене односе Московске Патријаршије. У име Фондације преговоре је водио проф. Алберто Мелони, генерални секретар Фондације.

Ова Фондација спаја докторанте и научнике који проучавају различите аспекте црквене историје. То је независна истраживачка институција.

Договор који је том приликом постигнут пружа могућност докторантима да заједно пишу своје докторске тезе и омогућава сарадњу између научника из Италије и из Руске Православне Цркве.

ВАТИКАН

Припреме за Божић

Како преноси Асошијетед Прес, папа Бенедикт XVI се приликом посете једној парохији у предграђу Рима 11.

децембра обратио вернима истичући да зна да ће ове године Божић бити изузетно тежак и позвао их је да се сете да празник није само куповина поклона.

Папа
Бенедикт XVI

Италијани се сусрећу са новим и вишним порезима док се њихова држава бори са дуговима.

Папа је свима пожелео срећне празнике, а касније је, обраћајући се верницима на Тргу Св. Петра у Ватикану, рекао да је истинска радост повезана са нечим много дубљим и узвишијим.

Неколико дана раније, папа Бенедикт XVI је из Ватикана притиском на типку на свом таблет-рачунару упалио светиљке на највећој новогодишњој јелци на свету која се налази у Умбрији, у централној Италији. 84-годишњи папа приhvата нове технологије. Раније ове године је написао и свој први „твит“ на Твиттеру (друштвена интернет мрежа) и преко Ајпеда је покренуо ватикански интернет портал за вести.

КИПАР

Потписан споразум

Првојерарх Православне Цркве Кипра, Архиепископ Хризостом II и врховни рabin Израела, Јона Меџгер, потписали су почетком децембра, у главном граду Кипра, споразум који за циљ има остваривање боље сарадње између њихове две државе.

Архиепископ Хризостом II је рекао да се обојица надају да ће се потписивањем овог споразума окончати „не-пријатељска настројеност и сумњичавост“ који су у прошlostи нарушавали односе између ове две државе.

Рабин Меџгер је истакао да Кипар и Израел деле заједничку историју и да ће се потписивањем овог споразума знатно побољшати међусобна сарадња.

ИЗ ЖИВОТА ЦРКВЕ

У СВЕТОЈ ЗЕМЉИ

Нови изасланик код Патријарха Јерусалимског

Његово Преосвештенство Епископ липљански Г. Јован, викар Патријарха Српског у Пећкој Патријаршији, у току свог студијског боравка у Светој Земљи посетио је на Светог Стефана Дечанског, у четвртак 24. новембра 2011. године, Свјатејшег Патријарха јерусалимског Г. Теофила III, у пратњи пуковника Раше Лазовића, изасланика одбране у Израелу и др Кринке Видаковић Петров, бившег амбасадора наше земље у Израелу.

Још од отварања нашег војног изасланства у Израелу, обичај је да се нови изасланик представи Његовом Блаженству, па је тако било и овај пут. У ноћи између суботе и недеље, 26/27. новембра 2011. године, Епископ липљански Г. Јован је са Архиепископом Афиле Г. Доротејем из Јерусалимске Патријаршије и Епископом усоријским Г. Ионкијем из Московске Патријаршије, те двадесетак свештеника и ћакона, служио Свету Архијерејску Литургију на Гробу Господњем.

У АРХИЕПИКОПИЈИ БЕОГРАДСКО-КАРЛОВАЧКОЈ

У Богословији Светог Саве

Његово Преосвештенство Епископ хвостански Г. Атанасије присуствовао је, 27. новембра ове године, вечерњој служби пред почетак Божићног поста у Богословији Светог Саве у Београду, после које је приређена свечана вечера. Током 175 година постојања овог училишта традиционално се на Божићне покладе око трпезе љубави окupљају професори и ученици.

Владику Атанасију је у име целе школе срдично поздравио ректор др Драган Протић, изразивши своју радост због поновног сусрета.

Епископ хвостански је иначе духовно чедо и студент познатог теолога оца Александра Шмемана, корифеја лингвистичког богословља Православне Цркве и познатог патролога оца Јована Мајндорфа. Зато је његово присуство увек едуктивно како за ученике, тако и за

професоре Богословије. У својој беседи је истакао да нас наступајући Божићни пост води ка Богомладенцу и треба му се посветити свим срцем својим и свим умом својим. Човек је психосоматско биће и пост не подразумева само уздржавање од хране и телесних задовољстава, него и продубљено загледање у перспективу инкарнираног Бога, пројављеног у Богомладенцу Господу Исусу Христу.

Епископ се осврнуо и на проблеме веронауке, као и на проблеме које секуларна држава уноси у програм едукације, што нас обавезује да оснажимо верну науку образованим и духовно стасалим богословима, будући да су сви људи позвани да о Богу говоре, тј. да о Богу говоре, да Га славе у молитвама, јер диван је Бог у молитвама светих, Бог Израиљев. Нагласио је да је Црква институција која континуирани дела у историји преко две хиљаде година и да секуларна држава још увек има шта да научи од јеванђелске проповеди и сведочења Цркве. Зато је позвао и богослове и све професоре на светост, јер је Бог свет и јединствена је историја спасења после оваплоћења Господњег. Христос је мера и критеријум сваког узрастања на путу ка пуноћи раста Христовог, и Владика је пожелео свима присутним да их ка Христовој светости води Божићни пост који почиње.

Професор Горан Раденковић

У КРАГУЈЕВЦУ

Помен на месту масовне гробнице

Његово Преосвештенство Епископ шумадијски Г. Јован служио је 1. децембра 2011. г. помен пострадалим хришћанима на месту где су радници откопали скелете у необележеној масовној гробници у Фабрици аутомобила у Крагујевцу. Посмртни остаци су пронађени на дубини од једног метра, у близини реке Ждralица, у делу фабрике у коме су масовно стрељани припадници различитих војних формација, за време Другог светског рата.

Епископ Јован је уз речи благодарења за могућност одржавања хришћанске молитве у кругу фабрике, указао „да морамо на прави начин сагледавати трагичну прошлост из које ћемо задобити и поуке за будућност“. Владика је истакао

„да је за хришћане сваки човек икона Господа Исуса Христа и да је једна душа вреднија од читавог Универзума“.

Епископа је примио г. Кристијано Франкино, директор за људске ресурсе ФАС. Господин Франкино се захвалио Његовом Преосвештенству на молитви и пажњи, указајући да ФАС као друштвено одговорно предузеће мора водити рачуна о свим аспектима друштвеног живота. „Све људске жртве су пред Господом једнаке и ми их подједнако поштујемо без обзира на њихово политичко определење“, истакао је г. Франкино.

Извор: Епархија шумадијска

У БЕОГРАДУ

Књига о Студеници

Издавачко – информативна установа „Светигора“ представила је нову књигу у својој едицији **Немањићки манастири – Манастир Студеница**. О књизи су говорили игуман Манастира Студеница Архимандрит Тихон, историчар уметности проф. Аника Сковран и мр Небојша Гаџић. Водитељ програма била је Јелена Јеж, новинар Радија Слово љубаве.

Прво коло едиције од 10 књига, чије је објављивање планирано током 2011. године обухвата најстарије и данас, углавном, најугроженије бисере српске културне и црквене баштине на Косову и Метохији и у Рашкој области.

ПРАЗНИК ВАВЕДЕЊА
ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

(4. децембар 2011. године)

Шипово – Посебно празнично и свечано било је у Шипову, у препуном Храму Светог Јована Крститеља, где је Свету Литургију служио Преосвећени Владика бихаћко-петровачки Г. Хризостом уз саслужење протојереја Љубинка Аничића и Милана Перковића.

Далмација, Крајина – Његово Преосвештенство Епископ далматински Г. Фотије служио је Свету Литургију у Манастиру Лазарица на далматинском Косову, док је у Манастиру Пресвете Богородице Тројеручице Светом Литургијом началствовао Преосвећени Епископ горњокарловачки Г. Герасим уз саслужење јеромонаха Наума.

Херцеговина – У Манастиру Завала прослављена је храмовна слава Светом Архијерејском Литургијом којом је началствовао умировљени Епископ Г. Атанасије уз саслужење игумана Василија. У Мостару, Свету Литургију је служио Преосвећени Епископ захумско-херцеговачки Г. Григорије уз саслу-

жењеprotoјереја-ставрофора Радивоја Круља, јереја Бранимира Боровчанина, ђакона Владимира Вукановића и Марка Гојачића.

Беч – Његово Преосвештенство Епископ бачки и администратор Епархије аустријско-швајцарске Г. Иринеј служио је Свету Архијерејску Литургију у бечком Храму Васкрсења Христовог. Саслуживали су Архимандрит Јован Радосављевић, protoјереј-ставрофор Ђорђе Кнежевић, архијерејски намесник за Аустрију, protoјереј Крстан Кнежевић, протонамесници: Драго Вујић и Драган Бирташевић, protoјереј Остоја Нијемчевић, архијерејски намесник за Бачку Паланку, јереји Бране Миловац и Слађан Васић и ђакон Славиша Божић. Уз благочестиви народ певао је црквени хор „Свети Јован Крститељ“ из Бачке Паланке којим диригује проф. Снежана Жујић.

Црна Гора – Поводом храмовне славе Манастира Шудиково крај Берана, Свету Архијерејску Литургију је служио Његово Преосвештенство Епископ будимљанско-никшићки Г. Јоаникије. Светом Литургијом, Манастир Добрска Ђелија код Цетиња, прославио је храмовну славу. Свету службу служио је патрох цетињски јереј Анђелко Боричић уз молитвено учешће игумана Цетињског манастира protосинђела Методија.

Аустралија – Мисионарска парохија из Јанга прославила је своју славу у суботу 3. децембра 2011. године. Свету Архијерејску Литургију је служио Преосвећени Владика Иринеј уз саслужење protoјереја-ставрофора Илије Драгосављевића и Николе Билића и ђакона Немање Mrђеновића. Како се у Јангу сваког првог викенда у децембру одржава Фестивал трешања, по којима је овај крај познат широм Аустралије, неколико представника Фестивала је присуствовало слави локалне српске заједнице. Српска Црква у Јангу постала је незванични члан Фестивала јер се на крају славске Литургије, поред ломљења славског колача и освећења славског знамења, у Цркви благосиљају и освећују трешње.

Саопштење за јавност Архиепископије Охридске

Дана 12. децембра 2011. године, при уласку у БЈР Македонију, на граници између Грчке и БЈР Македоније, ухапшен је Архиепископ охридски и Митрополит скопски г. Јован и одведен у затвор Идризово код Скопља. После лажних оптужби од стране расколничке организације у Македонији, Архиепископ Јован је 2010. године био осуђен на затворску казну, али будући да се судски процес вршио у његовом одсуству, он има право да тражи понављање поступка. Зато се очекује да он за три до пет дана буде ослобођен из затвора и да му се омогући нови судски поступак у коме би се бранио са слободе. Да подсетимо, 16. новембра 2010. године Архиепископ Јован је био ухапшен на бугарској граници по потерници Интерпола из БЈР Македоније, управо ради издржавања затворске казне, али га је суд у Бугарској ослободио, уз образложение да је судска пресуда из БЈР Македоније резултат гоњења на верској основи, које Архиепископ већ девет година подноси, а не зато што је био крив по кривичном закону.

Извор: Архијерискотија Охридска

Света Гора – Света Српска царска лавра Манастир Хиландар свечано је прославио своју манастирску славу. Уочи манастирске славе, служено је свеноћно бденије уз учешће монаха из других светогорских манастира и присутних гостију. У складу са древним обичајем сваке године игуманско место на један дан преузима игуман Светог Манастира Ватопед. Посебне братске везе између Ватопеда и Хиландара утемељене су још у време Светог Саве и Светог Симеона Мироточивог и сваке године за време манастирских слава игумани два манастира замењују места. Ове године, као представник Српске Православне Цркве гост хиландарског братства је Његово Преосвештенство Епископ шумадијски Г. Јован.

Фоча – Његово Високопреосвештенство Митрополит дабробосански Г. Николај на празник Ваведења Пресвете Богородице служио је Свету Литургију у школском Храму Светог Василија Острошког и Светог Петра Дабробосанског у кругу Богословије и Православног богословског факултета у Фочи уз саслужење ректора Богословије Архимандрита mr Лазара Лазаревића. Својим појањем хор Богословије, под диригентском палицом проф. Видака Вујадиновића улепшао је богослужење.

Бања Лука – Служењем Свете Литургије у Храму Христа Спаситеља прослављен је празник Ваведења Пресвете Богородице, један од највећих празника посвећених Мајци Божијој. Старешина храма protонамјесник Драган Максимовић представио је верном народу новог сабрата братства Саборног Храма Христа Спаситеља, јереја Миодрага Копању, који је постављен за привременог пароха четврте парохије бањалучке.

Извор: Инфо-служба СПЦ

У ЧИКАГУ

„Дневници“ Митрополита Амфилохија

У препуној сали чикашког Саборног Храма Светог Васкрсења Христовог, у суботу 10. децембра, свечано су представљени *Дневници* Високопреосвешћеног Митрополита црногорско-приморског Г. Амфилохија који у четири тома сведоче о страдању православних Срба на Косову и Метохији у периоду од 1999-2000. године по доласку међународних мировних снага у јужну српску покрајину.

У надахнутој беседи Митрополит је истакао да су хришћани позвани да буду христолики не само по својој вери и делима, већ и по своме страдању које се – најјасније – и дан данас наставља пред очима света. Али, „ко издржи до краја тај ће бити спасен“, подсетио је Митрополит на обећање Господа Исуса Христа који је и сам претрпео мучење и чије страдање на Крсту између два разбојника представља не само састрађање Богочовека са човечанством, већ показује како се у страдању ипак може наћи нада и смисао, „јер разбојник са десне стране Господа који се покајао чуо је оне блажене речи: *Заиста, заиста ћи кажем, да-нас ћеш бити са мном у рају.*“ (Лк 23,43) Управо та врста христоликовог страдања и мучеништва невиних Срба на Косову и Метохији, које их је уписало у Књигу Живота, описано је и детаљно документовано у Митрополитовим *Дневницима*.

Извор: www.serbiancathedral.org

ВЈЕЧНАЈА ПАМЈАТ

Драган Поповић (1979-2011)

У среду, 30. новембра 2011. престало је да куца срце нашег брата Драгана Поповића, вероучитеља обреновачког. Рођен је 13. септембра 1979. у по-божној кући Поповића у селу Лопатњу код Осечине. Богословију Св. Арсенија Сремца у Сремским Карловцима завршио је као ћак генерације 1999. г. Исте године уписао је Богословски факултет у

Београду, а у септембру 2007. са благословом Епископа ваљевског Милутина, постао је вероучитељ у Пољопривредно-хемијској школи у Обреновцу.

Омиљен међу децом и професорима, брзо је задобио љубав свих. Све док га болест није обузела, певао је и у обреновачком црквеном хору „Свети Јоаким и Ана“.

Сахрањен је уочи празника Ваведења Богородичиног у родном Лопатњу. Опелом је чиноначалствовао Преосвећени Епископ ваљевски Милутин, уз саслужење преко четрдесет свештенослужитеља и присуство великог броја родбине и пријатеља упокојеног брата Драгана.

Нека му је вечна слава и памјат у Вајсгром Господу нашем Исусу Христу. Амин.

Јереј Слободан М. Илић

Помозите Рашку Миленковићу да победи леукемију

Миленковић Рашко (32 године) из Ивањице, по занимању пољопривредник, оболео је од тешког облика леукемије (Филаделфија тип). Након неуспелог лечења у клиничком центру једина нада да остане у животу и помогне у одрастању своја три сина Филипа (6) Јанка (3) и Марка (3) је трансплантирају коштане сржи у Немачкој за коју је потребно око 170.000 евра које немамо. Адекватан донатор коштане сржи је пронађен, остаје само да се уплати новац за трансплантирају која треба да се обави за мање од 2 недеље.

Надамо се да ћете нам помоћи донацијом или у организацији сакупљања новчаних средстава неопходних за даље лечење и трансплантирају.

Жиро рачун за уплату хуманитарне помоћи отворен је у Комерцијалној Банци број: 908-20501-70;

број динарског рачуна је: 205-9011004296499-98,
а број девизног рачуна је: 90-310-1569120.0

У продаји је специјални „Сајамски додатак“ Православља

Каталог најновијих црквених издања у пуном колору, на 48 страна, по цени од 45 динара (без поштарине), можете поручити у Редакцији часописа Православље (Краља Петра бр. 5, Београд), телефоном (+381 11 3025-113 и 3025-116) или преко имејла pretplata@spc.rs

КРОЈАЧКА РАДЊА БАТА ВЕЛИКИ ЦРЉЕНИ

**ВРШИ УСЛУГУ ШИВЕЊА
ПАНТАЛОНА, ПРСЛУКА,
ЈАКНИ, МАНТИЈА И
ОСТАЛОГ ПО ВАШОЈ
ЖЕЉИ И ПО МОДЕЛУ**

БОЖИЋНИ ПОПУСТ!
063 28 56 58
011 81 61 054

ДОБРОЧИНСТВО

Београд, Добрињска 2
телефон/факс: 011/2687-416, 2686-445
dobrocinstvo@gmail.com
www.dobrocinstvo.spc.rs

БОЖИЋ У СВЕТОЈ ЗЕМЉИ

01 - 09. јануар 2012.
01 - 12. јануар 2012.

Комплетан поклонички програм.

АГЕНЦИЈА СРПСКЕ ЦРКВЕ

www.atvbl.com

Никола Л. Стојановић, у спомен својих предака и близких рођака: Тодора, Василија, Луке, Персиде, Цане, Илије, Десанке, Сртена, Љубише, Драгише, Загорке, Росе и зета Зорана прилаже Православљу 10.000 динара.

ЕЛЕКТРИФИКАЦИЈА ЗВОНА

електромоторни и
електромагнетни погон
програмирано и
даљинско укључивање

ЦРКВЕНИ САТОВИ

„GPS“ - сателитска синхронизација

063/ 315 841

MJ 011/ 30 76 245; 30 76 246
инжењеринг

Земун, И. Цанкара 9/29

www.mj.rs

НАРУЦБЕНИЦА

шифра претплатника
(попуњава служба претплате)

Претплаћујем се на
следеће часописе

(Означите жељени часопис и начин претплате)

Име и презиме наручиоца:

ПТТ број и град:

Адреса:

Држава, епархија:

Часопис	Годишња претплата		начин слања (важи за иностранство)
	Србија	иностранство	
Православље	1700 динара	45€ или 70\$ или 70 CAD или 75 AUD или 35£	Обичном поштом
		60€ или 90\$ или 90 CAD или 100 AUD или 45£	Авионом
Светосавско звонце	690 динара	25 €	Обичном поштом
		30 € за Европу или 40 € ван Европе	Авионом
Гласник СПЦ	1200 динара	32€ за Европу или 35\$ ван Европе	Обичном поштом
		60€ за Европу или 65\$ ван Европе	Авионом
Православни мисионар	500 динара	20€	Обичном поштом
		25€ за Европу или 35€ ван Европе	Авионом
Теолошки погледи	900 динара	20€	Обичном поштом
		25€ за Европу или 35€ ван Европе	Авионом

БЛАГОСЛОВЕНА ГОДИНА СПАСЕЊА 2012!

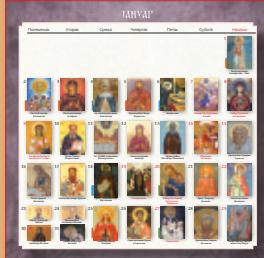
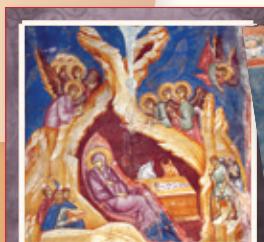
**БЛАГОСЛОВЕНА ГОДИНА
СПАСЕЊА 2012!**

Календар за 2012. годину
Издавач: **БЕСЕДА**, издавачка
установа православне Епархије
бачке и Иконописна радионица
Света Царица Теодора заштитница
икона манастира Вакрсења
Христова (у изградњи) – Каћ

Приход од овог календара намењен
је изградњи манастира Вакрсења
Христова - Каћ

Гимназијска 2, 21000 Нови Сад
Тел: 021/451-855, 064/800-2920
Факс: 021/451-830

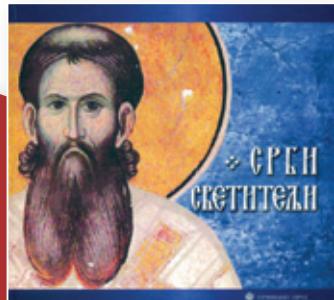
dvorns@eunet.rs, www.eparhija-backa.rs

**ЗИДНИ
ПРАВОСЛАВНИ
ПОДСЕТНИК 2012.**
31x32 cm, 26 страница

ПРАВОСЛАВНИ ПЛАНЕР 2012.
8x14 cm, 120 страница

СРБИ СВЕТИТЕЉИ
Капитална књига о Србима светитељима,
од светог Јована Владимира у X,
до светог Јустина Ђелијског у XX веку.
О њиховим животима и духовном
подвигу, о њиховој важности за српску
духовност, историју и судбину.
20,6x20 cm, 236 страница

ПРИНЦИП ПРЕС
11000 Београд, Цетињска 6; +381 11 322 70 34; 324 56 21
www.turistinfosrbija.com, www.nacionalnarevija.com

НОВО!

ПРАВОСЛАВНИ ПОДСЕТНИК 2012.

Наша стона књига и у
2012, наш роковник,
поучник, подсетник.
Овога пута у осам
верзија, посвећених
 некој од највећих
српских крсних слава
(Свети Лука, Свети
Димитрије, Света Петка, Свети
Архангел Михаило, Свети
Никола, Свети Врачи, Свети
Јован Крститељ, Свети Ђорђе).

16,5x24 cm, 384 странице

